

GEESTELIJKE OEFENINGEN VAN DE FRATERNITEIT
VAN GEMEENSCHAP EN BEVRIJDING

**DE OGEN GERICHT OP JEZUS,
AANVOERDER EN VOLTOOIER VAN ONS GELOOF**

RIMINI, 14-16 APRIL 2023

DE OGEN GERICHT OP JEZUS,
AANVOERDER EN VOLTOOIER VAN ONS GELOOF

GEESTELIJKE OEFENINGEN VAN DE FRATERNITEIT
VAN GEMEENSCHAP EN BEVRIJDING

RIMINI 2023

Op de omslag: Beato Angelico, *Opdracht van Jezus in de Tempel*, fresco, detail, 1442, Florence, Sint-Marcusklooster. © Raffaello Bencini/Archivi Alinari, Florence.

‘Bij gelegenheid van de Geestelijke Oefeningen van de Fraterniteit van Gemeenschap en Bevrijding over het thema ‘De ogen gericht op Jezus, aanvoerder en voltooiër van ons geloof’, groet de Heilige Vader u hartelijk en spreekt hij de hoop uit dat deze bezinningsdagen bij u het verlangen zullen opwekken om met vertrouwen naar de toekomst te kijken, in het bewustzijn dat de verrezen Christus de richting van de geschiedenis heeft veranderd door een horizon van hoop te openen voor onszelf, de werkelijkheid en het mysterie van het leven. Met deze wensen verzekert Zijne Heiligheid u van zijn gebed en zendt hij u gaarne zijn apostolische zegen, onderpand van elk verlangd goed’.

Pietro kardinaal Parolin, Staatssecretaris van Zijne Heiligheid,
13 april 2023

Vrijdagavond 14 april

Sergej Rachmaninov

Vespers, op. 37, Aleksandr V. Svesjnikov – Koor van de Staatsacademie van de USSR

‘Spirto Gentil’ n. 17, (Ricordi-BMG) Universal

■ OPENINGSGROET **Daide Prospero**

Laten we de Heilige Geest vragen om ons de eenvoud van een kinderhart te geven, nieuwsgierig en vol verlangen, dat nergens bang voor is en zonder bezwaren of twijfels de nieuwhed tegemoet gaat; en om ons beschikbaar te maken om de vruchten van Zijn handelen te ontvangen, zodat we er op de weg van deze dagen opnieuw door mogen worden voortgebracht.

Kom, Schepper Geest

Allereerst lees ik het telegram van de Heilige Vader voor:

‘Bij gelegenheid van de Geestelijke Oefeningen van de Fraterniteit van Gemeenschap en Bevrijding over het thema ‘De ogen gericht op Jezus, aanvoerder en voltooiër van ons geloof’, groet de Heilige Vader u hartelijk en spreekt hij de hoop uit dat deze bezinningsdagen bij u het verlangen zullen opwekken om met vertrouwen naar de toekomst te kijken, in het bewustzijn dat de verrezen Christus de richting van de geschiedenis heeft veranderd door een horizon van hoop te openen voor onszelf, de werkelijkheid en het mysterie van het leven. Met deze wensen verzekert Zijne Heiligheid u van zijn gebed en zendt hij u gaarne zijn apostolische zegen, onderpand van elk verlangd goed. Pietro kardinaal Parolin, Staatssecretaris van Zijne Heiligheid’.

De Geestelijke Oefeningen die wij deze dagen hier in Rimini houden, worden gevolgd door vrienden uit Italië en meer dan dertig landen. In de komende weken zullen nog eens 69 landen de Geestelijke Oefeningen meemaken.

Het is een jaar geleden dat pater Mauro-Giuseppe Lepori (de generale abt van de cisterciënzers) de vorige Geestelijke oefeningen van de Frater-

niteit preekte, en ik ben echt blij dat hij ook dit jaar degene is die ons zal vergezellen bij onze overwegingen in deze dagen. Ik bedank hem van harte namens de hele Fraterniteit voor zijn onschatbare beschikbaarheid. Mij dunkt dat het de vorige keer een succes was [*applaus*].

Waarom zijn we nog steeds hier? Waarom zijn we teruggekomen?

Het is een zeer intens jaar geweest, vol belangrijke gebeurtenissen en provocaties voor ons leven. De Geestelijke Oefeningen van vorig jaar markeerden een fundamentele stap van onze weg: we waren nog volop bezig met onze discussies en interpretaties van de gebeurtenissen die we meemaakten, toen pater Mauro ons energiek tegenover de woorden plaatste die Jezus tot Marta gericht had: ‘Marta, Marta, wat maak je je bezorgd en druk over veel dingen. Slechts één ding is nodig’.¹ Woorden die klonken als een vraag aan ons: waar vinden we in onze dagelijkse ervaring dat ene ding dat van waarde is?

Het eerste wat we moeten erkennen is dat we op de weg die we in deze maanden hebben afgelegd, zijn begeleid. Don Giussani zelf heeft ons, met zijn kenmerkende discretie die degenen die hem gekend hebben zich goed herinneren, begeleid in onze dramatische beproeving. Ik zeg dit niet fideïstisch, maar met reden. Ik zeg dit als ik eraan denk hoeveel moeilijker het zou zijn geweest om door de storm van de afgelopen anderhalf jaar te navigeren, als we niet – door een gelukkig en misschien niet toevallig toeval – vergezeld waren geweest van de niet aflatende herinnering aan don Gius die de viering van zijn honderdste geboortjaar al die tijd zo krachtig onder ons heeft doen leven. Vieringen die ons onder andere op 15 oktober naar het Sint-Pietersplein brachten, zoals we ons goed herinneren, bijeengeroepen door de Heilige Vader. Wat een keerpunt was die ontmoeting met de paus! Voor degenen die er in eenvoud aan deelnamen, was het echt een nieuw begin. Hoevelen van ons zijn daar niet opnieuw op weg gegaan, met een hart vol belofte en opnieuw gelanceerd in een fascinerende taak: we hebben onze blik, die zich een beetje op onze eigen interne aangelegenheden had gericht, opgeheven om hem weer te richten op de ogen van Hem die ons door het charisma van don Gius heeft uitgekozen voor grote dingen. Met de kracht die God aan zijn dienaren op aarde schenkt, heeft Petrus ons opgebeurd en weer zekerheid gegeven: de zekerheid dat we gewild, geliefd, gewaardeerd zijn. We zijn herinnerd aan het woord dat God ook

¹ Lc 10,41-42.

aan ons gericht heeft, net als aan de profeet Jeremia: ‘Met eeuwige liefde heb ik u liefgehad’, zegt de Heer, ‘en ik zal u nooit in de steek laten’.²

We hebben dus drie maanden lang gewerkt met de woorden die de paus ons die dag gezegd heeft, en daarin enkele fundamentele aanwijzingen gevonden over de beste manier om de grote verantwoordelijkheid die ons is toevertrouwd, namelijk om door ons leven en onze gemeenschap bij te dragen aan de ontplooiing van het charisma dat God via don Giussani aan de Kerk heeft toevertrouwd, met volwassenheid te beleven. Zo hebben we aan den lijve kunnen ondervinden waarover wij deze zomer tijdens de Internationale Assemblee van de Verantwoordelijken hebben nagedacht en waaraan wij vervolgens in onze gemeenschappen tot aan de audiëntie van de paus hebben gewerkt: de co-essentialiteit tussen charisma en instituut. Ofwel, om de woorden van de Heilige Vader te gebruiken, tussen ‘charisma en instituut, die elkaar aanvullen en beide noodzakelijk zijn’.³

Zoals jullie je zullen herinneren, hebben we afgelopen zomer een vergelijking gemaakt met de figuren van Petrus en Johannes en de Inleiding op die geste afgesloten met twee vragen. Ten eerste vroegen we ons af waarom de Heer deze onherleidbare spanning in de *communio* tussen charisma en instituut gewild heeft, een eenheid in spanning zodat er niet één enig punt is waardoor alle profetie, alle genade, alle werkzaamheid van de Geest gaat. Het antwoord op deze vraag lijkt ons vandaag duidelijker door de ervaring die we samen hebben opgedaan, vaderlijk bijgestaan door het gezag van de Kerk. De tweede vraag, als jullie je die herinneren, was enigszins onbeantwoord gebleven: als het waar is dat Johannes de meest charismatische was, zo vroegen wij ons af, waarom dan niet hem in plaats van Petrus gekozen als de uiteindelijke leider van de Kerk? Waarom niet gekozen voor de discipel ‘die Jezus liefhad’ (dit zijn woorden uit het Evangelie)?⁴ Vandaag, in het licht van de woorden van paus Franciscus, geloof ik dat we ten minste een beetje de betekenis van Jezus’ keuze kunnen begrijpen. Ik denk dat we allemaal nog steeds de stem van don Giussani in ons geheugen dragen die op het Sint-Pietersplein weerklonk en ons hart deed trillen met een van zijn

² Vgl. Jer 31,3.

³ Franciscus, ‘Laat deze heilige profetische en missionaire rusteloosheid in jullie harten branden’, Audiëntie van de Heilige Vader Franciscus aan Gemeenschap en Bevrijding bij gelegenheid van de honderdste geboortedag van don Luigi Giussani, 15 oktober 2022, Sint-Pietersplein, p. 17.

⁴ Vgl. *Het leven: antwoord op een Ander die mij roept*, aantekeningen van de synthese van Davide Prospero tijdens de Internationale Assemblee van Verantwoordelijken van Gemeenschap en Bevrijding, La Thuile (Aosta), 30 augustus 2022, clonline.org.

krachtige opmerkingen over het ‘ja’ van Petrus.⁵ Dit ‘ja’ dat zo arm, eenvoudig en tegelijkertijd grandioos was, omdat het vooral het gevoel van onwaardigheid, van kleinheid dat Simons hart vervulde, kon overwinnen. Welnu, toen de paus sprak over de nederigheid als onontbeerlijke voorwaarde om adequaat te kunnen antwoorden op waar de huidige tijd om vraagt, kon ik niet anders dan in dit aandringen van Franciscus de echo horen van de stem van don Gius die spreekt over Petrus, deze norske visser aan wie de Heer, als hij hem de immense verantwoordelijkheid over zijn Kerk toevertrouwt, slechts één vraag stelt: ‘Hou je van mij?’, ‘Hou je van mij?’

In de afgelopen maanden heb ik veel van onze gemeenschappen in alle regio’s van Italië en ook in het buitenland bezocht: ik heb kunnen nagaan dat de bezorgdheid van de Heilige Vader ons de weg suggereert om dat ‘potentieel’ van het charisma naar boven te halen dat, zoals hij ons zei, ‘nog grotendeels ontdekt moet worden’.⁶ Dit is een punt dat ik als zeer belangrijk erken, dus sta me toe er even op in te gaan.

Wat is nederigheid, deze nederigheid waar de paus over spreekt? Nederigheid is niet zeggen: ‘Ik ben niets waard, ik ben niets’. Nederigheid is integendeel zeggen: ‘Ik ben niets, maar U bent sterker dan mijn nietigheid, dan mijn kleinheid; en als U mij roept tot grote dingen, dan ben ik er; broos en beperkt als ik ben, ben ik er. Ja, Heer, U weet dat ik van u houd, ik ben met u, in het besef dat ik alleen met uw hulp, alleen als U met mij bent, kan doen wat u mij vraagt’. Nederigheid, kortom, is erkennen dat ik niets anders heb dan dit ‘ja’. En toch is dit ‘ja’ genoeg, als ik, terwijl ik het zeg, niet begin te denken dat ik het zelf kan, als ik, terwijl ik het zeg, me er ten volle van bewust ben dat ik zonder Zijn voortdurende hulp geen meter opschiet. Voor mij is dat nederigheid.

Maar juist die allereerste vraag van Jezus aan Petrus heeft me geholpen om dit jaar na te denken. Om precies te zijn, Jezus vraagt de eerste keer niet aan Petrus: ‘Hou je van mij?’ en daarmee uit. Maar: ‘Hebt ge Mij meer lief dan dezen?’⁷ Stellen we ons de scène voor: Johannes was daar zeker vlakbij, en Jezus vraagt hem: ‘Hou je meer van mij dan dezen? Hou je meer

⁵ Vgl. *Esercizi della Fraternità di Comunione e Liberazione [Geestelijke Oefeningen van de Fraterniteit van Gemeenschap en Bevrijding]*, 1989, Rimini, transcriptie van een van de video’s van de virtuele tentoonstelling GIUSSANI100; nu in: L. Giussani, *La verità nasce dalla carne [De waarheid wordt geboren uit het vlees]*, red. Julián Carrón, Bur: Milaan 2019, p. 135-136.

⁶ Franciscus, *‘Laat deze heilige profetische en missionaire rusteloosheid in jullie harten branden’*, op. cit., p. 15.

⁷ Joh 21,15.

van mij dan hij? Hij, die onder het kruis mijn door de smart verscheurde moeder gezelschap hield toen ze me kruisigden, nadat jij mij driemaal verloochend had! Hij, die tegen me aanleunde met zijn hoofd op mijn hart, in het grote uur van het Laatste Avondmaal, hij aan wie ik de identiteit van de verrader toevertrouwde. Hij, die toen ze me in het Sanhedrin berechttten, beledigden, bespuwden en sloegen, bij me was, altijd in de buurt. Hij die, terwijl jij mij verloochende, de moed had om te zeggen dat hij een van de mijnen was, dat hij bij mij hoorde'. 'Hou je meer van mij dan hij? Kun je dat zeggen?' Het is duidelijk dat Petrus *deze* vraag niet kon beantwoorden met een 'ja', met dat 'ja'! En het is dan ook niet dit deel van de vraag dat hij beantwoordt. Elke vergelijking, elk meten van wie de beste, de moedigste, de liefhebbendste of de intelligentste is, telt niet meer, is niet meer van belang. Sterker nog, niet alleen telt het niet meer, maar het is nog mooier dan dat: juist de vernedering van de vergelijking wordt omgevormd in een positieve waarde, want het is alsof het Petrus' 'ja' des te nederiger maakt, dat wil zeggen inderdaad helderder bewust van het feit dat hij is uitgekozen niet omdat hij de beste is, maar ondanks zijn onwaardigheid, zijn kleinheid tegenover een taak waartegen uiteindelijk niemand (zelfs niet Johannes!) opgewassen is.

Zo beginnen we ten minste één mogelijk antwoord te krijgen op deze beroemde vraag: waarom Petrus en niet Johannes? Het antwoord dat mij de laatste maanden steeds duidelijker is geworden, is het volgende: omdat het niemand meer en beter dan hij, de loochenaar, duidelijk kon zijn dat hij, om zijn taak goed te vervullen, niet alleen de genade van Jezus nodig had, maar ook de bijdrage van Johannes, Andreas, Paulus en alle anderen.

Mij lijkt dat voor ons hetzelfde geldt: ik heb de Heer nodig, zeker – nou en of! – maar ik heb ook jou nodig. Want als ik niet zou erkennen dat ik jou nodig heb, naast de Heer, dan zou ik gemakkelijk kunnen gaan denken dat ik de enige middelaar ben van de genade van Jezus en terugvallen in het personalisme en de autoreferentialiteit waarvoor de Kerk ons waarschuwt. Vandaar dat we er dit jaar zo op aandringen onze blik opnieuw te richten op onze *communio*. Zonder deze nederigheid, de nederigheid die ons ervan bewust maakt elkaar nodig te hebben, al is het binnen een heldere en transparante navolging van de aangewezen autoriteit, vallen we allemaal terug in onze eigen partijdigheid, onze eigen particularismen.

Paus Franciscus vervolgde: 'Deze houding van nederigheid zou ik willen samenvatten met twee werkwoorden: *her-inneren*, dat wil zeggen te-

rugbrengen naar je innerlijk, naar je hart, terugdenken aan de ontmoeting met het Mysterie dat ons tot hier gebracht heeft; en *voortbrengen*, met vertrouwen vooruitkijkend, luisterend naar de verzuchtingen die de Geest vandaag opnieuw tot uitdrukking brengt. ‘De nederige man, de nederige vrouw gaat ook de toekomst ter harte, niet alleen het verleden, omdat hij of zij vooruit weet te kijken, naar de kiemen weet te kijken, met een geheugen vol dankbaarheid. De nederige mens brengt voort, de nederige mens nodigt uit en duwt naar het onbekende’.⁸

Zo komt het ‘wonder van de verandering’ tot stand, dat alleen de navolging van Christus in ons leven mogelijk maakt, zoals we de afgelopen maanden in de school van de gemeenschap bestudeerd hebben: ‘Van de mens [wordt] niets anders gevraagd dan dat hij trouw en loyaal in zichzelf het verlangen en de wil handhaaft om nederig en gehoorzaam te zijn tegenover de grootheid van het Zijn dat hem maakt’.⁹

Het is Christus’ aanwezigheid onder ons die mettertijd al onze broosheden, onze kleinheid, onze kleinzieligheid overwint. Niet omdat Hij ze op magische wijze tenietdoet, maar omdat hij ze mettertijd niet meer helemaal bepalend laat zijn, ze steeds meer redimensioneert. Moge daarom onder ons onze gehechtheid aan Christus steeds meer overheersen. Want deze gehechtheid is de enige ware weg naar de *eenheid*, naar de overwinning van de eenheid op de verdeeldheid.

Meteen na de audiëntie van 15 oktober heb ik jullie deze woorden geschreven: ‘Onze taak [is] nauwkeuriger geworden: het educatieve voorstel voor de komende jaren zal gericht zijn op de stappen van de weg die de Heilige Vader heeft uitgestippeld. Hoe meer we bereid zijn die te volgen, des te meer zal ons gezelschap, trouw aan het charisma dat we hebben ontvangen, een levende plek zijn van licht, eenheid en hoop voor de Kerk en voor de hele mensheid, en des te meer zal het – zelfs met alle beperkingen van onze armzalige personen – kunnen beantwoorden aan de verwachting die paus Franciscus met vaderlijke kracht tot ons heeft uitgesproken: van jullie verhoppen ‘de Kerk, en ikzelf, meer [...], veel meer’.¹⁰

⁸ Franciscus, ‘Laat deze heilige profetische en missionaire rusteloosheid in jullie harten branden’, op. cit., p. 14.

⁹ L. Giussani, *Je leven geven voor het werk van een Ander*, Betsaida: ’s-Hertogenbosch 2022, p. 100.

¹⁰ D. Prosperi, *Brief aan CL na de audiëntie met paus Franciscus 15-10-2022*, Milaan, 20 oktober 2022, clonline.org.

De Geestelijke Oefeningen die we nu gaan doen, vormen een fundamentele etappe van deze weg, mede gezien de aanbeveling van de prefect van het Dicasterie voor de Leken, het Gezin en het Leven, kardinaal Kevin Farrell – die ik hartelijk bedank voor zijn aanwezigheid hier dezer dagen bij deze Geestelijke Oefeningen – over het belang van een adequate vorming rond het thema charisma. Om die reden hebben we het, samen met pater Lepori en de vrienden die ons gezelschap leiden, voor de geestelijke weg van de Fraterniteit nuttig geacht om de geste van de Geestelijke Oefeningen, en het werk dat wij daarna in de Fraterniteitsgroepjes zullen doen, te wijden aan de verdieping van de theologische deugden – geloof, hoop en liefde – door de bijzondere blik van ons charisma. Deze deugden bekleden de mens met de liefde van Christus en stellen hem in staat ten volle in relatie met God te leven. Dat grondt en bepaalt het handelen van de christen. Giussani heeft over dit thema heel dikwijls gesproken en geschreven: denk maar aan de inhoud van teksten als *Si può vivere così?* (*Kun je zó leven?*) en *Si può (veramente?!) vivere così?* (*Kun je (echt?!) zo leven?*).

Dit jaar richten we onze aandacht op het geloof. Wat is het geloof? Welke ervaring van het geloof hebben we en wat kunnen we er in ons gezelschap van ervaren?

Om deze geste te beginnen, wil ik de woorden herhalen die don Giussani in 1968 richtte tot een kleine groep vrienden die net als wij bijeen waren voor de Geestelijke Oefeningen. Het zijn woorden die Julián ons bij de Dag van de Opening van het jaar in 2018 al had laten horen, met de stem van Giussani zelf. Ze lijken wel bedacht en uitgesproken voor ons vandaag! Giussani zei:

‘Wat wij zoeken is het geloof, dat waarin wij willen doordringen is het geloof, wat we willen leven is het geloof. Rondom ons lijkt alles mee te werken, medeplichtig te zijn aan een werkzame kracht die dit geloof poogt te elimineren of te ontwrichten of uit te hollen of terug te brengen tot puur rationale categorieën, tot naturalistische categorieën. Buiten en binnen de christelijke wereld; op dit moment meer binnen dan buiten. Wat wij zoeken is het authentieke geloof, of de authenticiteit van het geloof. We zoeken niets anders. Juist daarom tekenen de woorden van deze dagen en het werk van deze dagen iets waarin eenieder van ons riskeert, zichzelf riskeert. Daarom hebben we gepoogd helder te zijn in onze bedoeling voordat we hier kwamen. Wij zijn bereid om te spreken met heel de wereld, overal

in de wereld heen te gaan, maar we hebben een huis nodig, we hebben een plek nodig waar het woord woord is, ‘uitdrukking’, en waar de relatie ‘hart’ is, hartelijk, waar het gezelschap positief is, waar de woorden een betekenis hebben en de bedoelingen een betekenis en het brood brood is en het water water’.¹¹

Zo, nu kunnen we de eerste vraag beantwoorden: waarom zijn we nog hier? Om Zijn aanwezigheid af te smeken.

Laten we bereid zijn te luisteren, op de wijze waartoe de zojuist aangehaalde woorden van de paus ons oproepen: ‘De nederige mens brengt voort, de nederige mens nodigt uit en duwt naar het onbekende’.

¹¹ ‘De Inleiding van Luigi Giussani bij de Geestelijke oefeningen van Cultureel Centrum C. Péguy (Varigotti, 1 november 1968), redactie: Julián Carrón’, in: *Dag van de opening van het jaar van de volwassenen en studenten van Gemeenschap en Bevrijding*, Mediolanum Forum, Assago (Milaan), 29 september 2018, p. 3, clonline.org.

■ INLEIDING

Mauro-Giuseppe Lepori

‘Mijn ogen hebben uw heil gezien’

Het charisma aanwakkeren

In het *Vita* van Sint-Bernardus van Clairvaux wordt van hem verteld dat hij, om zijn verlangen naar bekering op te wekken, zichzelf dikwijls de vraag stelde: ‘*Bernarde, ad quid venisti?*’ – ‘Bernardus, waarvoor ben je gekomen?’¹² Jezelf die vraag stellen is niet om het verlies van de oorspronkelijke passie te kunnen betreuren, of om te proberen deze op voluntaristische wijze nieuw leven in te blazen, maar om het besef te herontdekken dat dat initiële vuur een verborgen mysterie blijft in ons leven, of in het leven van een gemeenschap, of van een relatie als het huwelijk.

Sint-Paulus schrijft aan Timotheüs: ‘Uw ongeveinsd geloof komt mij voor de geest, dat geloof dat eerst uw grootmoeder Lois en uw moeder Eunike bezielde en nu ook, daarvan ben ik zeker, leeft in u. Vergeet dus niet het vuur aan te wakkeren van Gods genade die in u is door de oplegging van mijn handen’.¹³

Timotheüs is nog jong, maar toch spoort Paulus hem aan niet te talmen met zijn inzet om het vuur van Gods gave (letterlijk: van Gods *charisma*) dat diep in hem woont, aan te wakkeren. Het ‘ongeveinsd geloof’ dat hij van zijn grootmoeder en moeder overgeleverd heeft gekregen, en de sacramentele gave van zijn roeping, ontvangen door de handoplegging van Paulus, zijn geen realiteiten die nostalgisch uit het verleden moeten worden opgegraven, zoals wanneer men het fotoalbum van een gedenkwaardig verleden gaat bekijken, maar vurige sintels die men de verantwoordelijkheid heeft om opnieuw aan te wakkeren, te ontsteken (letterlijk zou de Griekse term vertaald kunnen worden met: ‘het leven van het vuur vernieuwen’, van het vuur van God).

De aanvankelijke passie, de vurigheid, het vuur van de eerste ontmoeting, van de ‘eerste liefde’, zoals de Openbaring het noemt,¹⁴ de oprecht-

¹² Willem van St. Thierry, *Vita prima*, I, 4; PL 185, 238.

¹³ 2 Tim 1,5-6.

¹⁴ Apk 2,4.

heid van het oprechte geloof, dat niet hypocriet is, niet bedolven onder het stof van interpretaties en theorieën; welnu: dit alles kan herleven, kan opnieuw ontstoken worden. Waarom? Omdat het voortduurt, niet uitdooft. Hoe komt dat? Omdat ik het niet ben die dit alles heeft aangestoken, die mij dit alles heeft gegeven! Het is een ‘charisma van God’, een genadegave van God, een manifestatie van de Heilige Geest. Wanneer iemand dan beseft dat hij in plaats daarvan de sintels onder oneindige lagen as terecht heeft laten komen, van vanzelfsprekendheid, van vergeetachtigheid, van verstrooidheid, van verwaarlozing, dan kan hij met een schok beseffen met hoeveel as de relatie met zijn vrouw, of met haar man, met zijn gemeenschap, met zijn roeping, met het gezelschap van personen dat bij het charisma hoort dat men ontmoet heeft, of de sacramenten die hij vanaf het doopsel ontvangen heeft, en blijft ontvangen, bedekt zijn geraakt, wanneer hij dit alles beseft, wat moet hij dan doen?

Het zou volstaan om opnieuw te beseffen dat het charisma, de gave Gods, onder dit alles, er is, levend is.

Het is genoeg om opnieuw te beseffen dat het charisma, de gave van God, onder dit alles, er is, leeft, brandt. Niet omdat wij toch wel een beetje goed zijn, maar omdat God genadig en trouw is! Het charisma is een ‘vrije gave van God’ en, zoals Sint-Paulus aan de Romeinen schrijft over de uitverkiezing van Israël, ‘God kent geen berouw over zijn genadegaven noch over zijn roeping’!¹⁵ God kan van nature een gave niet terugnemen, want alles is gratis in Hem die Liefde is. Een gave herroepen zou betekenen dat God ervan afziet Zichzelf te zijn. In zekere zin is de hel de ‘eeuwige opslagplaats’ van Gods onherroepelijke gaven.

Een charisma, een roeping, een genade, maar ook en vooral de gave van het leven, de gave er te zijn, en te zijn wie we zijn, een ziel te hebben, hoeven nooit ‘opnieuw gemaakt’, ‘herschapen’ te worden: ze moeten aangewakkerd, verlevendigd worden.

En dit altijd en hoe dan ook, zelfs als men bijna een heilige is. Timotheüs was een uitstekende leerling en een uitstekende jonge herder. Paulus raadt hem echter aan het charisma, ook het sacramentele, dat hij ontvangen heeft, aan te wakkeren, want dat is nooit vanzelfsprekend, en kan dat ook niet zijn, want het charisma is de gave van een Ander. Paulus schreef deze Brief aan Timotheüs waarschijnlijk tijdens zijn laatste gevangenschap, dus

¹⁵ Rom 11,29.

tussen 58 en 62 na Christus. Dat betekent ongeveer dertig jaar na Pinksteren. Om te kunnen vergelijken: het zou voor ons zijn alsof de dood en opstanding van Jezus, en het Pinksterfeest vijftig dagen later, rond 1993 hadden plaatsgehad. Wij denken dat de christelijke gemeenschap in het begin het charisma van Pinksteren beleefde alsof het niets was. In werkelijkheid moesten de apostelen vanaf het begin de uitnodiging om de gave van de Geest nieuw leven in te blazen, Hem niet te bedroeven,¹⁶ Hem niet te doven,¹⁷ voortdurend vernieuwen. En hieraan zien we dat Pinksteren geen boost van aanvangsenergie was die de Kerk mechanisch laat functioneren tot aan de Parousie, maar dat het, net als Christus, een altijd aanwezige gebeurtenis is die de vrijheid voortdurend moet verwelkomen en laten werken. En dat is nu juist de reactivering van het charisma waartoe de Kerk ons steeds uitnodigt.

‘Verlevendig in jezelf’

Maar hoe gebeurt dat? We moeten het toegeven: we lijden allemaal aan een structureel onvermogen om het vuur van het charisma dat in ons zit, levend te houden. En hoe meer we denken dat het uit zichzelf blijft branden, des te meer zien we dat het gaat smeulen, met as bedekt raakt, meer rook maakt dan vuur. Wat een tedere vader was Paulus voor zijn geliefde leerling Timotheüs, en voor zoveel anderen! Het is alsof hij hem schreef: ‘Timotheüs, wees niet verontwaardigd als je die vurigheid van de gave Gods die je hebt ontvangen, steeds minder voelt worden, als je in het verbruik van de dagen en de bediening, die passie voelt afnemen, waarvan je aanvankelijk dacht dat ze nooit zou uitdoven. Wees niet verbaasd dat je zo bent. Wat je kunt doen is elke dag weer beginnen het op te rakelen, het aan te wakkeren in jezelf, allereerst in jezelf, en het is dat dat het ook opnieuw zal aanwakkeren in de mensen die aan jou zijn toevertrouwd, in de gemeenschappen waarvoor je verantwoordelijk bent, en in de hele wereld!’

We hebben vaak een idee van het charisma alsof het een soort mantel is die over een bepaalde groep mensen geworpen is en dat we, om trouw te blijven aan het charisma, alleen maar moeten oppassen dat we niet onder die mantel

¹⁶ Vgl. Ef 4,30.

¹⁷ Vgl. 1 Tes 5,19.

vandaan komen of, zo je wilt, over het hek gaan. Maar de gave Gods is, zoals op de Pinksterdag, weliswaar een stormachtige wind die over alle aanwezigen raast, maar het vuur dat ervan uitgaat zet zich neer op ieder van hen, voor elk een vlam, als door de Geest met moederlijke zorg en aandacht op hen gelegd. De Geest kiest voor ieder de wijze waarop en de vorm waarin het charisma op hem rust. De gave Gods is de ene Geest, maar ze wordt waarneembaar en beleefd wanneer zij door ieder persoonlijk wordt ontvangen. En het is in elk hart dat ieder het specifieke charisma herkent dat een gezelschap, een volk van mensen, ontvangt. Immers, zelfs de gemeenschap die velen in een bepaald charisma bindt, kan alleen in het hart van elk lid herkend worden. Een beetje zoals de Emmaüsgangers het zeggen: ‘Brandde ons hart niet in ons, terwijl Hij onderweg met ons sprak en ons de Schriften ontsloot?’¹⁸ De harten van beiden getuigden van het charisma dat hen verenigde.

‘Verlevendig *in jezelf*’. Het besef dat de gave Gods, zelfs als het gemeenschappelijk is, in ieder van ons nieuw leven moet worden ingeblazen om haar onder allen te doen herleven, is van fundamenteel belang om verenigd te blijven op een roepingsweg, op een zending. Hoe vaak klagen we niet, bijvoorbeeld in ons huwelijk of in onze gemeenschappen, over het uitdoven van de oorspronkelijke gave, en beperken we ons tot klagen over de anderen die niet meewerken om het charisma nieuw leven in te blazen. Als we in plaats daarvan zouden begrijpen hoe krachtig de individuele vrijheid is die nederig met zichzelf begint, die begint de ontvangen gave in zichzelf nieuw leven in te blazen! Het is echt als het aanwakkeren van een vuur, en vuur, als het brandt, deelt van nature zichzelf mee. Wanneer de Heilige Geest een persoon vastpakt, al is deze nog zo onbetekenend, als een strohalm, dan sticht Hij een vuur! Maar het is de Geest, het Vuur, dat zich verspreidt, niet het stro of het hout dat het toestaat te branden.

Daarom ligt de verantwoordelijkheid voor een charisma dat groot is voor de Kerk en voor de glorie van Christus in de wereld, volledig bij ieder van ons, speelt het zich uit in eenieder van ons.

Ik benadruk dit omdat we vaak mensen tegenkomen die klagen over de verzwakking van het charisma in zijn geheel, of in de verantwoordelijken, maar die zich dan niet de vraag stellen wat er van het charisma geworden is in hun eigen relatie met hun vrouw of man, in de relatie met hun kinderen, of op hun werk, of in hun keuzes voor politiek engagement, in het gebruik

¹⁸ Lc 24,32.

van hun geld, in de manier waarop ze naar het nieuws luisteren en erop reageren, in de manier waarop zij hun tijd beheren, in het gebed, enzovoorts. Het is in die persoonlijke capillariteit dat een charisma leeft of niet leeft, al was het het belangrijkste charisma van de Kerkgeschiedenis.

Zoals de paus jullie tijdens de audiëntie van 15 oktober voorhield: ‘Naast de dienst van de autoriteit is het essentieel dat het charisma in alle leden van de Fraterniteit levend blijft, zodat het christelijk leven altijd de fascinatie van de eerste ontmoeting behoudt’.¹⁹

Kortom: moge het charisma herleven in onze harten! En als we gestes houden zoals deze Geestelijke Oefeningen, de audiëntie van de paus, de grote Meetings, dan leeft dat alles als het charisma herleeft in mij, in jou, in ieder van ons.

Een uitzonderlijke menselijke volheid

Het Evangelie, het Nieuwe Testament, staat vol voorbeelden van mensen die dit op een buitengewone maar eenvoudige manier beleefden, zodat deze fascinerende schoonheid van nieuwe menselijkheid, nieuw leven, aan ons kon worden doorgegeven.

Neem de oude Simeon, die verschijnt op de dag van de opdracht van het Kind Jezus in de Tempel van Jeruzalem, toen het veertig dagen oud was:

‘Nu leefde er in Jeruzalem een zekere Simeon, een wetgetrouw en vroom man, die Israëls vertroosting verwachtte en de heilige Geest rustte op hem. Hij had een godsspraak ontvangen van de heilige Geest dat de dood hem niet zou treffen, voordat hij de Gezalfde des Heren zou hebben aanschouwd. Door de Geest gedreven was hij naar de tempel gekomen. Toen de ouders het kind Jezus daar binnenbrachten, om aan Hem het voorschrift der Wet te vervullen, nam ook hij het kind in zijn armen en verkondigde Gods lof met de woorden:

‘Uw dienaar laat gij, Heer, nu naar uw woord in vrede gaan:
mijn ogen hebben thans uw Heil aanschouwd,
dat Gij voor alle volken hebt bereid;
een licht dat voor de heidenen straalt, een glorie voor uw volk Israël’.

¹⁹ Franciscus, ‘*Laat deze heilige profetische en missionaire rusteloosheid in jullie harten branden*’, op. cit., p. 17.

Zijn vader en moeder stonden verbaasd over wat van Hem gezegd werd. Daarop sprak Simeon over hen een zegen uit en hij zei tot Maria, zijn moeder: ‘Zie, dit kind is bestemd tot val of opstanding van velen in Israël, tot een teken dat weersproken wordt, opdat de gezindheid van vele harten openbaar moge worden; en uw eigen ziel zal door een zwaard worden doorboord’.²⁰

Elke avond bij de completen komt zijn lofzang als om de betekenis van onze dag samen te vatten, te verzamelen, en vaak bij elkaar te schrapen, en ons eraan te herinneren dat een dag betekenis heeft als wij daarin de betekenis van ons hele leven beleven, die bestaat in het verlangen naar en omhelzen van Jezus Christus. Het hele leven is de moeite waard, heeft betekenis, wordt ons gegeven, wordt van ons gevraagd, enkel hiervoor: om te verlangen naar, te wachten op Christus en Hem te omhelzen in de eenvoud van zijn komst in het vlees: een Kind van veertig dagen dat helemaal in onze armen ligt, dat helemaal tegen onze borst ligt, dat wil zeggen in de genegenheid van ons hart, dat helemaal in onze blik ligt. Het *is er*, niet alleen in de zin van de afmetingen van zijn kleine lichaam. Het is er in de zin van het wil er zijn, als de mysterieuze wil, de mysterieuze vrijheid van God om bij ons te willen zijn, om zich toe te staan, zich te geven, om onze armen, ons hart, ons leven, de menselijke ruimte van ons leven te vullen.

Zijn hele leven heeft Simeon vrij gelaten, leeg gelaten, dorstig naar dit, naar deze omhelzing die hem vult, die hem vervult. Naar deze omhelzing, waarbuiten niets méér is dan de eeuwigheid van de omhelzing van de Vader.

Een gave van de Geest die ons Christus laat omhelzen

We zullen zien hoe het geloof dit is, dit moet zijn om niet abstract te zijn, om niet slechts een idee, een cerebrale of sentimentele overtuiging te zijn.

Maar waar ik wil dat we vanavond onze blik op richten, geholpen – zo hoop ik! – door de stilte waarmee we de nacht ingaan en die we deze dagen beleven, is hoe Simeons omhelzing en zijn geloofsbelijdenis – ‘Hij is hier! Hij is de verlossing! Hij is het licht van de wereld!’ – het ontbranden zijn van een charisma van de Heilige Geest dat zijn kwetsbare persoon vult en universele dimensies heeft.

²⁰ Lc 2,25-35.

Uit deze episode blijkt duidelijk dat *het charisma altijd een gave van de Geest is die Christus laat herkennen en omhelzen.*

Niet minder dan driemaal in drie verzen benadrukt Lucas het werk van de Geest in deze oude man. We weten niet wie hij was, wat hij in zijn leven deed. Hem afschilderen als priester is een traditie die op zich niet gefundeerd is op dit evangelie. Simeon was gewoon een man, een man opgevoed in het volk van God, gevormd door de Wet en de profeten, gevormd door het verlangen naar verlossing, naar licht, naar heiligheid, dat wil zeggen naar God, dat zijn hart vulde en het leeg maakte van al het andere. ‘Een wetgetrouw en vroom man’,²¹ zo zegt het Evangelie, dat wil zeggen, een man die zich ervan bewust was dat wij, ondanks de neiging tot zonde die we in ons hebben, gemaakt zijn voor een waar plan voor ons, een goed plan voor ons, voor een rechtvaardigheid, een rechtvaardig-zijn, waarbuiten het hart geen vrede kan vinden; waarin het hart een niet slechts gekende, maar ervaren waarheid over zichzelf kan vinden.

Simeon wist dat man en vrouw rechtvaardig geschapen zijn (dat het menselijke wezen rechtvaardig geschapen is), volmaakt gericht op de Schepper en rechtvaardig voor de hele schepping, in een liefde die alles harmoniseert in de schoonheid van Gods licht, omdat ze gemaakt zijn naar zijn beeld en gelijkenis.²²

Maar Simeon wist ook, ervoer in zichzelf, heel onze beperktheid om deze rechtvaardigheid te herstellen, om ons opnieuw te richten op God, onderling, als man en vrouw, met de hele schepping. Daarom was hij ‘vroom’, dat wil zeggen verlangde hij met alles wat hij was naar een verlossing die hij zichzelf niet kon geven. Hij verlangde naar een Verlosser. En zolang hij Hem niet ontmoet had, was heel zijn rechtvaardigheid, de waarheid van de juiste houding van zijn persoon, geconcentreerd in zijn verlangen, in zijn vraag, in zijn verwachting van Degene die de vertroosting van Israël zou hebben belichaamd.

‘Nu leefde er in Jeruzalem een zekere Simeon, een wetgetrouw en vroom man, die Israëls vertroosting verwachtte en de heilige Geest rustte op hem’.²³ Kan een portret van een waarachtig mens completer zijn dan dit? Wat een volheid van menselijkheid, iemand die verlangt naar gerechtigheid, in het besef dat hij die van een Ander moet verwachten en ontvan-

²¹ Lc 2,25.

²² Vgl. Gen 1,26-27.

²³ Lc 2,25.

gen, en die het verlangt als een goed voor het hele volk, een vertroosting voor het hele volk! Daarom beantwoordt God zijn verlangen, en verheugt Hij zich in zijn nederige en totale waarachtigheid, door hem het gezelschap van de Geest te geven, die de Gemeenschap van God is, in God. God is zo ingenomen met de menselijke waarachtigheid van een oprecht verlangen naar Verlossing, dat Hij haar bedekt met de schaduw van de Geest, als om haar te beschermen, als om dit vlammetje, dat door de hele wereld bedreigd wordt – door die wereld die ertoe neigt alles in het hart van de mens te doen – niet te laten uitgaan.

Simeon verwachtte en de Geest was op hem. Hij verwachtte en de Geest kwam onmiddellijk om deze gave in hem aan te wakkeren, de gave van een rusteloos hart, vol verlangen naar God en naar de vertroosting van het volk.

Dit herinnert ons eraan dat *het eerste charisma van de mens, de eerste en fundamentele gave van God in ons, ons hart is dat gemaakt is om Christus te ontmoeten*, ons hart dat rusteloos is voor God. Het eerste (en uiteindelijk enige) fundamentele charisma is dit ‘gemaakt zijn voor God’, een ontologisch charisma, dat samenvalt met ons wezen, maar waarvan de rusteloosheid het bewustzijn is: ‘Gij hebt ons voor U gemaakt, Heer, en ons hart is rusteloos, totdat het rust vindt in U’.²⁴

Het is een ontologisch, structureel, maar ook historisch, existentieel charisma, dat weerklinkt in alles wat er in ons leven en in de wereld gebeurt.

Vertrouwd met de Heilige Geest

Voor Simeon was Gods sympathie voor zijn verlangen een vertrouwdheid, een vriendschap: want de Geest sprak tot hem, hoe dan ook, en bewoog zijn stappen, spoorde hem aan en begeleidde hem: ‘Hij had een godsspraak ontvangen van de heilige Geest dat de dood hem niet zou treffen, voordat hij de Gezalfde des Heren zou hebben aanschouwd. Door de Geest gedreven was hij naar de tempel gekomen’.²⁵ Simeon leefde met de Heilige Geest van aangezicht tot aangezicht.

Wij zijn enigszins gewend de Geest te behandelen als een vreemdeling, of als een gezichtsloze Ademtucht. Wij zijn niet gewend met Hem ver-

²⁴ Sint-Augustinus, *Belijdenissen* I, 1,1.

²⁵ Lc 2,26-27.

trouwd te zijn, een relatie met Hem te hebben, dus met Hem te converseren en te wandelen. Toch doet Hij dit met ons, gaat Hij zo met ons om. Het is duidelijk dat zijn vertrouwdheid met de Heilige Geest Simeon bracht tot de ontmoeting en de vertrouwdheid met Jezus, want de Heilige Geest is de vertrouwdheid van God en in God. De Heilige Geest is de gave van God bij uitstek, de absolute Gave van God, Hij is God die ons in de Drie-eenheid zijn Zelfgave geeft. Wie grote charisma's verwelkomt, en ze wil verwelkomen in de volle omvang van de gave die ze voor de Kerk zijn, denkt niet zozeer aan het verwelkomen van het specifieke charisma als zodanig, maar aan het verwelkomen van de Geest in wiens gave alle charisma's besloten liggen en gegeven worden. Deze mensen kennen de Geest dus vooral in de vorm van de vraag. Wat heeft don Giussani aangedrongen op de aanroeping 'Veni Sancte Spiritus, veni per Mariam'? Zij openbaart en brengt een vertrouwdheid met de vertrooster over die wij nooit genoeg zullen leren.

Wie van een stichter een bepaald charisma wil overnemen, verdraait het charisma zelf, reduceert het tot 'iets', gewoonlijk tot een pakket regels, ideeën, houdingen en woorden, als hij van de stichter niet de vertrouwdheid met de Heilige Geest overneemt die elk charisma bezielt met goddelijk leven, met genade, en die vertrouwd maakt met Christus. En de Kerk heeft altijd begrepen, sinds Pinksteren, dat de beste en intiemste vertrouwdheid die wij met de Heilige Geest kunnen hebben, die van de Maagd Maria is, die welke via Onze Lieve Vrouw beleefd wordt, die welke de apostelen zich het eerst eigen hebben gemaakt. Ja: 'Veni Sancte Spiritus, veni per Mariam'!

Door de Geest bewogen naar Christus

Die dag kwam Simeon naar de tempel 'gedreven door de Geest'. Maar niet als een marionet die van bovenaf wordt aangestuurd. Waarom is Simeon zo gehoorzaam aan de Geest? Misschien omdat hij Zijn slaaf is? Nee: hij gehoorzaamt omdat hij de volheid van zijn leven wil bereiken die de Geest hem beloofd heeft. De Geest beweegt ons naar onze vervulling, beweegt ons naar Christus. Hij beweegt de onrust van ons hart naar zijn vrede. Zoals Sint-Paulus, een andere grote vertrouweling en vriend van de Heilige Geest, uitlegt: 'De Geest komt onze zwakheid te hulp. Want wij weten niet eens hoe wij behoren te bidden, maar de Geest zelf pleit voor ons met on-

uitsprekelijke verzuchtingen. En Hij die de harten doorgrondt, weet waar de Geest op zint, want Hij pleit voor de heiligen naar Gods bedoeling'.²⁶

Wij zijn niet in staat om zuiver, oprecht datgene te verlangen wat ons hart vervult, wat meer waard is dan het leven, waarvoor wij bestaan; wij vervuilen dit verlangen met veel aanmatiging of ambitie en verlangen andere dingen die niet werkelijk onze vervulling zijn. Wij ontberen niet alleen de vervulling, maar ook de beslissing om die na te streven, de weg om ze te bereiken en de ontmoeting om ze te omhelzen. Het is de Geest die, door Gods genade, door de barmhartigheid van de Vader, ons dit alles geeft, gedurende ons hele leven, via mysterieuze stadia en wegen. En wanneer iemand bij Christus uitkomt, begrijpt hij dat alles zin krijgt, dat er een gids was door dit hele woud vol duisternis en valkuilen: de leiding van de Heilige Geest, die spreekt tot ons hart, ons de weg wijst en ons ertoe aanzet die te volgen, en ons naar het doel leidt. Dat was de gids die ons naar Christus geleid heeft!

Zijn we ooit even blijven stilstaan om terug te kijken, om onze weg te overdenken? Hebben we nooit beseft dat iemand ons op mysterieuze wijze geleid heeft, met duizend instrumenten: een woord, een ontmoeting, een lezing, een ervaring, een pijn, een teleurstelling, een val of een verbazing, een emotie tegenover het mooie, het goede, het ware?

Misschien hebben we de Heilige Geest nooit voor dit alles bedankt. En dat is niet erg voor Hem, maar wel voor onszelf, die ons zo beroven van een dankbaar bewustzijn van ons leven, wat er ook gebeurd is. En als zoveel dingen in het leven ons weinig dankbaarheid waardig lijken en ons eerder aanzetten tot klacht en wrok, zouden we er misschien aan moeten denken in het licht van het ware doel van het leven dat de Geest ons openbaart, wat Hij aan Simeon beloofd had: 'Hij had een godsspraak ontvangen van de heilige Geest dat de dood hem niet zou treffen, voordat hij de Gezalfde des Heren zou hebben aanschouwd'.

Christus te zien, Christus te omhelzen: dat is de waarde en het doel van het hele leven, ook al zou de ontmoeting pas helemaal aan het einde ervan plaatsvinden, zoals bij Simeon, bij de profetes Hannah, of bij de goede moordenaar. De Geest belooft ons geen succes, rijkdom, gezondheid of eer. De Geest maakt niet ongedaan dat we moeten sterven. *De Geest belooft ons en laat ons in ons hart ervaren dat ons leven niet gedefinieerd wordt door de dood, maar door de ontmoeting met Jezus.* 'Definiëren' is samengesteld

²⁶ Rom 8,26-27.

uit het werkwoord ‘finiëren’, ‘beëindigen’ en het intensiverende voorvoegsel ‘de-’. Het is hetzelfde als de-termineren. Welnu, wat zou ons krachtiger kunnen de-*finiëren* en de-*termineren* dan de dood? In de menselijke ervaring lijkt de dood het hele leven en de hele menselijke geschiedenis te definiëren en determineren. Denken we maar aan het schouwspel van de dood dat de oorlog in Oekraïne is, het bloedbad onder migranten in de Middellandse Zee, de aardbeving in Turkije en Syrië, de schietpartijen in de Verenigde Staten, om nog maar te zwijgen van het constante en verborgen schouwspel van de dood van miljoenen geaborteerde baby’s... En toch kondigt de Geest hier aan Simeon aan dat dit gevoel niet waar is, niet juist is: vóór de dood wordt zijn lange leven bepaald door zijn ontmoeting met Christus. En dit is een definitie die de dood niet kan overstemmen, niet kan vervangen. In de ontmoeting met Jezus, in het omhelzen van Jezus, verheugt Simeon zich in de zekerheid en vrede dat het Jezus is die zijn leven sinds altijd en voor altijd bepaalt, in alles, ook in zijn dood.

De universele uitstraling van elk charisma

De ontmoeting met Christus breekt alle begrenzings van het leven af: niet alleen de dood, maar ook de eenzaamheid, zelfs onze opsluiting in onszelf of met onze geloofsgenoten. Inderdaad bezingt Simeon onmiddellijk de universaliteit van het door Christus gebrachte heil:

‘Uw dienaar laat gij, Heer,
nu naar uw woord in vrede gaan:
mijn ogen hebben thans uw Heil aanschouwd,
dat Gij voor alle volken hebt bereid;
een licht dat voor de heidenen straalt,
een glorie voor uw volk Israël’.²⁷

Deze man draagt in de ouderdom van zijn lichaam een verlangen, een passie zoals van een verliefde jongeman, van een kind dat zich laat verrassen door onmerkbare tekens die niemand anders ziet, zoals dat jonge echtpaar dat in de immense tempel en te midden van de menigte een zuigeling en twee duiven brengt voor de ritus van de opdracht. Wie weet hoeveel echtparen en kinderen zich dagelijks meldden bij de tempel van Jeruzalem! Maar

²⁷ Lc 2,29-32.

deze man was niet ‘wetgetrouw en vroom’ alleen voor zichzelf, hij verwachtte de Messias niet alleen voor zichzelf. Hij droeg in zich de verwachting van heel Gods volk, sterker nog: de verwachting van ‘alle volken’, van ‘alle naties’. Want geen enkele gave van God, geen enkel charisma, is alleen voor zichzelf, of alleen voor een kleine kring, want dat zou betekenen dat de vlam ervan geen echte vlam was, niet zou branden, niet zou schijnen met waarachtig licht. Het licht is het meest expliciete symbool van het charisma, van Gods gave, van Gods liefde, want als het niet belemmerd wordt, als het geen hindernissen ondervindt, straalt het tot in het oneindige. En als het wel belemmeringen ondervindt, verlicht het ook deze, verandert het ze in een weerspiegeling van Zijn gave.

Gods gaven, zo zeiden we, zijn onherroepelijk, maar wij kunnen ze wel verstikken, we kunnen hun uitstraling laten verminderen. Elk charisma, zelfs het meest onbeduidende, het meest verborgene, wil oneindig uitstralen. Ik denk altijd aan een dame in Ethiopië die ons uitnodigde voor een kopje koffie. Uitgenodigd worden voor een kopje koffie gaat daar niet zoals bij ons, waar je in dertig seconden de pod in de machine stopt, op de knop drukt, je kopje laat vullen, het oppakt en in tien seconden uitdrinkt, verder kletst en onmiddellijk vergeet dat je koffie gehad hebt. Daar was het een hele ceremonie.

Wanneer Sint- Paulus de verschillende gaven van de Geest opsomt, noemt hij onder andere die van haar: ‘De geestelijke gaven die wij bezitten verschillen naar de bijzondere genade die ieder van ons is geschonken. Hebt gij de gave van de profetie ontvangen, gebruik die in overeenstemming met het geloof. Hebt gij de gave van dienst of van lering ontvangen, legt u dan toe op dienstbetoon of onderricht. Wie een opwekkend woord heeft, moet anderen bemoedigen. Wie iets heeft uit te delen, schenke het weg met mildheid. Als ge leiding geeft, doet het met ijver, als ge barmhartigheid bewijst, doe het met blijmoedigheid’.²⁸

De schoonheid van dat bedienen en verwelkomen stemde overeen met een charisma dat niet verstikt werd in zijn uitstraling, zodat dat moment me letterlijk nog steeds opbouwt, jaren later. Die dienst, die koffie, sterkt mij, sterkt mijn leven. Juist omdat de gaven van de Geest, zelfs de meest onbeduidende, vlammen zijn waarvan het licht oneindig doorstraalt. Maar hetzelfde kan gezegd worden van het ware woord dat een priester tot ons

²⁸ Rom 12,6-8.

gezegd heeft, de barmhartige maar oprechte correctie door een vriend, of een gebaar van vrijgevigheid, of het offer dat een zieke van zijn lijden heeft gemaakt, de gratis glimlach die iemand, wellicht een vreemdeling, je gegeven heeft terwijl je te veel opgesloten zat in je grauweheid...; de heilige Moeder Teresa van Calcutta placht te zeggen: ‘We zullen nooit weten hoeveel goeds een eenvoudige glimlach kan doen’.²⁹

Vaak zijn we bezorgd, en terecht, dat ons leven nuttig mag zijn, dat het vrucht mag dragen. Maar dit goede verlangen naar volheid van leven verstikken we bijna onmiddellijk in de pretentie dat die vrucht van ons is en niet van de Geest, niet van het charisma, van de gave Gods die ons is toevertrouwd. En zo beginnen we te dromen van illusoire, glorieuze vruchten, maar van onze eigen glorie. Zo verspillen we de oneindige waaier aan vruchtbaarheid die de Geest van God wil uitdrukken in alles wat we beleven, doen, zeggen, denken en bidden.

Om terug te komen op de oude Simeon, het is buitengewoon om te zien hoe het verlangen van zijn hart, de passie van zijn verlossingsdrang, wanneer zij hun eindpunt bereiken, hun zozeer verwachte en gewenste doel, zich geen enkel moment opsluiten in een verstikkend bezit van Gods gave. Integendeel: ze weerspiegelen onmiddellijk de schittering ervan. Simeon omhelst het Kind, maar hij doet dat om iedereen te laten zien hoeveel licht er van Hem uitstraalt, hoe kostbaar deze schat is voor iedereen. Het gebaar, de woorden, het gezicht van deze oude man weerspiegelen al het licht van Christus. Fra Angelico heeft dit bewonderenswaardig uitgedrukt in het fresco dat deze Geestelijke Oefeningen vergezelt.³⁰ En dit weerspiegelen is de zin van zijn hele leven. Nu kan hij zelfs sterven. Niet alleen omdat hij Christus heeft omhelsd, maar omdat hij hem heeft kunnen verkondigen, met een getuigenis zo krachtig, zo transparant, zo nederig en zeker, dat het ons vandaag nog altijd bereikt met dezelfde intensiteit als die dag en Christus zal blijven uitstralen tot de voleinding van de wereld.

Maar waarom dit benadrukken, als het niet is om ons er opnieuw van bewust te maken dat niemand van ons geroepen is tot minder dan dit! Ieder van ons heeft een gave van herkenning van Christus om te laten werken tot aan de uiteinden van de aarde en de voleinding van de wereld!

²⁹ Teresa van Calcutta, *La gioia di amare [De vreugde van het liefhebben]*, Mondadori: Milaan 1997, p. 131.

³⁰ Beato Angelico, *Opracht van Jezus in de Tempel*, fresco, detail, 1442, Florence, Sint-Marcusklooster.

Ieder van ons is gemaakt en geroepen om persoonlijk het *Nunc dimittis* van Simeon te kunnen zingen als de uitputtende definitie van heel zijn bestaan. Niet als een eindpunt van het leven, als een ‘zwanenzang’, maar als een hoogtepunt dat erkent dat ook de dood een geschenk is om eeuwig de weerschijn van Christus’ licht uit te stralen. In het Paradijs zullen wij enkel tot in het oneindige het licht van Gods goede Gelaat weerspiegelen, en ieder van ons zal deze schoonheid, uitermate oorspronkelijk in elkeen, maar toch helemaal van het Gelaat van de Heer, uitdrukken. De schoonheid van de zaligen is de origineelste weerspiegeling die ieder geroepen is te geven van het Gelaat van God; een weerspiegeling, net zo origineel als Gods blik op ieder menselijk schepsel, op ieder van ons.

Maar we hoeven niet te wachten om dit bewustzijn alleen aan het einde te hebben, vlak voordat we sterven. De Kerk, de liturgie, voeden ons op om het elke avond te oefenen, aan het einde van elke dag, die de laatste kan zijn. Laten we erover nadenken, laten we het *oefenen* (nu we toch Geestelijke *Oefeningen* aan het doen zijn) wanneer we in de complete Simeons *Nunc dimittis* reciteren.

Zo drukt don Giussani het uit, juist als hij het Lied van Simeon overweegt: ‘Wat is het mooi om elke dag de Lofzang van Simeon te zingen: ‘Mijn ogen hebben uw heil aanschouwd’. [...] Het bidden van de Lofzang van Simeon, ’s avonds bij de dagsluiting, is – net als het lezen van de Lofzang van de maagd Maria – deelnemen aan de profetie van iets wat al gebeurd is: het rijk der hemelen onder ons, het Mysterie dat meegedeeld is aan het vlees, aan de tijd en de ruimte. [...] De Heer te kunnen zeggen dat hij de verlosser is, dat hij is, dat hij bestaat zoals hij al bestaat, geeft ons, ondanks ons kwaad, de genade en laat ons, zoals de oude Simeon, in vrede heengaan. [...] Alles wordt gezegd in dit woord of in deze aangekeken Aanwezigheid, voorstelbaar en onvoorstelbaar: voorstelbaar, omdat het de aanwezigheid is van een mens zoals jij, en onvoorstelbaar, omdat het de aanwezigheid is van God, van het Mysterie, die in deze mens is; en het is in deze mens dat het mysterie van mijn kwaad wegzinkt, om erdoor verlost, opgelost, vergeven te worden’.³¹

Morgen zullen we zien hoe deze stralende menselijke volheid, bewogen door de Geest naar de ontmoeting met Christus, het geloof is.

³¹ L. Giussani, *La verità nasce dalla carne [De waarheid wordt geboren uit het vlees]*, Bur: Milaan 2019, p. 214-216.

HEILIGE MIS

Lezingen van de Heilige Mis: Hand 4,1-12, Ps 117; Joh 21,1-14

**PREEK VAN ZIJNE HOOGWAARDIGE EXCELLENTIE MGR. GIUSEPPE BATURI,
AARTSBISSCHOP VAN CAGLIARI EN SECRETARIS-GENERAAL
VAN DE ITALIAANSE BISSCHOPPENCONFERENTIE**

‘Het is de Heer’. Johannes signaleert aan zijn vriend Petrus de aanwezigheid van de Heer die vlak bij hen was. En Johannes, hij die bemind wordt en liefheeft, kan de minnaar en de geliefde herkennen omdat alleen de liefde weet te herkennen. Johannes’ herkennen, vol verbazing maar ook van genegenheid, hebben we dikwijls teruggehoord bij onze leermeesters en vaders, en vooral in de woorden, de blik, de totale spanning van de persoon van don Giussani. Hij is het die onze blik geopend heeft voor de erkenning: ‘Het is de Heer’, het is de Aanwezigheid die het hart verlangt en verhoopt, het is de kracht die ons aanzet om het geluk en de vrijheid te zoeken, het ideaal om een nieuwe wereld op te bouwen, om voor altijd ‘ja’ te zeggen en kinderen op te voeden. De aanwezige Heer is de reden voor dit alles.

Don Giussani heeft de naam gegeven en onze ogen geopend voor de grote Aanwezigheid die in het hart van de wereld is, en zo onze hoop gewekt, want de Heer is hier, hij is bij ons. Dan kunnen we voelen hoe ons leven bewoond wordt door God, opgenomen is in een oneindige en eeuwige horizon, die aan alles betekenis kan geven en het naar een centrum kan trekken: Hij is het, de Heer. Laten we dus aan het begin van deze dagen God onze dankbaarheid uitspreken voor de ontmoeting met het charisma van don Giussani en laten we niet vergeten hoe velen ons hebben geholpen en nog steeds helpen om onze blik en onze geest te openen voor de erkenning van het geloof, dat altijd de erkenning is van een Aanwezigheid die ons aantrekt en de reden is van alles.

Petrus – zo hebben we gehoord – wierp zich in het meer en zwom naar Jezus toe. Hij was bang geweest, hij had het zwaard opgepakt om te verwonden, hij had verloochend en was gevlucht. Maar nu gaat hij zonder aarzeling naar Jezus toe, omdat Hij de Geliefde is. En zo, in deze herontdekte vriendschap, in deze vertrouwdheid die Jezus zelf aanbiedt door zich te geven in een maaltijd, wordt alles verzoend, in afwachting van de grote vraag: ‘Hou je van mij?’ Maar alles is al verzoend, want we kunnen geen

vrede en verzoening krijgen met onszelf en met onze geschiedenis, met heel ons verleden, zonder tegenover de aanwezige Heer te staan, zonder in de ruimte van Zijn blik te staan. Want Petrus gaat naar Jezus om zich te laten aankijken.

Geen redenering, geen interpretatie of een vaak uit wroeging bestaande herinnering, maar een levende ontmoeting redt ons, nu! En heropent ons leven, voor een nieuw begin, voor de mogelijkheid van een nieuwe start met Jezus, tegenover Hem. In de vriendschap met Hem kan alles altijd opnieuw beginnen, kan alles nieuw worden. In ons persoonlijke leven, evenals in het weefsel van onze vriendschap, krijgt alles weer kracht en kan het hopen op een nieuw begin. Bij Jezus zijn is voor Petrus ook de mogelijkheid om rond dat ontstoken vuur op een nieuwe manier bij de andere leerlingen te kunnen zijn, want het is Jezus die hen samenroept.

Laten ook wij in deze dagen ingaan op de Jezus' uitnodiging om bij Hem te zijn, om zo te kunnen leren bij elkaar te zijn en onder de mensen te gaan, hun verlangen te lezen en tegen allen te zeggen dat het de Heer is die zij in hun vreugde of onrust zoeken. Want de wereld vertellen dat de Heer aanwezig is, is ook altijd het verlangen van de mensen vertolken.

Let wel, de erkenning van de Heer vindt plaats tijdens het vissen en vanwege dat vissen. Op ons werk, bij de opbouw van ons gezin, in ons professionele of politieke engagement, kortom in de ontplooiing van onze levensdrift, kunnen we het teken herkennen van de aanwezige Heer, dat altijd gekenmerkt wordt door overvloed (zoveel vis! Meer dan men op eigen kracht had kunnen verzamelen). Er is altijd een wanverhouding tussen onze kracht en ons vermogen enerzijds en de vruchtbaarheid, die wij als geschenk ontvangen, anderzijds. De Heer laat zich herkennen aan deze wanverhouding tussen wat we doen en wat we ontvangen in een overvloed aan leven, vreugde en waarheid. Een surplus dat alleen maar genade kan zijn, de gave van een Aanwezigheid, waarvoor wij dank zeggen omdat ons het leven vervult, en die wij altijd afsmeken, waarom we bédelen, omdat de Heer nu hier is, hij onder ons is en wij hem bidden: 'Kom weer bij ons, o Jezus, Meester en Heer'.

Zaterdagochtend 15 april

Johann Sebastian Bach

Cantate BWV 82, Ich habe genug, The Monteverdi Choir – The English Baroque Soloists –

John Eliot Gardiner – Edizioni Archiv

Motet BWV 229, Komm, Jesu, Komm, Monteverdi Choir – John Eliot Gardiner – Edizioni Erato

Angelus

Lauden

■ EERSTE OVERWEGING
Mauro-Giuseppe Lepori

Geloof dat ons leven vorm geeft

De wolk van getuigen

De titel van deze Geestelijke Oefeningen is geïnspireerd op een passage uit de Brief aan de Hebreeën:

‘Laten wij ons dan aansluiten bij die menigte getuigen van het geloof, en elke last en belemmering van de zonde van ons afschudden, om vastberaden de wedstrijd te lopen waarvoor we hebben ingeschreven. **Zie naar Jezus, de aanvoerder en voltooiër van ons geloof**.³²

De schrijver van de Brief aan de Hebreeën heeft vlak daarvoor, in het voorafgaande hoofdstuk, een lange reeks getuigen uit het Oude Testament opgesomd, die keuzes hebben gemaakt en daden gesteld die geen zin gehad zouden hebben zonder hun geloof in de belofte van de Heer die na hun dood in Christus is waargemaakt. Al deze getuigen, van Abel tot Noach, van Abraham en Sara tot Jacob, van Mozes tot David, tot de moeder van de Makkabeeën, vormen een menigte, letterlijk een ‘wolk’, die ons omringt. Wat betekent een ‘wolk van getuigen’? Het is vertaald als ‘menigte’ omdat de schrijver met de figuur van de wolk een werkelijkheid wilde uitdrukken

³² Heb 12,1-2 (cursivering van mij).

die ons omringt met talloze elementen, zoals een zandwolk in de woestijn. Maar voor de joden herinnert de wolk ook aan de mysterieuze en gewijde aanwezigheid van God die het volk van Israël in de woestijn vergezelde, het overdag beschermde en 's nachts verlichtte. Een heilige wolk, waarin Mozes binnentrad om de Heer te ontmoeten, naar Hem te luisteren en met Hem te spreken. De geloofsgetuigen vormen deze mysterieuze wolk om ons heen, die de onzichtbare aanwezigheid van God zichtbaar maakt. Zelfs op de berg van de Gedaanteverandering gaan alle aanwezigen, Jezus, Mozes, Elia en de drie apostelen, de wolk binnen, worden ze helemaal opgenomen in het mysterie van de Vader die zijn stem laat horen. En dit alsof God wilde reageren op het instinctieve woord van Petrus: 'Toen dezen van Hem heen wilden gaan, zei Petrus tot Jezus: 'Meester, het is goed dat wij hier zijn. Laten we drie tenten bouwen, een voor U, een voor Mozes en een voor Elia'.³³ Een menselijk gezien duidelijk woord, maar wel eentje dat in feite de hele heiligheid van de gebeurtenis bagatelliseerde, het reduceerde tot... een leuk kampeertochtje met vrienden in de bergen!

'Maar hij wist niet wat hij zei', zo vervolgt het Lucasevangelie. 'Terwijl hij zo sprak, kwam er een wolk die hen overschaduwde. Toen de wolk hen omhulde, werden zij door vrees bewogen. Uit de wolk klonk een stem die sprak: 'Dit is mijn Zoon, de Uitverkorene, luistert naar Hem!''³⁴

In de schaduw van deze wolk worden Petrus, Jacobus en Johannes zich weer bewust van de heiligheid van het mysterie waarvan zij getuige zijn geweest, namelijk het mysterie van Christus, 'licht dat voor alle heidenen straalt', zei de oude Simeon, het mysterie dat wordt onthuld door de Vader die het presenteert met zijn voorliefde en ons vraagt ernaar te luisteren.

Dan zouden we kunnen denken dat 'de wolk van getuigen' waarover de Brief aan de Hebreëen spreekt, voor ons betekent dat de geloofsgetuigen die ons verlichten en tot ons spreken vanuit de Heilige Schrift, vanuit de geschiedenis van heiligheid van de Kerk en in de waarachtige en gezaghebbende personen die wij persoonlijk kennen, welnu, dat al deze getuigen voor ons die wolk van de Heilige Geest vormen waarin de Vader ons de gave openbaart van zijn geliefde Zoon naar wie wij geroepen zijn te luisteren, die wij geroepen zijn te gehoorzamen, die wij geroepen zijn om te volgen.

³³ Lc 9,33.

³⁴ Lc 9,33-35.

Dit is de mysterieuze, lichtende en gezaghebbende schittering van de Kerk, waarin, zelfs in de schaduw van onze menselijkheid, van de menselijkheid van elke heilige, van elke gedoopte die een geloofsgetuigenis geeft, het Mysterie zichtbaar wordt in een gezelschap van personen.

Verrast door het geloofsgetuigenis

Hoe vaak voelen wij ons niet zoals Petrus en de anderen, verootmoedigd en geïntimideerd, als wij geconfronteerd worden met een buitengewoon geloofsgetuigenis, dat ons verrast, van mensen die we misschien wel dagelijks tegen het lijf lopen zonder te beseffen welk licht zij brengen! Wij zagen alles aan de oppervlakte van het menselijke, met alle positieve en negatieve kanten van een temperament, een manier van zijn en doen of niet zijn en niet doen. We behandelden deze mensen lichtvaardig, zonder echt naar ze te kijken, of alleen maar kijkend naar wat we leuk vonden; we waren bij hen zonder naar hen te luisteren, of luisterden naar hen zonder aandacht. En plotseling, om de een of andere reden, misschien in een omstandigheid waarin we hen eindelijk nodig hebben, of omdat deze mensen overlijden, worden we ineens bedekt door de wolk en horen we daarin, wanneer alle schijn verdwijnt, hun eigenlijke geloofsgetuigenis, en moeten we, verward, erkennen dat het een manifestatie is van God, van Christus, van het Mysterie dat ons schept en redt.

In de autobiografie van Takashi Paulus Nagai, zojuist verschenen onder de titel *Ciò che non muore mai [Dat wat nooit sterft]*³⁵ – een tekst die mij doet denken aan de *Belijdenissen* van Augustinus – vertelt hij over zijn geloofsweg, de weg die hem tot het christelijk geloof bracht en vervolgens een intens en dramatisch leven in geloof laat leven, tot hij zich fysiek en geestelijk in het hart van de nucleaire verwoesting van Nagasaki bevond, met het gelovige besef dat het een offer van het Lam was voor de vrede in de hele wereld. Maar zelf beseft Takashi Nagai pas bijna op het laatst – met name wanneer hij onder de as van zijn door de atoombom verwoeste huis het verkoolde gebeente van zijn vrouw Midori heeft gevonden, met naast zich de rozenkrans die zij aan het bidden was geweest – hoezeer het het geloof van zijn vrouw geweest was dat van God zijn geloof had gevraagd en verkree-

³⁵ Takashi Paolo Nagai, *Ciò che non muore mai. Il cammino di un uomo [Dat wat nooit sterft. De weg van een mens]*, San Paolo: Cinisello Balsamo (Milaan) 2023.

gen, en hoe buitengewoon vruchtbaar haar leven was geweest. Uiteindelijk openbaarde Midori's mariale aanwezigheid zich aan hem als de duidelijkste aanwezigheid van het Mysterie in zijn leven. En hij had het niet beseft! Zo begreep hij dat ook hij, na de bom, op deze manier moest leven, als getuige van het geloof, vanuit het diepste van zijn hulpeloosheid, lijdend aan leukemie, altijd op bed, in een hutje van een paar vierkante meter, zich aanbiedend met Christus, met een ongelooflijk vruchtbaar getuigenis.

Dezelfde emotie en verwarring voelde ik toen ik enkele maanden geleden de kamer bezocht van mijn oude vriend Luciano – de timmerman die mij, samen met zijn vrouw Nella, in 1976 de beweging had laten ontmoeten – nadat hij een ernstige hersenbloeding had gehad die hem een maand geleden naar de hemel gebracht heeft; ik zag dat hij op de kast in zijn slaapkamer een briefje had gehangen met daarop de belangrijkste data van mijn roepingsweg, en in het bijzonder de datum van onze eerste ontmoeting: 'Een vriendschap uit de andere wereld. 25 februari 1976. 44 jaar... van genade' (hij had dat opgeschreven in 2020). Op dat moment zag ik als het ware mijn hele leven langskomen, vervat in de herinnering en het gebed van deze eenvoudige man, vervat in zijn geloof dat in de menselijke ontmoetingen het gebeuren van genade ziet dat geen einde kent en iets is van de andere wereld. Ik zou dit over zoveel andere mensen kunnen zeggen, misschien over mensen die ik niet ken, die ik pas in de hemel zal kennen, en ieder van ons kan het over zoveel mensen zeggen. Ja, er is inderdaad een 'wolk van getuigen', een heilige wolk, waarin God aanwezig is en tot ons spreekt, een wolk die ons leven leidt en beschermt, zoals ze Gods volk beschermde in de woestijn.

Deze getuigen laten ons zien dat er een punt van volwassenheid van het geloof is, dat voor iedereen erin bestaat te aanvaarden dat hij een graankorrel is die in de aarde valt en sterft om een vrucht te dragen die niet meer van hem is, hoewel het hele wezen van de graankorrel ervoor gemaakt was om deze vrucht te dragen.

'Voorwaar, voorwaar, Ik zeg u: als de graankorrel niet in de aarde valt en sterft, blijft hij alleen: maar als hij sterft, brengt hij veel vrucht voort'.³⁶ Er zijn mensen die dit onmiddellijk begrijpen en het ook beleven te midden van vruchtbare en werkzame activiteit. En daarom leeft ook de volle activiteit, de volle missie, met een ziel van voortdurend smeken. Ik denk aan don Giussani, aan de pausen die de Geest in deze decennia aan de Kerk heeft

³⁶ Joh 12,24.

gegeven en geeft, aan Moeder Teresa... Dikwijls wordt ons daarentegen gevraagd als het ware een ineenstorting van onze werkzaamheid te ervaren, om verrast te ontdekken dat juist van daaruit, en niet boven in onze nooit voltooide torens van Babel, ons geloof leeft en vrucht draagt.

Getuigen van het geloof

Welnu, wat wij hier willen begrijpen is juist het feit dat deze ‘wolk’ die het Mysterie ons openbaart, bestaat uit *getuigen van het geloof*. En ieder van ons is geroepen er deel van uit te maken. Zij zijn die menigte waar de Openbaring van spreekt als een beeld van de uitverkorenen in de hemel: ‘Daarna zag ik een grote menigte, die niemand tellen kon, uit alle rassen en stammen en volken en talen. Zij stonden voor de troon en voor het Lam gekleed in witte gewaden en met palmtakken in de hand. En zij riepen allen luid: ‘Aan onze God die op de troon is gezeten en aan het Lam behoort de overwinning!’³⁷

Het zijn de martelaren, een term die letterlijk ‘getuigen’ betekent, die met heel hun lichaam, ziel en stem hun eeuwige getuigenis uitroepen, op aarde verzegeld met hun bloed, het getuigenis van het heil dat God bewerkt heeft in de Zoon, het smetteloze en heerlijke Lam: ‘Aan onze God die op de troon is gezeten en aan het Lam behoort de overwinning!’ Het geloof roept uit dat alleen God ons redt!

Waarom getuigt de wolk van getuigen, voor ons op aarde en voor God in de hemel, van het geloof, je zou kunnen zeggen ‘alleen’ van het geloof? Waarom niet van de liefde, van de hoop, van de waarheid, van de rechtvaardigheid, van de edelmoedigheid? Zeker, getuigen van het geloof zijn ook getuigen van dat alles, en van nog meer. Maar hoe komt het dat zij uitdrukkelijk getuigen zijn van het geloof? Waarom dringen het Nieuwe Testament, de apostelen, maar reeds Jezus zelf in het Evangelie, hoofdzakelijk aan op het geloof?

De passage uit de Brief aan de Hebreeën suggereert onmiddellijk een spoor, ja *het* spoor om te proberen te begrijpen wat het geloof is dat ons gegeven wordt en dat zo nadrukkelijk van ons gevraagd wordt. Ze vertelt ons dat we allereerst moeten wandelen, of liever *rennen*, met onze ogen gericht op Jezus, de aanvoerder en voltooier van ons geloof.

Dat betekent dat we alleen door onze ogen op Christus te richten iets van het geloof begrijpen. Sterker nog, niet iets, maar alles. We begrijpen de oor-

³⁷ Apk 7,9-10.

sprong en de vervulling van het geloof, en we begrijpen dat de oorsprong (de schepper) en de vervulling (het doel, d.w.z. de volmaaktheid) van het geloof Christus zelf is. Het is alsof het geloof samenvalt met Christus. In welke zin?

Het geloof redt

Er is een oordeel of, beter gezegd, een mededeling die Jezus doet aan bepaalde mensen die hem verbazen door hun geloof. Bijvoorbeeld aan de vrouw die aan bloedvloeïngen leed en die geloofde dat als ze de zoom van de mantel van de Heer alleen maar zou kunnen aanraken, ze van haar ziekte zou genezen;³⁸ of aan de blinde Bartimeüs;³⁹ of aan de zondige vrouw die het huis van de farizeeër Simon binnenkomt en Jezus' voeten wast met haar tranen, kust en met parfum besprenkelt;⁴⁰ of aan Jaïrus, nog vóór de opwekking van zijn dochter;⁴¹ of aan die ene van de tien genezen melaatsen die terugkeert om hem te bedanken.⁴²

Wat zegt Jezus tegen al deze personen wier geloof hij bewondert? Hij zegt hun eigenlijk allemaal hetzelfde: 'Uw geloof heeft u gered!'

Wat betekent dat? Wat redt ons? Is het niet Christus alleen die ons redt? Ja, precies! En dat laat ons de betekenis, de waarde, de zin van het geloof ontdekken, wat ons werkelijk interesseert in het geloof, en laat ons dit verlangen vóór alles, vóór elke andere deugd. *Het geloof is wat ons opent voor Christus, de Redder van het leven en van de wereld.*

Dit laat ons de diepte begrijpen van een ander antwoord dat Jezus geeft aan hen die hem iets vragen met geloof, zoals wanneer hij tot de honderdman zegt: 'Zoals gij geloofd hebt, geschiede u';⁴³ of tot de twee blinden die hem smeken hen te genezen: 'U geschiede naar uw geloof'.⁴⁴

Het geloof is de ruimte in ons die overeenstemt met de gebeurtenis van Christus, met Christus die gekomen is en aanwezig is om ons te redden. Het geloof is de openheid in ons voor de gebeurtenis van Christus, onze Redder.

³⁸ Vgl. Mt 9,20-22.

³⁹ Vgl. Mc 10,46-52.

⁴⁰ Vgl. Lc 7,36-50.

⁴¹ Vgl. Lc 8,49-56.

⁴² Vgl. Lc 17,12-19.

⁴³ Mt 8,13.

⁴⁴ Mt 9,29.

Er is niets meer, en niets belangrijker dan dit, om te begrijpen wat het geloof is, wat het voor ons moet betekenen. Het is niet het geloof dat ons redt: het geloof staat de Redder toe om ons te redden, om de wereld te redden.

Zonder Christus, zonder de gebeurtenis van Christus, heeft het geloof geen inhoud en geen zin. Don Giussani schrijft: ‘Het *geloof*, als reële houding die de mens beleeft tegenover God, is niet generiek: *het is geloof in Christus*, het Teken aller tekenen, de Mens door middel van wie het Mysterie zich geopenbaard heeft’.⁴⁵

Of, in *Sporen trekken in de geschiedenis van de wereld*: ‘Het geloof maakt deel uit van de christelijke gebeurtenis omdat het deel uitmaakt van de genade die de gebeurtenis vertegenwoordigt, van wat deze is. Het geloof behoort tot de gebeurtenis omdat het, als *liefdevolle erkenning* van de aanwezigheid van iets uitzonderlijks, een geschenk is, een genade. Zoals Christus zich aan mij geeft in een aanwezige gebeurtenis, zo maakt hij in mij het vermogen levend om hem in zijn uitzonderlijkheid te vatten en te erkennen. Zo aanvaardt mijn vrijheid die gebeurtenis, aanvaardt ze het deze te erkennen. Daarom is in ons het geloof zowel de erkenning van de uitzonderlijke gebeurtenis, als de eenvoudige en oprechte instemming die ‘ja’ zegt en geen tegenwerpingen inbrengt: erkenning en instemming maken deel uit van het moment waarop de Heer, middels de kracht van Zijn Geest [over wie we gisteravond gesproken hebben], zich aan ons openbaart, ze maken deel uit van het moment waarop de gebeurtenis van Christus ons leven binnengaat’.⁴⁶

Ook het geloof van Abraham, van de aartsvaders, van Mozes, van de profeten had Christus als horizon en inhoud. Het was groot, het was enorm, want het was al vol van de gebeurtenis van Christus. Zoals Jezus tot de joden zei: ‘‘Abraham, uw vader, juichte van vreugde bij de gedachte dat hij mijn dag zou zien; hij heeft hem gezien en zich verheugd’’. Toen zeiden de Joden tot Hem: ‘Gij zijt nog geen vijftig jaar en Gij hebt Abraham gezien?’ Jezus antwoordde hun: ‘Voorwaar, voorwaar, Ik zeg u: voor Abraham werd, ben Ik’’.⁴⁷ Hij zei niet dat hij Abraham had gezien, maar dat Abraham in het geloof Hem had gezien: Abraham was al vol van de gebeurtenis van Christus en van de vreugde die die met zich meebrengt.

⁴⁵ L. Giussani, *Je leven geven voor het werk van een Ander*, op. cit., p. 123.

⁴⁶ L. Giussani - S. Alberto - J. Prades, *Sporen trekken in de geschiedenis van de wereld*, Betsaida: 's-Hertogenbosch 2019, p. 44.

⁴⁷ Joh 8,56-58.

Maar deze woorden van Jezus laten ons beseffen dat de ‘gebeurtenis’ waarin het geloof gelooft niet slechts iets is wat in de toekomst zal gebeuren. Abraham ‘heeft hem gezien en zich verheugd’, omdat zijn geloof Christus zag. De gebeurtenis, de redding, waar het geloof in gelooft, is de persoon van Christus. Abraham zag dat Jezus ‘Ik Ben’ is, de aanwezige God die redt. Daarom vroeg Jezus zijn leerlingen altijd om het geloof in zijn Persoon en niet in wat hij bewerkte. Wat Hij deed was een motief of een hulp om te geloven, niet de inhoud van het geloof: ‘Geloof Mij: Ik ben in de Vader en de Vader is in Mij. Of gelooft het anders omwille van de werken’.⁴⁸ Het gaat er niet om te geloven in de werken, maar te geloven in Christus omwille van de werken die hij verricht.

Er is een prachtige tekst van don Giussani die ik jullie niet kan onthouden. Hij is van 1968; het is de Inleiding van de Geestelijke Oefeningen van Cultureel Centrum Charles Péguy, in Varigotti: ‘Laten we ons dus afvragen: hoe zijn zij beginnen te geloven? Waarin bestond die gebeurtenis die een dergelijke interesse heeft gewekt, die een zodanige indruk gemaakt heeft dat de mensen voor de eerste keer geriskeerd hebben met wat ze voor zich hadden, dat in de mensen voor het eerst het geloof ontstoken werd, dat het christendom in de wereld begon te zijn? Wat is die gebeurtenis geweest, wat voor soort gebeurtenis was dat? Ze geloofden niet omdat Christus die dingen zei terwijl hij sprak, ze geloofden niet omdat Christus die wonderen deed, ze geloofden niet omdat Christus de profeten citeerde, ze geloofden niet omdat Christus de doden opwekte. Hoeveel mensen waren het niet, de overgrote meerderheid, die hem die woorden hoorden zeggen, hem die wonderen zagen doen, en voor wie de gebeurtenis toch niet gebeurde. De gebeurtenis was iets waarvan het wonder of de woorden uitdrukking waren, segmenten, factoren, maar het was iets anders, iets groters, iets zó anders dat het de woorden en het wonder hun betekenis gaf. Ze geloofden om wat Christus leek te zijn. Ze geloofden vanwege die aanwezigheid, niet vanwege dit of dat wat hij deed of zei. Ze geloofden vanwege een aanwezigheid. Geen gladde of doffe aanwezigheid, geen aanwezigheid zonder gezicht: een aanwezigheid met een heel precies gezicht, een aanwezigheid vol woord, dat wil zeggen vol voorstel. Ze geloofden vanwege een aanwezigheid vol voorstel’.⁴⁹

⁴⁸ Joh 14,11.

⁴⁹ ‘De Inleiding van Luigi Giussani bij de Geestelijke oefeningen van Cultureel Centrum C. Péguy (Varigotti, 1 november 1968), redactie: Julián Carrón’, in: *Dag van de opening van het jaar van de volwassenen en studenten van Gemeenschap en Bevrijding*, 29 september 2018, op. cit., p. 8.

Als de werken, de wonderen, mij er niet toe brengen te geloven dat het de aanwezigheid van de persoon van Jezus is die mij redt, en niet wat hij doet, al is het doden opwekken of broden en vissen vermenigvuldigen, dan is mijn geloof tevergeefs, dan is mijn geloof geen geloof. Als ik niet geloof dat Christus is opgestaan, en dat *dat* het is wat mijn leven redt, of ik nu leef of sterf,⁵⁰ dan heb ik geen geloof, of ik heb een geloof dat bestaat uit mooie herinneringen aan een grote profeet, maar geen geloof dat mij de Redding van het hele leven laat aanraken. Als Christus niet was opgestaan, zouden we kunnen blijven geloven in zijn wonderen, net zoals we geloven dat Elia, Elisa of de heiligen zoveel wonderen verricht hebben. Maar wat doet het nu met mijn leven om dit te gedenken? Wat verandert deze herinnering aan mijn leven? Niets. Misschien geeft het me de hoop dat er nog eens een wonder zal gebeuren, aan mij. Maar mijn leven blijft overgeleverd aan wat is of niet is. Niets redt het *nu*, niets vult het nu met zin.

De vorm van de gebeurtenis van Christus aannemen

Maar als geloof het erkennen van en zich openstellen voor deze gebeurtenis is, welke verandering in het menszijn, welke verandering in ons moet het dan teweegbrengen? Negatief uitgedrukt: wat verliezen we van Christus en van onszelf wanneer we geen geloof hebben, wanneer we niet geloven, wanneer we het geloof niet toestaan ons te redden, door ons open te stellen voor Christus' gebeurtenis?

Laten we denken aan de vele keren dat Jezus zijn leerlingen, zijn apostelen, moest verwijten dat zij geen geloof hadden, dat zij een klein, kleingeestig geloof hadden. Hoe naakt en beschaamd moeten zij zich gevoeld hebben, onmachtig om te antwoorden, zoals Adam toen God hem na zijn zonde kwam vragen waar hij was. Als hij niet had gezondigd, zou hij in Gods aanwezigheid gebleven zijn, zou zijn hart bij God zijn gebleven. Adam en Eva verschilden zich in hun zich verbergen, niet in de struiken. Dat wil zeggen, zij verschilden zich achter hun vrijheid om het geschenk te weigeren van de vriendschap van een aanwezige God, een vertrouwde God, een God van wie zij onmiddellijk beeld, onmiddellijke weerspiegeling waren. Het is onze vrijheid die ons verbergt achter haar mijden van de liefdevolle aanwezigheid van de Heer. Zo

⁵⁰ Vgl. Fil 1,20.

voelen ook de leerlingen, wanneer zij geen geloof hebben, zich ontmaskerd als kinderen die zich verstopt hebben omdat ze een streek hebben uitgehaald, als kleine kinderen die zich denken te verbergen door hun handjes voor hun gezicht te houden wanneer hun moeder hen met geveinsde strengheid aankijkt. Het Evangelie vermeldt dan ook nauwelijks enige reactie van de leerlingen op Jezus' verwijt dat ze geen geloof hadden, dat ze een kleingeestig geloof hadden, dat ze nog steeds geen geloof hadden. Ze stonden daar maar, aan de grond genageld, in de war, alsof ze niet eens begrepen waar Jezus het over had! En Jezus deed er nog een schepje bovenop, maakte het hun nog ongemakkelijker: 'Er is meer geloof bij de heidenen, de tollenaars en de publieke vrouwen dan in jullie, die altijd met mij samen zijn, die mij de hele dag horen spreken, die honderden wonderen hebben gezien! En slechts een mosterdzaadje van geloof zou volstaan om jullie bergen te laten verzetten!'⁵¹

Dat deed Jezus vanwege de immense liefde die Hij voor hen had. Hoe kon Hij niet ontstemd zijn als Hij zag hoe zij weigerden van Hem, levend met Hem, het kostbaarste geschenk aan te nemen, het geschenk dat hen opende voor de gave van alles, voor de ervaring van alles, voor de gemeenschap met Zijn diepste mysterie, dat alles ten goede verandert! Het is als wanneer een moeder ziet dat haar kind weigert te eten, de melk weigert die zij het aanbiedt, en zo het leven weigert. Wat is het pijnlijk voor Christus om ons te zien weigeren in Hem te geloven, om ons gesloten of achteloos of, erger nog, onverschillig te zien ten aanzien van het geschenk om ons open te stellen voor Zijn aanwezigheid die ons leven redt, die de wereld redt. Niet alleen met een redding van het laatste uur, *in extremis*, maar met een redding die het leven redt terwijl we leven, die het hele leven redt, die het niet alleen redt van de dood, maar van het niet-leven, van slecht leven, van bekrompen leven, van onbewust leven, van oppervlakkig leven, van leven zonder te leven, van leven enkel om te overleven, van leven zonder te vragen om meer van het leven, in het leven, van leven zonder te verlangen naar het oneindige. Wat is het pijnlijk voor Christus, en voor God de Vader, wat een verzuchting van de Heilige Geest, om ons de volheid van het leven te zien weigeren waarvoor we geschapen zijn! En dat voor een vrucht die in een paar minuten op is, een bevrediging die na een halve minuut vervaagt, voor overwinningen die ons al teleurstellen als we de trofee nog omhooghouden, toegejuicht door de menigte, de wereld...

⁵¹ Vgl. Mt 21,31; Mt 17, 20; Mc 11,23; Lc 17,6.

Met wat een pijn moet Jezus tegen de farizeeën gezegd hebben: ‘Ook de Vader zelf die Mij zond, heeft getuigenis over Mij afgelegd. Zijn stem hebt gij nimmer gehoord noch zijn gestalte gezien, en zijn woord hebt gij niet blijvend in u, omdat gij Degene die Hij zond, niet gelooft. Gij onderzoekt de Schriften in de mening daarin eeuwig leven te vinden, maar juist dezen getuigen over Mij. En toch wilt gij niet tot Mij komen om het leven te vinden’.⁵²

‘Zal de Mensenzoon bij zijn komst het geloof op aarde vinden?’

Christus’ smart brengt hem er uiteindelijk toe te wenen over Jeruzalem, omdat het niet geloofde, omdat het de gave van zijn redding niet wilde aannemen:

‘Toen Hij naderbij kwam, liet Hij zijn blik over de stad gaan en weende over haar, terwijl Hij zei: ‘Mocht ook gij op deze dag inzien wat u tot vrede strekt! Maar nu is dat voor uw ogen verborgen. Er zullen dagen over u komen, dat uw vijanden een wal tegen u opwerpen, u omsingelen en u van alle kanten insluiten; zij zullen u met uw kinderen die in u wonen, neersmakken en zij zullen in u geen steen op de andere laten, omdat gij de tijd, waarin barmhartig op u werd neergezien, niet hebt erkend’.⁵³

Jezus huilde niet omdat Jeruzalem verwoest zou worden, omdat het zou sterven: Hij huilde omdat het het leven weigerde, het leven dat het was komen bezoeken in Hem, de Zoon van God die in de wereld kwam opdat zij in Hem leven zouden hebben. Jezus huilde omdat Jeruzalem de gave van het geloof niet omarmde, de gave om te erkennen dat God het bezocht had, om Gods aanwezigheid te herkennen die komt voor ons. Jeruzalem omhelsde Jezus niet zoals Simeon gedaan had, verheugde zich niet over het bezoek van de Heer. ‘Het Woord is vlees geworden en is onder ons komen wonen’,⁵⁴ schrijft Johannes aan het begin van zijn Evangelie, maar hij schrijft ook: ‘Hij kwam onder de zijnen, maar de zijnen ontvingen Hem niet’.⁵⁵ Wat een verlies, wat een catastrofe als je Christus niet ontvangt, niet in Christus gelooft! Waarom? Omdat ‘aan allen echter die Hem wèl

⁵² Joh 5,37-40.

⁵³ Lc 19,41-44.

⁵⁴ Joh 1,14.

⁵⁵ Joh 1,11.

aanvaardden', zo vervolgt Johannes, 'aan hen die in zijn Naam geloven, Hij het vermogen gaf om kinderen van God te worden'.⁵⁶

Het belang van het geloof ligt volledig in het belang van Christus' gebeurtenis voor ons. Wie gelooft in de naam van Christus, dat wil zeggen in Zijn aanwezigheid, wordt door genade kind van God. Hij ontvangt zo de totale vervulling van zijn menszijn, die welke Adam en Eva heimelijk van God wilden afpakken, in plaats van het te ontvangen uit Zijn liefde en Zijn aanwezigheid.

Juist daarom, omdat Hij ernaar verlangt ons dit te geven, wat voor ons alles is, alles zou zijn, omdat Hij sterft om ons dit te geven, hield Jezus op een gegeven moment stil, als gegrepen door een plotselinge bezorgdheid, een plotselinge angst, en vroeg Hij zich af: 'Maar zal de Mensenzoon bij zijn komst het geloof op aarde vinden?'⁵⁷

Deze vraag die Jezus zich stelt, maakt ons altijd ongemakkelijk. We vragen ons af wat ze zou kunnen betekenen. We vragen ons uiteindelijk af welk oordeel ze inhoudt over de geschiedenis. Ze doet ons begrijpen dat het probleem van het einde van de wereld niet zozeer een kwestie zal zijn van kosmische catastrofes, noch van grote plagen, oorlogen en aardbevingen. Het probleem van het einde van de wereld zal iets veel menselijkers zijn, iets dat veel dichterbij ons ligt, bij ons hart, bij onze vrijheid. Het is alsof Jezus voorspelt dat het risico bestaat dat bij zijn laatste komst, bij de Parousie, er niemand op hem staat te wachten, om hem te zeggen: 'Kom, Heer Jezus!'⁵⁸

Het lijkt op de bittere zin van Primo Levi, in zijn autobiografische boek *Het respijt*, waarin hij vertelt over zijn ingewikkelde terugkeer naar Italië na de bevrijding uit Auschwitz: 'Mijn huis stond er nog, al de mijnen leefden, niemand verwachtte mij'.⁵⁹

Maar als deze vraag van Jezus alleen over het einde van de wereld zou gaan, zou ik uiteindelijk mijn schouders kunnen ophalen en tegen mezelf kunnen zeggen, alsof het me niet aangaat: 'Hoe ouder ik word, des te onwaarschijnlijk is het dat het einde van de wereld nog tijdens mijn leven zal plaatsvinden. Jezus' vraag zal door anderen beantwoord worden, en wie weet wanneer!' Maar de onrust die de vraag in ons opwekt, of misschien

⁵⁶ Joh 1,12.

⁵⁷ Lc 18,8.

⁵⁸ Apk 22,20.

⁵⁹ P. Levi, *Het respijt* (vert. F. De Matteis-Vogels), Meulenhoff: Amsterdam 1989⁴, p. 222.

nog wel meer dan de vraag zelf, de onrust die het feit dat Jezus haar stelt en zelf niet in staat is haar te beantwoorden, te voorzien wat er aan het einde van de wereld van het geloof zal zijn geworden – Hij die alles weet, Hij die alles voorziet – in ons opwekt, bewijst ons dat deze vraag ons aangaat en dat ieder van ons geroepen is haar te beantwoorden. Deze vraag verwondt mijn vrijheid. Een antwoord op deze vraag moet van mij komen. Als de wereld vergaat voor mij, zal Christus dan het geloof vinden? Maar ook als de hele wereld vergaat, zal Christus dan in mij het geloof vinden?

Het feit dat Jezus elders zegt dat de Zoon niet weet wanneer het einde zal komen⁶⁰ en dat hij zich deze vraag over ons geloof stelt zonder haar te beantwoorden, doet ons begrijpen dat het einde van de wereld niet alleen afhangt van Christus' komst in heerlijkheid maar ook van ons geloof. Want het einde van de wereld zal, veeleer dan het eindpunt van kosmos en geschiedenis, de vervulling, het doel van kosmos en geschiedenis zijn. En deze vervulling zal niet, om het zo te zeggen, 'slechts' Christus zijn, maar Christus erkend en verlangd als de vervulling van alles. Alleen het geloof maakt dit mogelijk. Laten we bedenken met welke intensiteit de heiligen op deze vervulling gewacht hebben, verlangd hebben naar deze voleinding van de wereld, naar deze vervulling van de wereld. Godzijdank heeft hun geloof het ook gevraagd en verlangd voor de hele mensheid. Het geloof is de kreet 'Kom, Heer Jezus!', geuit op elk moment en in elke omstandigheid, die zich opent voor de vervulling die Christus' aanwezigheid geeft aan het leven, aan de tijd, de dingen, alles.

Sterven met totaal geloof

Maar als dit waar is, dan gaat het geloof, mijn geloof, ons geloof, de hele wereld aan, zelfs de hele mensheid die van Christus onbewust is of onverschillig tegenover hem staat. Daarom hebben wij deze wolk van getuigen nodig om dit geloof voor ons en met ons te beleven, om erin te kunnen groeien.

Ik denk altijd aan een uitdrukking van bisschop Eugenio Corecco – mijn vader in het geloofsleven – die mij zeven maanden voor zijn dood schreef: 'Laten we echter [hij had daarvoor gesproken over bidden voor

⁶⁰ Vgl. Mt 24,36.

zijn herstel] allereerst blijven bidden om met totaal geloof te mogen sterven, want dat is en blijft de grootste genade'.⁶¹

Aan een moniale schreef hij in dezelfde termen: 'De verzoeking van de vijand duikt weer op en weer voel ik hoe moeilijk het is om zonder totaal geloof de Heer tegemoet te gaan, niet slechts berustend, wat echt weinig is, maar vreugdevol. Als Hij mij wil, dan smee ik hem mij deze laatste genade te geven, want die is immens veel meer waard dan het leven. Daarin zit alles (Ps 63 (62),4)'.⁶²

Sterven, de Heer tegemoet gaan, met totaal geloof, als de grootste genade, meer waard dan het leven. Het is precies dit 'totale geloof' dat Christus zal komen zoeken aan het einde van ons leven en van dat van de wereld.

Maar wat betekent 'totaal geloof'? In welke zin kan het geloof totaal zijn? Is dat hoe de oude Simeon gestorven is nadat hij Jezus herkend en omhelsd had? Is dat hoe Sint-Paulus stierf, als we denken aan wat hij schreef aan Timotheüs? 'Want wat mij betreft, mijn bloed wordt weldra geplengd, het uur van mijn heengaan is nabij. Ik heb de goede strijd gestreden, de wedloop voleind, het geloof bewaard. Nu wacht mij de krans der gerechtigheid, waarmee de Heer, de rechtvaardige rechter, mij zal belonen op de grote dag, en niet alleen mij, maar allen die met liefde uitzien naar zijn komst'.⁶³

Zowel bij Sint-Paulus als bij monseigneur Corecco zien we dat de betekenis van de dood Parousie-dimensies heeft: het is een tegemoet gaan van de komende Heer, een 'vreugdevol' tegemoet gaan, schrijft Corecco, of 'met liefde', schrijft Sint-Paulus. Het geheel samengevat in het geloof. Zoals bij de oude Simeon.

We begrijpen echter dat er geen totaal geloof zal zijn aan het einde van ons leven en aan het einde van de wereld, als het geloof niet hier en nu datgene begint te zijn wat in ons de komende Heer tegemoet gaat, onze openheid voor Zijn aanwezigheid, ons verlangen om Hem te ontmoeten, Hem lief te

⁶¹ E. Corecco, 'Lettera del 23 giugno 1994 [Brief van 23 juni 1994]', in: A. Moretti, *Eugenio Corecco. La grazia di una vita [De genade van een leven]*, Cantagalli-Eupress FTL: Siëna-Lugano 2020, p. 371.

⁶² E. Corecco, 'Lettera del 5 giugno 1994 [Brief van 5 juni 1994]', in: *Associazione Internazionale Amici di Eugenio Corecco, Vescovo di Lugano [Internationale Vereniging Vrienden van Eugenio Corecco, Bisschop van Lugano]*, Bollettino [Bulletin] nr. 2 (1997), L'Epistolario [De brieven]: 'Farsi ricostituire dallo Spirito Santo [Je opnieuw laten vormen door de Heilige Geest]', Brieven van Eugenio Corecco aan contemplatieve religieuzen, red. P. Mauro-Giuseppe Lepori, p. 102.

⁶³ 2 Tim 4,6-8.

hebben, Hem nu te omhelzen. Hoe kunnen we niet denken aan de uitdrukking, buitengewoon in zijn essentialiteit, van Paulus aan de Galaten: ‘Met Christus ben ik gekruisigd. Ikzelf leef niet meer, Christus is het die leeft in mij. Voor zover ik nu leef in het vlees, leef ik in het geloof in de Zoon van God, die mij heeft liefgehad en zichzelf heeft overgeleverd voor mij’.⁶⁴

Toen ik deze lessen begon voor te bereiden, werd ik, zoals altijd, belaagd door allerlei vragen en problemen betreffende mijn Orde of andere mensen en realiteiten (dat word ik altijd, maar dit was voor mij een dramatischer moment). Vaak zijn het problemen waartegenover je je machteloos voelt, omdat de min of meer oprechte vrijheid van mensen op het spel staat. En dat bezorgt mij dikwijls verdriet, irritatie, moedeloosheid. Maar tijdens mijn nadenken over het geloof, juist toen ik tevergeefs worstelde om een oplossing te vinden voor een verslechterende situatie, en daarom verdrietig was, begreep ik plotseling dat ik me Jezus’ einde-van-de-wereld-vraag onmiddellijk moest stellen, juist daar, midden in die ingewikkelde situatie die ik het hoofd moest bieden. En ik zei tegen mezelf: ‘Maar heb ik geloof? Heb ik geloof? Sta ik tegenover deze omstandigheid allereerst met geloof, voordat ik andere posities, andere beslissingen, andere oplossingen zoek?’ En zo begon ik te horen hoe Jezus’ eindvraag mij gesteld werd door alles, in alles, door iedereen, altijd. Want waar is mijn geloof als ik rustig met iemand bezig ben, of met alledaagse dingen, of als ik moe word na een klus, of als ik een e-mail lees, als ik antwoord geef, als ik een lezing voorbereid, als ik naar de kerk ga om te bidden, als ik praat aan de eettafel, als ik het nieuws hoor over de wereld, over de oorlog in Oekraïne, enzovoorts? Vindt de komende Jezus in dit alles in mij het geloof? Vindt Hij het geloof in mij?

In het leven worden we voortdurend ondervraagd, door alles en iedereen. Zelfs zij die ons niets vragen, bevragen ons. Alles bevraagt ons ik, alles zegt tegen ons: ‘Maar jij, hoe sta jij tegenover mij? Wie ben je, wat bepaalt jou tegenover mij?’

Jezus verkondigt ons dat het enige passende antwoord, het enige wat werkelijk antwoord geeft, het enige wat verantwoordelijk is, het enige wat beantwoordt aan de hele werkelijkheid, aan de werkelijkheid die gaat van het moment dat ik beleef tot aan Degene die haar maakt en zal komen oordelen, het enige gezicht dat ons adequaat definieert tegenover het hele leven en de hele werkelijkheid, het geloof is, enkel het geloof.

⁶⁴ Gal 2,19-20.

Begrijpen jullie dat dit een zeer belangrijke, essentiële kwestie is, zonder welke, wanneer het moment van de afrekening aanbreekt, dat wil zeggen wanneer onze hele werkelijkheid oog in oog zal komen te staan met de glorierijke Heer en Hij ons in Zijn ogen de hele werkelijkheid die wij ontmoet en beleefd zullen hebben, zal laten terugzien, wij zonder het geloof als met stomheid geslagen zullen zijn, zonder woorden, zonder iets in handen, niet in staat om 'ik' te zeggen, want niet in staat om 'U' te zeggen. Want zonder geloof zullen we niet eens een woord van berouw, een vraag om vergeving kunnen uitspreken! Het is niet onze zonde die ons de Vader om barmhartigheid doet vragen: het is het geloof, de erkenning, al is het *in extremis*, dat God de enige liefde is die het leven vervulling kan schenken.

Het geloof is vraag aan Christus

Dit examen, dit eindoordeel, zou ons kunnen afschrikken. In werkelijkheid is in het Lucasevangelie de vraag of er geloof zal zijn op aarde, niet schokkend: het is het slot van een parabel over het gebed, over vasthoudend en vertrouwwol vragen:

‘Hij leerde hun in een gelijkenis dat zij steeds moesten bidden en daarin niet versagen. Hij zei: ‘Er was eens in een zekere stad een rechter, die zich om God noch gebod bekommerde. Er was ook een weduwe in die stad die herhaaldelijk bij hem kwam met het verzoek: Verschaf mij recht ten opzichte van mijn tegenstander. Een tijdlang wilde hij niet, maar daarna zei hij bij zichzelf: Al bekommer ik mij om God noch gebod, toch zal ik die weduwe recht verschaffen om niet langer geplaagd te worden door haar eindeloze bezoeken’. En de Heer sprak: ‘Hoor wat de onrechtvaardige rechter zegt! Zou God dan geen recht verschaffen aan zijn uitverkorenen, die dag en nacht tot Hem roepen en naar wie Hij genadig luistert? Ik zeg u: Hij zal hun spoedig recht verschaffen. Maar: zal de Mensenzoon bij zijn komst het geloof op aarde vinden?’⁶⁵

Christus vraagt van ons het geloof, eist het, en wil dat het groot is, omdat het geloof fundamenteel vraag is, bedelen, vasthoudend vragen. Door om ons geloof te vragen, vraagt Christus ons te vragen. Door ons geloof te verwachten, verwacht Christus onze verwachting.

⁶⁵ Lc 18,1-8.

Kortom, wanneer de Mensenzoon komt, zal Hij dan de vraag op aarde vinden, zal Hij het gebed vinden, zal Hij iemand vinden die vraagt om Zijn komst? Zal Hij iemand vinden die tot het einde toe volgehouden zal hebben de uitroep van de Geest en van de Bruid, de Kerk, te herhalen, die praktisch het laatste woord van de Apocalyps is en dus van de hele Bijbel: ‘Kom, Heer Jezus’?⁶⁶

Dan begrijp je dat geloof hebben, mensen van geloof zijn, die tegenover het leven standvastig zijn in het geloof, zelfs als het stormt en dreigt, geen kwestie is van kracht en macht. Het is geen kwestie van dappere deugd. Het is een kwestie van armoede, van armoede van geest. Want de arme vraagt, de arme bedelt.

Zonder geloof zijn wij ongeschikt voor het leven, want zonder geloof vragen wij deze geschiktheid aan onszelf, of aan anderen, als pretentie, dat wil zeggen vragen we ze waar ze niet is.

Met het geloof vragen we onze geschiktheid aan God, als gevraagde en aanvaarde genade. Dan kan het zelfs een wonderbaarlijke geschiktheid zijn, een anders onmogelijke geschiktheid, omdat ze van God komt.

Zonder geloof vragen we niets en dan beleven we alles alsof het van ons en ons werk is. Zonder het geloof is niets een geschenk, is niets genade, en dan verbaast niets ons, is alles vanzelfsprekend, wordt alles vervelend en vermoeiend, zelfs de mooiste en grootste dingen van de menselijke ervaring, zoals een geliefde persoon, je kinderen, je familie, je broers en zussen, je werk, een feest.

Deze identificatie van geloven met vragen (men denke aan het principe van de theologie: ‘*Lex orandi, lex credendi* – de wet van het gebed is de wet van het geloven’)⁶⁷ berooft het geloof niet van heel zijn theologische en morele inhoud: wel berooft ze het van alle pretenties om deze zelf voort te brengen, uit zichzelf te begrijpen, zelf te weten. Alles in het geloof is vraag, alles wordt gevraagd. En dus wordt alles in het geloof gegeven, is het genade. Daarom heeft het geloof als fundamentele inhoud Gods liefde, is het geloof in Gods liefde.

Dan wordt het ook gemakkelijker om ons af te vragen of we geloof hebben of niet, wordt het gemakkelijker om na te gaan of we tegenover het leven staan met geloof of niet. Laten we ons afvragen of we vragen, of we bidden, of we leven terwijl we alles vragen aan de Heer die ons maakt,

⁶⁶ Vgl. Apk 22,17.20.

⁶⁷ ‘De wet van het gebed is de wet van het geloof, de kerk gelooft zoals zij bidt’ (*Catechismus van de Katholieke Kerk*, 1124).

alles van hem afsmecken. Er is geen rechtzinniger en orthodoxer geloofsbelijdenis dan te erkennen, door alles te vragen, dat God Liefde is en de totale consistentie van onszelf en van alles en iedereen. Alles komt van Hem, alles is het overstromen van Zijn Vaderlijke liefde voor de Zoon in de Heilige Geest. Er is dus geen geloofsbelijdenis die God meer behaagt dan Hem aan te roepen als onze Vader en Hem te erkennen als een goede Vader. Er is geen rechtvaardiger en waarachtiger geloofsbelijdenis dan het *Onze Vader*, gebeden met Christus, want Hij is het die het ons geeft.

Wat verandert Jezus in het leven?

Maar als geloof wezenlijk geloof in Jezus Christus is, wat vraagt het geloof dan voor wezenlijks, voor vitaals, tenzij Jezus Christus zelf, Zijn aanwezigheid die het hart en het leven van de mens vervult?

Een vriendin, een moeder en grootmoeder, die catechese geeft, schreef me over een krachtige provocatie die ze kreeg van een meisje uit groep zeven dat haar vroeg: ‘En wat als Jezus nou niet geboren was? Of als hij nu niet aanwezig zou zijn? Wat zou er dan anders zijn in ons leven?’

Dat is echt een uitdaging voor het geloof. Mijn bevriende catechiste schreef me dan ook: ‘Wat een ongelooflijke provocatie! Dat meisje heeft me gedwongen mezelf de vraag te stellen die verrassend genoeg samenvalt met waar we in de school van de gemeenschap aan werken: het geloof als instemmen met die erkende Aanwezigheid waarvan wij de concrete impact op alle aspecten van ons leven erkennen. De kracht van kinderen is dat ze geen theologisch antwoord verwachten, ze willen feiten! En dit heeft me gedwongen om te gaan graven in mezelf, om het antwoord te vinden. Niet graven in de zin dat ik niet wist wat ik moest zeggen, maar in de zin dat ik, om te kunnen antwoorden, alle overbodige antwoorden die instinctief bij me opkwamen moest wegdoen, om tot de kern van de zaak te komen: Jezus, bent u voor mij echt onmisbaar om te kunnen leven?’

Mijn vriendin vervolgt: ‘Het zoeken naar het antwoord voerde me zo tot een krachtig ‘face-to-face’ met Hem, omdat ik – tenslotte – herontdekte ik dat het antwoord alleen een Aanwezigheid kan zijn die op dit moment aanwezig is, die mij nu omhelst, helemaal, zoals ik ben. ‘Ik heb U nu nodig!’ En dan roep ik tot Hem: ‘Jezus, laat me niet in de steek!’

Kortom, zonder Christus kun je niet getuigen van het geloof. Niet enkel zonder Christus als de inhoud van het geloof, maar zonder Christus die aanwezig is, die hier en nu erkend wordt door het geloof, door de ogen van het geloof die op Hem gericht zijn. De vraag die dit meisje uit groep zeven zo goed en waarachtig formuleerde, is de brandende, vaak onuitgesproken of slecht geformuleerde vraag die de hele wereld ons stelt, en die trouwens ook Christus zelf ons stelt.

Wat verandert de gebeurtenis van Christus, Zijn aanwezigheid, in mijn leven? Die vraag heb ik mezelf opnieuw gesteld in deze weken waarin we het lijden, de dood en de opstanding van de Heer gevierd hebben. Wat verandert Pasen in mijn leven? Welk teken laat het na, wat is het gaan bepalen? Er is een verkeerde, steriele manier om deze vraag te stellen, namelijk als een moralistisch, sentimenteel of intellectueel zelfonderzoek. Zoals wanneer een moeder tijdens haar zwangerschap alleen maar zou denken aan hoe zij verandert, aan hoe haar vorm, haar gewicht en haar kracht veranderen, en niet aan haar kind, aan de aanwezigheid van het kind dat in haar groeit. Mijn bevriende catechiste vatte de kern van de zaak, de kwestie waar het echt om gaat. De impact van Christus' aanwezigheid in ons leven is in de eerste plaats, wezenlijk, de aanwezigheid van Christus. En als er iets in mij moet veranderen, dan is het dat ik voel, ervaar, lijd hoezeer ik Hem nodig heb, hoezeer ik Christus mis als Hij er niet is of ik Hem geen aandacht schenk; en hoezeer zijn aanwezigheid mijn leven vult en het zin en schoonheid geeft.

Ja, wat het leven verandert is dat de aanwezigheid van de Heer er is. Wat het leven radicaal verandert is het feit dat Hij aanwezig is. Daarom is het juist in een 'face-to-face' dat je begrijpt wat het feit dat Christus er al dan niet is verandert of niet verandert aan je leven. Dit 'face-to-face' is die erkenning, dat 'U' zeggen tegen Christus, dat mij toestaat te beseffen dat Hij al 'jij' tegen mij zegt voordat ik het opmerk. Zoals de Emmaüsgangers die, ook zonder Hem te herkennen, de hele weg naar Hem luisterden, naar deze pelgrim keken in het schemerlicht van de avond, en later beseften dat zij Hem al waarnamen, dat hun leven al veranderd was, een nieuwe vorm aannam, die al in hen brandde als een vuur dat hun hart in staat stelde 'U!' uit te roepen, nog voordat hun bewustzijn Hem bij naam kon noemen.

Dit doet me denken aan het commentaar van de heilige Gregorius de Grote op Jezus' ontmoeting met Maria Magdalena, in zijn 25^e preek over de evangeliën, waarin hij Jezus tegen Maria van Magdala laat zeggen:

‘Herken Hem door wie je herkend wordt!’⁶⁸ Alsof hij tegen haar zei: ‘Zeg ‘U’ tegen Degene die ‘jij’ tot je zegt!’

Enkele weken geleden at ik bij mijn goede vriend Carras in Madrid en ontmoette ik Jone, zijn vrouw, die me vertelde hoe zij het begin van de ernstige ziekte die haar maandenlang volledig verlamd had, beleefd had. Binnen enkele uren was ze geïmmobiliseerd en geïntubeerd, alleen nog in staat om te zien en te horen. En toen zei ze ‘U’ tegen Christus, begon ze ‘U’ tegen Christus te zeggen, en dat gaf haar onmiddellijk een gevoel van haar eigen consistentie, van haar waardigheid als door God geschapen en bemind, dat haar nooit meer verliet, dat haar meer bepaalde dan wat dan ook. En zij vertelde ons hoe de artsen die haar behandelden, zonder met haar te kunnen spreken, maar gewoon door naar haar te kijken zoals ze daar lag, erkenden dat zij te midden van alles een kracht, een vrede had die andere zieken niet hadden: het geloof.

Geloof dat ons leven vorm geeft

Hierin ligt de kern van de kwestie van het geloof. Alleen als het geloof de erkenning is van een ‘Aanwezigheid die op dit moment aanwezig is’, zoals mijn vriendin de catechiste schreef, een Aanwezigheid waartegen je net als Jone ‘U’ zegt, je verankerend aan dit ‘U’ als aan de consistentie van je hele leven, die je redt ook als alles je in de steek laat; alleen als het geloof dat is, wordt het in ons het ontstaanspunt, het stralende steunpunt van een leven dat werkelijk door Christus is veranderd en dat de hele werkelijkheid verandert, van binnenuit. Het geloof wordt ons gegeven en van ons gevraagd om aan de hele werkelijkheid de samenhang terug te geven die ze verloren toen ze wegliep van Hem die haar maakt.

Sinds ik in mijn tienerjaren voor het eerst Georges Bernanos’ *Dagboek van een dorpspastoor* las, denk ik dikwijls aan een overweging van de hoofdpersoon midden in de beproeving die hij doormaakt, in zijn zieke lichaam, in de gecompliceerde relaties met zijn kudde, in zijn geest die worstelt met een verborgen God die hem in de doodstrijd van Gethsemane houdt.

Hij schrijft in zijn *Dagboek*: ‘Nee, ik heb het geloof niet verloren! Die uitdrukking ‘het geloof verliezen’, zoals men z’n portemonnee of een bos sleutels verliest, heeft mij altijd enigszins onnozel geleden. Het zal wel

⁶⁸ Paus Gregorius de Grote, *Preken over de evangelies*, 25, 1-2. 4-5; PL 76, 1189-1193.

weer zo'n woord zijn van burgerlijke en brave vroomheid, 'n erfstuk van die bedroevende, beuzelende priesters uit de achttiende eeuw. Het geloof verliest men niet, het houdt op aan ons leven vorm te geven, zó moeten we het zeggen. [... Wanneer] een ontwikkeld mens er langzamerhand en ongemerkt toe gekomen is, zijn geloof terug te dringen in een of andere uit-hoek van zijn hersenen, waar hij het eerst na diep nadenken weer ontdekt. En zelfs al bewaart hij dan nog altijd een tedere herinnering aan wat niet meer is, had kunnen zijn, men heeft niet het recht nog langer de naam van geloof toe te kennen aan iets wat tot zo'n vage aanduiding is geworden, dat evenmin iets met geloof heeft uit te staan als [...] het sterrenbeeld van de zwaan met een echte zwaan'.⁶⁹

'Het geloof verliest men niet, het houdt op aan ons leven vorm te geven'. Dat wil zeggen het houdt op het leven van binnenuit te vormen. Letterlijk staat er *in-formeren*, hetgeen etymologisch – voordat het louter en triviaal 'nieuws geven' betekent – 'van binnenuit vorm geven', 'van binnenuit vormen' betekent.

En dat helpt ons om ons bewust te worden van het werkelijke probleem van de geloofscrisis die wij allen doormaken, die het christelijke volk doormaakt, die de hedendaagse mens doormaakt, als kind van eeuwenlang abstract, of moralistisch geloof, losgezongen van de werkelijkheid en de rede. Dit helpt ons ook te beseffen hoe ons geloof nieuw leven moet worden ingeblazen, hoe het in ons moet worden teruggevonden in het hoekje van ons leven en bewustzijn waarheen we het verbannen hebben. We zijn het niet kwijtgeraakt, maar we hebben het, zoals Bernanos zegt, aan de kant gedaan, in de opbergkast gelegd voor die nutteloze dingen die we niet weggooien maar waarvan we niet meer weten wat we ermee aanmoeten, waartoe ze dienen.

Het punt is dat het geloof juist dient om ons leven te *in-formeren*, om ons leven vorm te geven; je begrijpt pas waartoe het geloof dient als het het leven *in-formeert*, als het ons leven een vorm geeft die alleen het geloof kan geven. Het geloof terzijde leggen maakt het nutteloos. Maar het wordt niet nutteloos omdat het op zichzelf niet nuttig is. Het wordt nutteloos omdat wij het terzijde leggen. Want een opzij gelegd geloof heeft geen plaats meer vanwaaruit het het leven kan *in-formeren*, vanwaaruit het ons leven vorm kan geven en zo de wereld kan veranderen.

Regina Coeli

⁶⁹ G. Bernanos, *Dagboek van een dorpspastoor* (vert. J. Benoit), De Toorts: Heemstede 1937², p. 149.

HEILIGE MIS

Lezingen van de Heilige Mis: Zaterdag in het Paasoctaaf, jaar A: Hand 4,13-21; Ps 117; Mc 16,9-15

**PREEK VAN ZIJNE EMINENTIE KEVIN JOSEPH KARDINAAL FARRELL,
PREFECT VAN HET DICASTERIE VOOR DE LEKEN, HET GEZIN EN HET LEVEN**

Beste broeders en zusters,

In dit Paasoctaaf leven we nog van de volheid van licht, vrede en vreugde die uitgaat van Jezus Christus' overwinning op de dood. Het evangelie dat we gehoord hebben, komt uit het zogeheten 'canonieke slot van Marcus', dat in de oudste handschriften van het tweede evangelie ontbreekt maar rijk is aan inhoud voor ons geloof. Het thema van het ongelooft van de apostelen komt meerdere keren terug: ze geloven niet in het getuigenis van Maria Magdalena die hen verteld heeft dat zij Jezus levend gezien had, ze geloven zelfs niet in het getuigenis van twee andere leerlingen die Jezus ontmoet hebben 'toen [zij] te voet op weg waren, naar buiten'. Jezus zelf, tenslotte, die aan hen verschijnt 'terwijl zij aan tafel aanlagen', berispt hen vanwege 'hun hardnekkig ongelooft'.

Dit hardnekkige en bijna koppige ongelooft van de apostelen is een belangrijk aspect dat de nieuwtestamentische openbaring ons heeft overgeleverd, zonder het te censureren of te 'verzachten'. Vele malen is in de geschiedenis geprobeerd het christelijk credo aan te vallen door te zeggen dat de opstanding van Jezus een mythe zou zijn die door de gemeenschap van zijn eerste leerlingen gecreëerd is, het resultaat van collectieve geestvervoering of de postume verheerlijking van de meester, zoals bij vele andere religies uit het verleden gebeurt is.

In werkelijkheid spreekt juist het verrassende getuigenis van de evangelie-verslagen al deze hypothesen tegen. De groep van Jezus' leerlingen verkeerde helemaal niet in een toestand van 'collectieve geestvervoering'. Integendeel, de evangeliën vertellen ons dat zij angstig, bedroefd en terneergeslagen waren. Evenmin vinden we bij hen een houding van gemakkelijke goedgelovigheid of een neiging tot religieus mysticisme. In feite is het duidelijk, zoals we vandaag in het evangelie hoorden, dat het idee alleen al dat Jezus nog leefde de apostelen ongelooftwaardig leek. Het was uiterst moeilijk voor hen om zichzelf ervan te overtuigen dat Jezus de dood had overwonnen!

Daarom is juist het ongeloof van de apostelen een sterk teken van de geloofwaardigheid van het evangelie. De kern van ons geloof is geen mythe, geen collectieve illusie, geen troostrijke legende die door de gemeenschap in het leven is geroepen. Nee! Het fundament van ons geloof is een feit: Christus is verrezen! Christus heeft werkelijk de dood overwonnen! Door op te staan is Christus met zijn heilige menselijkheid binnengetreden in de dimensie van God zelf en van de eeuwigheid! Deze onverwachte en verbazingwekkende gebeurtenis is door vele ooggetuigen gezien, zoals we dezer dagen horen in de verslagen van de verschijningen van de Verrezenen die de liturgie ons biedt.

Ik ben ervan overtuigd dat ook jullie de verrezen Christus in jullie leven hebben ervaren, daarom zijn jullie hier, daarom zijn jullie in de Kerk, daarom proberen jullie als christenen te leven in de wereld van vandaag. Jullie hebben de verrezen Christus ontmoet in de christelijke gemeenschap die Zijn woord gezagvol aan jullie heeft overgeleverd: want in het woord van de Kerk herkennen wij de stem van de levende Christus zelf die spreekt tot het diepst van ons hart. In de christelijke gemeenschap hebben jullie de verrezen Christus herkend ‘bij het breken van het brood’, zoals het geval was voor de Emmaüsangers. In de christelijke gemeenschap hebben jullie het barmhartige gezicht van de verrezen Jezus ontmoet, die op onze zonde, onze onverschilligheid, onze hoogmoed, geantwoord heeft met vergeving, zoals dat gebeurde met de heilige Paulus op de weg naar Damascus. In de christelijke gemeenschap zijn jullie de verrezen Christus tegengekomen die ons zijn Geest heeft gegeven die in ons bron is geworden van vernieuwing, wedergeboorte, verlichting en oneindige creatieve energieën om ten dienste te stellen van onze broeders en zusters, zoals dat met Pinksteren gebeurde met de leerlingen.

Beste vrienden, de christelijke gemeenschap waarin jullie de verrezen Christus hebben ontmoet, heeft voor jullie het concrete gezicht aangenomen van de Fraterniteit van Gemeenschap en Bevrijding. Hier zijn jullie misschien een ‘Maria Magdalena’ tegengekomen die jullie met dankbaarheid en vervoering over Jezus gesproken heeft. Hier zijn jullie misschien de twee leerlingen tegen het lijf gelopen die ‘terugkeerden van buiten’ en jullie enthousiast vertelden dat ze een schokkende ontmoeting gehad hadden.

Misschien hebben ook jullie aanvankelijk met ‘hardnekkig ongeloof’ gereageerd, maar gaandeweg hebben de sereniteit, de redelijkheid van het geloof en de vreugde van wie jullie de mededeling brachten, jullie veroverd. Die christenen toonden zich zeker van een goede bestemming

aan de oorsprong en op het hoogtepunt van ons bestaan, een bestemming die naar ons toegekomen is en zich heeft doen kennen. Dit heeft jullie gefascineerd. De manier van leven en samenzijn van degenen die zeiden dat ze Christus ontmoet hadden, hun hartstochtelijke engagement in het leven, dat niets uitsloot van hun belangstelling, dit alles verbaasde jullie en wekte in jullie het verlangen om ook zo te kunnen leven. Je dacht: als Christus degene is die mensen helpt om zo vol en gelukkig, en zo authentiek menselijk, te leven, dan is het de moeite waard om hem te aanvaarden en te volgen.

En inderdaad, toen jullie begonnen Jezus te volgen en te leven in het gezelschap van zijn leerlingen, zijn jullie een grote vrede beginnen te ervaren, met verbazing beginnen te ontdekken dat in Christus de antwoorden lagen op je diepste vragen en verlangens, en dat je kijk op het leven, je menselijkheid, je werk, je vriendschappen, je vermogen om lief te hebben, allemaal een nieuwe diepte en een grotere 'waarheid' kregen. Dit betekent inderdaad een ontmoeting met de verrezen Christus. Het is een gebeurtenis van wedergeboorte, van omvorming, van innerlijke en uiterlijke verzoening.

Blijf altijd dankbaar jegens de Heer voor deze immense genade en ook voor die concrete 'instrumenten' waarvan de Heer gebruik heeft gemaakt: de personen, het charisma, de gemeenschap. Blijf ook lucide en vrij genoeg om die te beschouwen als instrumenten voor de echte ontmoeting zelf, dat wil zeggen de ontmoeting met de verrezen Christus.

In de vertelling van Marcus hebben we gehoord hoe Jezus juist aan de leerlingen die zo 'hardnekkig ongelovig' zijn, de opdracht toevertrouwt om 'het evangelie te verkondigen aan heel de schepping'. Aan ons allen, zwak en met een dikwijls wankelend geloof, vertrouwt Jezus grote taken toe. Ik werd getroffen door een passage uit een brief, die ik toevallig onlangs las, geschreven door don Giussani in 1960, toen hij ervan droomde met een groep jongeren als missionaris naar Brazilië te vertrekken.

'Alleen 'de hele wereld' is de horizon van de christen en 'wie zonder dit ideaal werkt, kan koppig eerlijk zijn, rijk aan ascese, misschien zelfs heldhaftig, maar geen echte christen''.⁷⁰ Deze woorden van don Giussani zijn waar! En dat geldt ook voor veel van zijn andere woorden, die nog ten volle gewaardeerd en geassimileerd moeten worden. Daarom nodig ik jullie

⁷⁰ L. Giussani, geciteerd door L. Brunelli op blz. 1 van de bijlage 'Religio' bij *L'Osservatore Romano*, woensdag 8 maart 2023.

uit om terug te keren naar het geheel van het onderricht van don Giussani, dat een grote rijkdom vormt voor de Kerk van vandaag.

De ontmoeting met de verrezen Christus verbreedt werkelijk onze horizon en opent ons voor de ‘hele wereld’, legt in ons hart het verlangen om elke mens te bereiken en iedereen de vreugde van de Blijde Boodschap te brengen. Ook jullie mogen nooit deze universele blik kwijtraken, deze missionaire impuls en deze grote liefde voor alle mensen, waarop Jezus zijn leerlingen wees en die don Giussani altijd in zichzelf voelde branden.

Deze universele zending van de Kerk zal, ook al wordt ze met elan en enthousiasme uitgevoerd, nooit gemakkelijk zijn en zelfs op tegenstand stuiten, zoals we in de eerste lezing gehoord hebben. Het verhaal van de Handelingen getuigt echter van het feit dat Petrus en Johannes, geconfronteerd met de verboden om Christus te verkondigen en ‘in zijn naam’ genezingen te verrichten, een grote openhartigheid en vrijheid van geest bewaren en verklaren: ‘Wij kunnen niet zwijgen over wat wij gezien en gehoord hebben’.

Dit apostolische getuigenis is voor ons een grote hulp. Hier blijkt dat het ‘charisma’ van Petrus en de apostelen er juist in bestaat de verkondiging van het evangelie levend te houden, zelfs wanneer de wereld er onverschillig of zelfs afwijzend tegenover staat. Daarom zullen we alleen als we onze communio met Petrus en de Kerk sterk houden, ook de kracht hebben om te zeggen: ‘We moeten eerder God gehoorzamen dan de mensen’. Onze band met de opvolgers van de apostelen geeft een garantie van kerkelijkheid en gezag aan onze verkondiging, en zal ons helpen om geen ‘verkondigers van onszelf’ te zijn, maar mensen die gegrepen zijn door het Mysterie, die ook met Christus zijn opgestaan en zijn overwinning op de dood verkondigen. Dit is de kostbare dienst die wij christenen uit liefde voor de mannen en vrouwen van onze tijd geroepen zijn om te verrichten: de wereld open houden voor het mysterie van God, met ons leven het onbetwistbare ‘feit’ van Christus’ verrijzenis verkondigen, met al het licht en de hoop die daarvan uitgaan.

Moge de Maagd Maria u steunen op uw christelijke weg en in de missie die de Heer aan uw Fraterniteit en ieder van u afzonderlijk toevertrouwt. Amen.

VOOR DE ZEGEN

Davide Prosperi. Eminentie, sta mij toe om u namens de gehele Fraterniteit van CL onze welgemeende drievoudige dank te betuigen.

Dank dat u onze uitnodiging hebt aanvaard om met ons de weg van verdieping van de inhoud van het geloof te delen die wij deze dagen afleggen. Dank voor de kostbare woorden die u zojuist in uw preek tot ons hebt gericht en die ons uitnodigen om de totaliteit van het onderricht en de missionaire passie van don Giussani terug te vinden: dat is ook ons grote verlangen! Dank voor de vaderlijke aandacht waarmee u ons, samen met de Heilige Vader, van nabij begeleidt in deze fase van onze geschiedenis. Dat is voor ons een krachtig teken en voortdurende bevestiging van de werking van de Heilige Geest in ons leven en in onze gemeenschap.

Wij willen niets anders dan leven voor de glorie van Christus op aarde en zo de Kerk dienen met ons leven en ons arme maar zekere getuigenis dat alleen Christus een antwoord kan geven op de vragen en de onrust die het hart van de mens van onze tijd beroeren.

Eminentie, laat ons samen verder gaan op deze weg.

Wij staan tot uw beschikking. Dank u wel!

Kardinaal Farrell. Vóór de slotzegen wil ik jullie allemaal bedanken.

Jullie hebben de roeping ontvangen om lid te zijn van de Fraterniteit van Gemeenschap en Bevrijding, die – zo heb ik in mijn leven geleerd – heden ten dage een van de belangrijkste kerkelijke bewegingen in de Kerk is.

Ik beschouw don Giussani als een van de grootste profeten van de Kerk, van de moderne Kerk. En jullie roeping is een roeping gemaakt, geïnspireerd, voor de cultuur van onze tijd. Ze is voor dit moment, een van de moeilijkste momenten in het leven van de Kerk. Maar met jullie, geloven wij, geloof ik dat de Kerk altijd vooruit gaat, want wat don Giussani vaak heeft gezegd is waar.

Wij zijn de apostelen van de toekomst, jullie zijn de apostelen van de toekomst.

Dus bedank ik jullie voor het getuigenis van christelijk leven dat jullie elke dag aan ons allemaal geven. Moge God, onze Heer, jullie allen zegenen. Bedankt.

Zaterdagmiddag 15 april

Arvo Pärt

*Which was the son of... en Nunc Dimittis, Estonian Philharmonic Chamber Choir –
Paul Hillier – Ed. Harmonia Mundi*

*Fratres, Hungarian State Opera Orchestra – Tamas Benedek – Ed. Naxos
The Deer's Cry, The Sixteen – Harry Christophers – Ed. Coro*

Davide Prosperi

We hebben een aangename verrassing: de nieuwe bisschop van Rimini, Zijne Excellentie Monseigneur Nicolò Anselmi, die Zijne Excellentie Monseigneur Francesco Lambiasi pas drie maanden geleden is opgevolgd – dus hij is pas benoemd – is op bezoek gekomen. Hij komt uit Genua.

Monseigneur Nicolò Anselmi

Bedankt voor dit welkom. Ik ben echt vereerd om hier te zijn. Ik heb in mijn ogen – ik zeg de waarheid – de bijeenkomst van een week geleden, toen hier 3.500 jongeren waren. Jullie zijn veel talrijker, mooier, meer alles, vanzelfsprekend; maar laten we nu niet meteen domme dingen zeggen!

Ik wilde jullie bedanken voor jullie aanwezigheid, ook namens het bisdom Rimini, dat de Heer mij bijna drie maanden geleden door middel van de Paus geroepen heeft om te dienen. We zijn blij jullie te kunnen groeten en te verzekeren van onze gebeden voor dit zo belangrijke moment, en danken jullie voor al het goede dat jullie in jullie eigen, in onze bisdommen doen. Ik groet ook de vele personen die ons via een videoverbinding volgen.

Prosperi

Het zijn er meer dan 25.000.

Monseigneur Anselmi

Nu ga ik de Mis vieren in de kathedraal en zal ik bidden voor jullie, voor pater Mauro en voor de hele Fraterniteit, dat de Heilige Geest jullie harten echt mag raken. Dank jullie wel.

Prosperi

Dank u wel.

■ TWEEDE OVERWEGING
Mauro-Giuseppe Lepori

Opdat de wereld gelove

‘Christus wone door het geloof in uw hart’ (Ef 3,17)

‘Het geloof verliest men niet, het houdt op aan ons leven vorm te geven, zó moeten we het zeggen’,⁷¹ schreef de dorpspastoor van Bernanos. Maar wat is de vorm die het geloof aan ons leven wil geven?

Sint-Paulus legt ons dit schitterend uit in de Brief aan de Efeziërs, een van de mooiste en subliemste Paulinische passages, die hij schrijft vanuit zijn gevangenschap, een gevangenschap die de Efeziërs zorgen baart, alsof die het apostolaat van Paulus zou kunnen verhinderen, ten koste van henzelf en ten koste van de Kerk en de heidense wereld die wacht op het Evangelie. Net zoals wij vaak denken dat onze ziekte en zwakheid of die van onze vrienden afbreuk kunnen doen aan een roeping, een missie, het vrucht laten dragen van een charisma. Maar Paulus verzekert de Efeziërs in niet mis te verstane bewoordingen: ‘Ik bid u dus de moed niet te verliezen bij de verdrukkingen die ik voor u doorsta: die zijn voor u een eer’.⁷²

En meteen legt hij uit waarom, door zijn houding tegenover God te laten zien, dat wil zeggen zijn geloof, en hoe het geloof vorm moet geven aan hun leven, zoals het vorm geeft aan het zijne:

‘Ik [buig] mijn knieën voor de Vader, naar wie alle vaderschap in de hemel en op aarde genoemd wordt: moge Hij u in zijn onmetelijke heerlijkheid geven dat uw diepste wezen machtig door zijn Geest wordt gesterkt, dat Christus door het geloof woont in uw hart en dat gij in de liefde geworteld en gegrondvest blijft. Moogt gij in staat zijn met alle heiligen te vatten, wat de breedte en lengte en diepte is, en te kennen de liefde van Christus, die alle kennis te boven gaat. Moogt gij de volheid bereiken die de volheid van God zelf is’.⁷³

Het geloof is juist die instemming van het hart met de geschonken aanwezigheid van Christus die in ons hart komt wonen, waardoor wij gewor-

⁷¹ Zie *supra*, p. 48.

⁷² Ef 3,13.

⁷³ Ef 3,14-19.

teld en gegrondvest raken in de liefde, in de liefde van God, zodat, met en net als alle heiligen, die ‘wolk van getuigen’ waarover de Hebreeënbrieff spreekt, ons hart en ons leven, juist omdat zij door het geloof zijn *ge-in-formeerd*, door genade in staat worden de afmetingen van Christus’ liefde te begrijpen, zich de ‘breedte en lengte en diepte’ van deze immense, oneindige liefde eigen te maken. En dit is een vorm van onszelf, van ons leven die, zo zegt Paulus, ‘alle kennis te boven gaat’, die ons volstrekt te boven gaat, als mysterie, want het is mysterie, het Mysterie in absolute zin. Zo bereiken wij ‘de volheid [...] die de volheid van God zelf is’!

Anders zakt alles in

Maar begrijpen jullie wat we opgeven wanneer we het geloof op zolder zetten, in een hoekje van onze hersenen, zoals Bernanos schrijft, of in een sentimenteel hoekje? Begrijpen jullie wat de ooit christelijke westerse wereld heeft afgezworen door het geloof buiten het bereik van de rede, het denken, de cultuur, het politieke en sociale leven en ook buiten het bereik van de religiositeit te plaatsen? *Ze heeft afstand gedaan, ze doet, haast zonder het in de gaten te hebben, afstand van ‘de volheid [...] die de volheid van God zelf is’!* Men heeft afstand gedaan van de oneindige dimensies van het mysterie van Christus, van de liefde van Christus! Zodat alles om het zo te zeggen *ingezakt* is, alles! We leven in een ingezakte cultuur, in een ingezakte maatschappij, in een gezinsleven, in een opvoeding, in een werken, liefhebben, plezier maken, bidden, geloven, die ingezakt zijn, leeggelopen, als een enorme ballon of als een hoop ballonnen waaruit de lucht die ze vorm gaf, die ze volheid gaf, ontsnapt is, door een piepklein gaatje dat niemand had opgemerkt. Maar ook zoveel gewijd leven, kloosterleven, gemeenschapsleven, missie, inzet voor de vrede, voor ontwikkeling, of kunst, maar ook zoveel pastorale activiteit, of inzet in de media, in de politiek, het is alsof alles ingezakt is, leeggelopen van volheid, van die volheid waarmee het geloof ons wil ‘in-formeren’, waarmee Christus ons kwam in-formeren, zozeer zelfs dat er slechts een mosterdzaadje van geloof voor nodig is om dit te laten gebeuren,⁷⁴ om dit in ons te laten doordringen, om Christus in ons te laten doordringen, in ons leven, om ons als

⁷⁴ Vgl. Mt 17,20.

het ware te laten uitbarsten van alle volheid van God, met de hele breedte, lengte, hoogte en diepte van zijn oneindige en eeuwige liefde.

Maar deze crisis is niet alleen van onze maatschappij, van onze tijd, van de Kerk van vandaag. Anders zou Paulus er tweeduizend jaar geleden niet over gesproken hebben; anders zou vooral Christus niet gekomen zijn om mens te worden en onder ons te wonen, om het mysterie te verkondigen waarmee de vrijheid geroepen is om in te stemmen, in te stemmen met het ja van het geloof. Dit is de crisis van de mensheid, het is de crisis van de mens, sinds de erfzonde, toen de mens bezweek voor de verleiding dat het leven een andere vorm kon hebben dan de volheid van liefde die God hem bood.

Wat insinueert de slang aan Eva anders dan de illusie een goddelijke volheid te kunnen bezitten zonder deze van God te ontvangen? ‘God weet dat uw ogen open zullen gaan als u eet van die boom, en dat u dan gelijk zult worden aan God, door de kennis van goed en kwaad’.⁷⁵

De man en de vrouw ontdekken onmiddellijk dat ze leeg zijn, want deze kennis van goed en kwaad is de kennis van de werkelijkheid zoals ze in werkelijkheid niet is, zoals ze niet is zoals God haar maakt, want God maakt alles goed, mooi, positief, gegeven, vrij. Vol van deze valse volheid, van deze twijfel over God in zijn alles doen en ons geven, in zijn ons maken om het leven en alles van Hem te kunnen ontvangen, ontdekken Adam en Eva dat ze leeg zijn, naakt, alsof ze een beschamende vorm van zichzelf ontdekken, die ze moeten verbergen.

Maar juist aan deze mens, ingezakt in zijn ik, leeg gemaakt van zichzelf omdat hij leeg gemaakt is van de liefdevolle en vertrouwvolle relatie met zijn Schepper, komt Christus in Zichzelf een volheid van echte kennis brengen, van kennis van de hele werkelijkheid. Ja, zoals Paulus schrijft: ‘[Moge] Christus door het geloof [wonen] in uw hart en [moogt] gij in de liefde geworteld en gegrondvest [blijven]. Moogt gij in staat zijn met alle heiligen te *vatten*, wat de breedte en lengte en diepte is, en te *kennen* de liefde van Christus, die *alle kennis te boven gaat*. Moogt gij de volheid bereiken die de volheid van God zelf is’.⁷⁶

Als we ons leven vorm willen laten geven door het geloof, moeten we deze woorden uit ons hoofd leren en ze in ons dagelijks leven herhalen. Het is als leven terwijl we de Bestemming van ons leven en van de wereld *zien*,

⁷⁵ Gen 3,5.

⁷⁶ Ef 3,17-19 (mijn cursivering).

leven met tegenover ons, in alles, met iedereen, altijd, de Verrezenen die verschijnt in de Bovenzaal op de avond van Pasen en die, met heel de schittering van zijn schoonheid en goedheid, de Heilige Geest over ons blaast om van ons leven een zending van Zijn vrede en Zijn vergeving te maken: ‘Nogmaals zei Jezus tot hen: ‘Vrede zij u. Zoals de Vader Mij gezonden heeft, zo zend Ik u’. Na deze woorden blies Hij over hen en zei: ‘Ontvang de heilige Geest. Aan wie ge de zonden vergeeft, zijn ze vergeven, en aan wie ge ze niet vergeeft, zijn ze niet vergeven’’.⁷⁷

Alleen zo krijgt de ingezakte, ongelovige mens weer vorm, de vorm van zijn waarachtige, oorspronkelijke substantie in het hart en de gedachte van God, van de Vader.

Christus, alles in allen

‘Christ with me, Christ before me, Christ behind me.’ ‘Christus met mij, Christus voor mij, Christus achter mij, / Christus in mij, Christus onder mij, Christus boven mij, / Christus rechts van mij, Christus links van mij, / Christus als ik ga liggen, Christus als ik ga zitten, / Christus in mij, Christus als ik opsta, / Christus in het hart van ieder die aan mij denkt, / Christus in de mond van ieder die over mij spreekt, / Christus in ieder oog dat mij ziet, / Christus in ieder oor dat mij hoort, / Christus met mij’.⁷⁸

Het is het zogeheten gebed van Sint-Patrick (in 2007 op muziek gezet door de Estse orthodoxe componist Arvo Pärt), dat het besef uitdrukt van een mens die volledig ge-informeerd, in zijn ik gevormd is door het geloof in Christus. Met de muziek die deze woorden begeleidt slaagt Pärt erin het gevoel van Christus’ groei in ons naar een steeds grotere en stralender volheid, goed uit te drukken.

Deze menselijkheid waarin Christus alles is, alles in onszelf, alles in iedereen en alles in alles, in heel de werkelijkheid, is de nieuwe mensheid, de nieuwe schepping die door het geloof mogelijk gemaakt, verwelkomd,

⁷⁷ Joh 20,21-23.

⁷⁸ ‘Christ with me, Christ before me, Christ behind me, / Christ in me, Christ beneath me, Christ above me, / Christ on my right, Christ on my left, / Christ when I lie down, Christ when I sit down, / Christ in me, Christ when I arise, / Christ in the heart of every man who thinks of me, / Christ in the mouth of every man who speaks of me, / Christ in every eye that sees me, / Christ in every ear that hears me, / Christ with me’ (William Byrd en Arvo Pärt, *The Deer’s Cry* (2007), according to the Lorica of St. Patrick (ca. 377), koor The Sixteen o.l.v. Harry Christophers, 2016, © koor).

gevormd, gekneet wordt, tot ze zich openstelt voor het paasgebeuren van Christus dat de Geest van Pinksteren tegelijk intiem maakt in het hart en uitstraalt naar de uiteinden van de wereld en de tijd.

Ook vanuit muzikaal oogpunt laat de componist de muziek groeien, als om het gevoel te geven van de volheid die het hart vervult, die het leven vervult, naarmate men zich meer bewust wordt dat Christus in hem is, dat Christus voor hem is, dat Christus aan zijn rechterhand is, aan zijn linkerhand, dat Christus alles is. Alles, altijd, in alles en in iedereen.

Van Galilea tot aan de voleinding van de wereld

‘De elf leerlingen nu begaven zich naar Galilea, naar de berg die Jezus hun aangewezen had. Toen zij Hem zagen, wierpen ze zich in aanbidding neer; sommigen echter twijfelden. Jezus trad nader en sprak tot hen: ‘Mij is alle macht gegeven in de hemel en op aarde. Gaat dus en maakt alle volkeren tot mijn leerlingen en doopt hen in de naam van de Vader en de Zoon en de heilige Geest en leert hun te onderhouden alles wat Ik u bevolen heb. Ziet, Ik ben met u alle dagen tot aan de voleinding der wereld’.⁷⁹

Deze laatste scène van het evangelie van Mattheüs doet me denken aan wat de paus vroeg aan het einde van zijn toespraak tot de Fraterniteit op 15 oktober: ‘Vergeet nooit dat eerste Galilea van de roepstem, dat eerste Galilea van de ontmoeting. Keer daar altijd naar terug, naar dat eerste Galilea dat ieder van ons ervaren heeft’.⁸⁰

Daarheen terugkeren, naar dat eerste Galilea, betekent terugkeren naar de ontmoeting waarin Christus ons het geschenk gaf van een geloof dat ons hart van Hem vervulde, waarin Christus zich aan ons hart oplegde als het Alles van het leven, het Leven van ons leven. En toen Jezus, na zijn Verrijzenis, zijn leerlingen opnieuw wilde ontmoeten in Galilea, in plaats van daar in Jeruzalem, in Judea, deed hij dat opdat zij zouden begrijpen dat die grote missie waartoe zij geroepen waren, altijd moest voortvloeien uit de ontmoeting met Hem, uit die eerste en eeuwige ontmoeting met Hem die ieder van ons heeft meegemaakt, steeds weer meemaakt, wanneer hij ontdekt dat de bron van zijn leven Christus zelf is, die door het geloof in onze

⁷⁹ Mt 28,16-20.

⁸⁰ Franciscus, ‘Laat deze heilige profetische en missionaire rusteloosheid in jullie harten branden’, op. cit., p. 17.

harten woont, waardoor we steeds opnieuw ervaren ‘met alle heiligen [...] wat de breedte en lengte en diepte is, en te kennen de liefde van Christus, die alle kennis te boven gaat’, omdat we ‘de volheid’ bereikt hebben ‘die de volheid van God zelf is’.

Maar we gaan niet echt naar Galilea, we keren niet terug naar de eerste ontmoeting met Jezus, naar de bron van het charisma waarmee we zijn bekleed, en we laten het dus niet herleven, als dat gaan, dat terugkeren naar die oorspronkelijke ontmoeting, als dat eerste gezelschap en die vriendschap die ons eraan moeten herinneren, als wij dat alles niet onmiddellijk ontdekken als *op missie gestuurd*, naar alle volkeren, naar de hele mensheid die nog niet gedoopt is in de naam van de Vader en de Zoon en de Heilige Geest, dat wil zeggen nog niet bereikt door de grote Aanwezigheid van God die Liefde is, die Gemeenschap is die openstaat voor de mens, die ieder mens, alle mensen wil omhelzen.

Terugkeren naar Galilea betekent terugkeren naar de eerste ontmoeting die in ons *het christelijke charisma* heeft doen ontbranden *dat het goddelijke geschenk is om God die zichzelf geeft te kunnen omhelzen*, om te kunnen leven, toebehorend aan de gave van Gods Aanwezigheid bij ons in de mens geworden Zoon, in de wereld aangestoken door de Geest van de Vader.

Maar we kunnen hiernaar niet terugkeren zonder te luisteren naar de Verrezenen die ons juist daar zegt, opnieuw zegt: ‘Gaaf! Gaaf dus naar alle volkeren!’, ons belovend dat wie gaat, wie vertrekt, Galilea met zich meeneemt, omdat hij de aanwezigheid van Christus in zich draagt, de dagelijkse, vertrouwde, constante aanwezigheid van Christus: ‘Ziet, Ik ben met u alle dagen tot aan de voleinding der wereld’!⁸¹

Maar kan Christus ons een mooiere, verheffender, bemoedigender belofte doen dan deze?

Werkelijk: ‘Christus met mij, Christus voor mij, Christus achter mij, / Christus in mij, Christus onder mij, Christus boven mij, / Christus aan mijn rechterhand, Christus aan mijn linkerhand...’

Geloof is die blik, dat luisteren, die aandacht van het hart dat ziet, hoort, zich herinnert, gedenkt, dat het niet meer mogelijk is om eruit te stappen, om zich buiten de breedte, de lengte, de hoogte en de diepte te bevinden van Christus’ liefde die persoonlijk en gezamenlijk wordt ervaren.

⁸¹ Mt 28,20.

Het is Christus die de geloofstwijfels oplost

En deze houding, dit bewustzijn, deze zekerheid, deze onwankelbare zekerheid, is echt een kwestie van geloof, is het geloof. Dat zien we juist in de laatste scène van het Mattheüsevangelie die ik zojuist aanhaalde: ‘De elf leerlingen nu begaven zich naar Galilea, naar de berg die Jezus hun aangewezen had. Toen zij Hem zagen, wierpen ze zich in aanbidding neer; sommigen echter twijfelden’.⁸²

Dan denken we: dat kan niet! Wat een ramp! Sommigen van de elf? Van de apostelen? Nadat ze hem veertig dagen lang verrezen gezien hebben! Nadat ze hem hebben horen spreken, zelfs vis en brood hebben zien eten, nadat ze de wonden aan zijn levende en heerlijke Lichaam gezien en aangeraakt hebben! Nadat ze telkens als ze hem zagen, in vreugde zijn uitgebarsten! *Twijfelen ze?!* Dat wil zeggen, hebben ze nog geen geloof. Zijn ze niet echt van Hem overtuigd, dat Hij hier is, dat Hij leeft en aanwezig is.

Hoe kunnen we onszelf niet herkennen in deze absurde houding, hoe kunnen we niet erkennen dat ook wij altijd zo zijn!

En wat doet Jezus? Maakt hij hun weer een verwijt? Nee. *Jezus komt nog dichterbij*. ‘Sommigen echter twijfelden. Jezus trad nader en sprak tot hen: ‘Mij is alle macht gegeven in de hemel en op aarde. Gaat dus [...]. Ziet, Ik ben met u alle dagen tot aan de voleinding der wereld’.

Het is alsof we moesten begrijpen dat de geloofsproblemen, de geloofscrises, niet worden opgelost door onszelf, maar door Christus. En Hij lost ze op door Zijn aanwezigheid dichterbij, zichtbaarder, hoorbaarder, tastbaarder, ervaarbaarder te maken.

Is dat niet de ervaring van ons allemaal? Hoe vaak twijfelen we niet, vooral als we ons zoals Petrus midden op een stormachtige zee bevinden en het lijkt alsof God zich niet meer om ons of om de wereld of zelfs om de Kerk bekommert, en dan gebeurt er plotseling iets, gebeurt er iemand, waardoor we opnieuw verrast worden door de aanwezigheid van de Heer. Net als bij de verschijningen van de Verrezenen. We hebben vissend de nacht doorgebracht en nog geen krabbetje gevangen, onze stemming en moraal zijn onder het vriespunt, en dan verschijnt er aan de oever iemand die we vervolgens herkennen als de Heer die alle dagen met ons is tot aan

⁸² Mt 28,16-17.

de voleinding van de wereld.⁸³ En dan beseffen we dat dat moment van twijfel, van klein geloof, van het gevoel in de steek gelaten te zijn, dat ons slecht deed leven, dat ons chagrijnig maakte tegenover de werkelijkheid, de mensen en de dingen, depressief en gewelddadig, grillig jegens alles en iedereen; welnu, dan beseffen we dat zelfs die tijd geen pauze was in de aanwezigheid van Christus, maar in ons geloof.

Maar – God zij dank! – ontstaat het geloof niet uit zichzelf, maar wordt het geboren en verrijst het uit de ontmoeting met Hem, en Hij is altijd aanwezig, staat altijd aan de deur te kloppen, komt steeds weer nader, steeds meer, om ons te ontmoeten.

Met Jezus omhoog kijken

Maar laten we oppassen! Christus komt niet slechts om ons geloof nieuw leven in te blazen, of beter gezegd om het geloof zoals wij dat verstaan, namelijk op intimistische wijze, nieuw leven in te blazen, alsof het slechts een instrument is dat mij dient, om mij me beter te laten voelen. Toen Jezus de leerlingen, Petrus, hun ‘kleingelovigheid’ verweet, dacht hij misschien juist hieraan: aan een geloof dat wij alleen voelen ontbreken als er iets met ons aan de hand is. Dus een geloof dat we maar met tussenpozen hoeven aan te gaan, als we de behoefte voelen, als we geen andere, krachtiger lichten hebben, of dat voor ons voldoende is om de drie stappen te zetten die nodig zijn om onszelf heen te kunnen draaien. Hoe vaak heeft paus Franciscus zo’n gereduceerd geloof niet aan de kaak gesteld!

Nee, het geloof dat Christus’ aanwezigheid wil aanwakkeren is dat licht dat de oude Simeon zag en onmiddellijk verkondigde: ‘Mijn ogen hebben thans uw Heil aanschouwd, dat Gij voor alle volken hebt bereid; een licht dat voor de heidenen straalt, een glorie voor uw volk Israël’.⁸⁴ Voor hem was een geloof om hem op zijn oude dag te troosten, niet voldoende. Hij had dan ook een geloof dat de wereld omhelsde.

Het geloof is bekrompen en daarom steriel, zelfs om het dagelijkse leven te verlichten, als het zich niet binnen de horizon bevindt van een smartelijk verlangen naar de redding van de hele wereld.

⁸³ Vgl. Joh 21,1-7.

⁸⁴ Lc 2,30-32.

Paus Franciscus besloot zijn overweging over het charisma van don Giussani dan ook met de woorden: ‘Er zijn zoveel mannen en vrouwen die nog niet die ontmoeting met de Heer gehad hebben die jullie leven veranderd en mooi gemaakt heeft!’⁸⁵

Kun je na het horen van zo’n zin nog rustig slapen?

Ik denk altijd aan het moment dat Jezus zich met zijn leerlingen terugtrok op de berg om even uit te rusten, omdat een grote menigte Hem voortdurend volgde. Hij zat daar te praten met zijn leerlingen tegenover Hem. En plotseling zien de leerlingen dat hij de ogen waarmee hij hen had aangekeken, opslaat en verder weg kijkt, achter hen (alsof ik nu naar de laatste rijen van de zaal zou kijken). Instinctief draaien ze zich allemaal om en zien dat Jezus uit de verte, van achter hen, de ‘grote menigte’ heeft zien aankomen. Het is de scène die wordt verteld aan het begin van hoofdstuk 6 van het Johannesevangelie: ‘Jezus ging de berg op en zette zich daar met zijn leerlingen neer. Het was kort voor Pasen, het feest van de Joden. Toen Jezus zijn ogen opsloeg en zag dat er een grote menigte naar Hem toekwam, vroeg Hij aan Filippus: ‘Hoe moeten wij brood kopen om deze mensen te laten eten?’ – Dit zeide Hij om hem op de proef te stellen, want zelf wist Hij wel wat Hij ging doen’.⁸⁶

Hier is wat er moet gebeuren met hen die werkelijk hun ‘ogen gericht houden op Jezus’, hun ogen gericht op de ogen van Jezus. Wanneer men naar een gezicht kijkt, kijkt men gewoonlijk naar de ogen. Welnu, wie zijn ogen gericht houdt op Jezus, ziet dat Zijn blik een horizon volgt zonder grenzen, vol mededogen, vol besef van wat de mensheid mist, vol bewustzijn van waar het menselijk hart naar hongert. Jezus provoceert Filippus over het brood dat het lichaam voedt, maar hij weet al dat hij hun na het wonder van de vermenigvuldiging van de broden en de vissen de verkondiging zal aanbieden van het Brood des Levens dat zijn eucharistisch Lichaam is: ‘Ik ben het levende brood dat uit de hemel is neergedaald. Als iemand van dit brood eet, zal hij leven in eeuwigheid. Het brood dat Ik zal geven, is mijn vlees, ten bate van het leven der wereld’.⁸⁷

‘Mijn vlees, ten bate van het leven der wereld’. Hoe zullen de leerlingen, de weinigen die vanaf dat moment bij Hem zullen blijven, deze woor-

⁸⁵ Franciscus, *‘Laat deze heilige profetische en missionaire rusteloosheid in jullie harten branden’*, op. cit., p. 15.

⁸⁶ Joh 6,3-6.

⁸⁷ Joh 6,51.

den gehoord hebben? En hoe luisteren wij naar een oproep als die van de paus: ‘Er zijn zoveel mannen en vrouwen die nog niet die ontmoeting met de Heer gehad hebben die jullie leven veranderd en mooi gemaakt heeft!’?

Verenigd in het geloof om het geloof uit te stralen over de hele wereld

Het gebed van Sint-Patrick op de muziek van Arvo Pärt deed me terugdenken aan een bezoek dat de grote musicus jaren geleden bracht aan mijn abdij in Zwitserland, waar ik verbleef voordat ik naar Rome werd geroepen. Hij verbleef vierentwintig uur bij ons, omdat de organisatoren van het Festival van Gewijde Muziek in Freiburg hadden voorgesteld dat hij in een klooster zou verblijven, om te zien of het hem tot een compositie zou inspireren. Zijn aanwezigheid maakte grote indruk op ons monniken, vanwege de eenvoud van hart waarmee hij elk moment van ons leven met ons meeleeft. Een man met het hart van een kind en ogen die in alles reden tot verwondering zagen, die ons besmette. Hij deed me vaak denken aan don Gius, aan zijn persoonlijkheid.

Welnu, Arvo Pärt was zeer onder de indruk van het 15e-eeuwse koor in mijn abdij, waarin de figuren van de twaalf apostelen zijn afgebeeld, naast twaalf profeten. Elke apostel zegt een artikel van het Credo en elke profeet een zin uit zijn boek die past bij het geloofsartikel. Henri de Lubac schrijft in zijn *Middeleeuwse exegese* dat het koor van de abdij van Hauterive de laatste ontwikkeling is van de legende die stelt dat de apostelen, alvorens uiteen te gaan om de wereld te evangeliseren, elk een artikel van het Credo hebben uitgesproken.⁸⁸

Helaas heeft Arvo Pärt, althans tot op heden – hij is 87 – geen door dit koor geïnspireerd muziekstuk geproduceerd. Maar hij heeft ons wel bewuster gemaakt van de inspiratie die deze figuren moesten geven aan ons monniken, die elke dag zevenmaal per dag in dat koor bidden, van de inspiratie die zij moeten geven aan ons geloof en ons gemeenschapsleven, ons communionele leven.

Want al is deze legende niet historisch waarheidsgetrouw, theologisch is ze juist, ze is juist in de manier waarop wij geroepen zijn de Kerk, het

⁸⁸ H. de Lubac, *Esegesi medievale. I quattro sensi della scrittura [Middeleeuwse exegese. De vier betekenissen van de schrift]*, dl. 4, Jaca Book: Milaan 2006, p. 455-456.

geloof en de missie te beleven. Ze is vooral juist omdat ze ons eraan herinnert dat het christelijk geloof niet losstaat van de gemeenschap. De kerkgemeenschap heeft het geloof geformuleerd en is de spil van de voortdurende en universele verspreiding ervan.

Eén, opdat de wereld gelove

Wat is het werk, de roeping, de zending die Christus' gebeurtenis in ons en onder ons tot stand brengt als wij geloof hebben, het geloof van de Maagd Maria, van de apostelen, van de martelaren, van de 'wolk van getuigen' die de Kerk al tweeduizend jaar leidt en verlicht?

Jezus spreekt erover op het plechtigste moment van het Laatste Avondmaal, en hij spreekt erover terwijl hij bidt tot de Vader, aldus ons de inhoud ont-hullend van zijn gebed, van zijn diepe vertrouwen op de Vader. Er bestaat geen reëlere en consistentere relatie dan die van de Zoon van God met de Vader in de liefde van de Heilige Geest. De hele werkelijkheid is geschapen en ontvangt haar zijn en consistentie uit deze relatie. Het Zijn is deze eeuwige en eindeloze Gemeenschap, en alles wat bestaat, in het bijzonder wijzelf en onze relaties, heeft zijn oorsprong en bestemming in de trinitaire Gemeenschap. Daarom zijn de woorden die Jezus uitspreekt in zijn gebed tot de Vader als het hoogtepunt en de synthese van de hele Openbaring. Wat kan Christus ons onthullen dat groter, kostbaarder, waarachtiger, beter, mooier is dan zijn dialoog met de Vader? Dertig jaar lang heeft Maria Hem zien bidden tot de Vader, en dat deed Hij zeker door zich dikwijls 's nachts terug te trekken op verlaten en verborgen plaatsen. Zo zagen de leerlingen Hem, drie jaar lang, zich terugtrekken in het mysterie van Zijn gebed. Toen zij Hem vroegen hun te leren bidden, gaf Jezus hun het *Onze Vader*, een echo van zijn gebed, maar als het ware vertaald in woorden en vragen die geschikt zijn voor ons, ons zondaars, ons schuldenaars. Daarom moet het voor de apostelen een grote verrassing zijn geweest toen Jezus aan het einde van zijn sublieme toespraken tijdens het Laatste Avondmaal plotseling stil werd, zijn ogen ten hemel richtte en hardop tot de Vader begon te bidden, alsof Hij vergeten was dat zij er bij waren, alsof Hij meende zich in de woestijn te hebben teruggetrokken terwijl zij sliepen. En in dit gebed bad Jezus voor hen, zoals hij altijd gedaan moet hebben wanneer hij in het geheim bad. Hij bad voor hen, voor hun missie, voor hun relatie met de wereld. En hij bad ook voor ons, voor alle leerlingen die al tweeduizend jaar in Christus

geloven door de verkondiging van de apostelen en hun opvolgers, en voor alle leerlingen die nog zullen volgen, tot aan de voleinding van de wereld. Voor allen vroeg hij één ding in het bijzonder, één essentieel ding, men zou kunnen zeggen het ‘ene noodzakelijke ding’ waarover hij tot Marta sprak,⁸⁹ kostbaar niet alleen voor zijn leerlingen, niet alleen voor ons, maar voor de hele wereld, het belangrijkste voor iedereen:

‘Zoals Gij Mij in de wereld gezonden hebt, zo zend Ik hen in de wereld, en omwille van hen wijd Ik Mij aan U, opdat ook zij in waarheid aan U toegewijd mogen zijn. Niet voor hen alleen bid Ik, maar ook voor hen die door hun woord in Mij geloven, opdat zij allen één mogen zijn zoals Gij, Vader, in Mij en Ik in U: dat ook zij in Ons mogen zijn opdat de wereld gelove, dat Gij Mij gezonden hebt.

Ik heb hun de heerlijkheid gegeven, die Gij Mij geschonken hebt, opdat zij één zijn zoals Wij één zijn: Ik in hen en Gij in Mij, opdat zij volmaakt één zijn en de wereld zal erkennen, dat Gij Mij hebt gezonden en hen hebt liefgehad, zoals Gij Mij hebt liefgehad’.⁹⁰

Ons geloof, ons overgeleverd door de apostelen, ons overgeleverd door de Kerk, en het geloof van de wereld, dat wil zeggen het geloof van de mensheid die nog niet gelooft, die niet de Zoon kent die door de Vader gezonden is om de wereld te redden, dat geloof leeft niet in ons en wordt niet geboren in de wereld als de eenheid van de leerlingen ontbreekt, *als de communio*, de gemeenschap onder ons, *niet plaatsvindt. De communio is de vrucht van het geloof van de Kerk, van de leerlingen; maar voor de wereld, in de wereld, is het geloof de vrucht van de communio.*

De zin van het toebehoren

Maar we kunnen ons afvragen: waarom dringt Jezus zo aan op de eenheid opdat de wereld zou geloven? Waarom dringt hij praktisch alleen aan op de eenheid, opdat de wereld het geloof zou aanvaarden? Waarom bad Jezus alleen daarvoor? Waarom vroeg hij voor zijn leerlingen bijvoorbeeld niet om de genade van heiligheid, of om wonderen te verrichten, om goede mensen te zijn, eerlijk, consequent, onberispelijk, in staat om te overtuigen

⁸⁹ Vgl. Lc 10,41.

⁹⁰ Joh 17,18-23.

door hun woord, door hun daden? Wat is er zo bijzonder aan de eenheid, wat is er zo uniek – vergeef me de woordspeling – aan eenheid?

Het lijkt mij dat Jezus vroeg om de eenheid onder zijn leerlingen, opdat de wereld niet zou zeggen: ‘Kijk eens hoe goed ze zijn!’, maar: ‘Kijk eens hoezeer ze van Christus zijn! Hoe ze bij Christus horen! Hoe kostbaar Hij voor hen is, en... ondanks henzelf!’

Christus vraagt om de genade van de eenheid, opdat men daarin kan herkennen, althans aanvoelen, dat deze eenheid niet het werk is van de leerlingen, zelfs niet van de meest vooraanstaande onder hen, maar van Christus. Sterker nog: het *is* Christus, het is het Lichaam van Christus! De *communio* is het Lichaam van Christus.

Sint-Paulus werd verteerd door dit bewustzijn en de urgentie om daartoe op te roepen. Zoals in de Eerste Brief aan de Korintiërs: ‘God is getrouw, die u geroepen heeft tot gemeenschap met zijn Zoon, onze Heer Jezus Christus. Broeders, ik doe een beroep op u in de naam van onze Heer Jezus Christus: weest allen eensgestemd, laat er geen verdeeldheid onder u zijn; weest volkomen een van zin en een van gevoelen. Er is mij namelijk door de huisgenoten van Chloë over u verteld, broeders, dat er onenigheid onder u heerst. Ieder van u schijnt zijn eigen leus te hebben: ‘Ik ben van Paulus’. ‘Ik van Apollos’. ‘Ik van Kefas’. ‘Ik van Christus’. Is Christus dan in stukken verdeeld? Is Paulus voor u gekruisigd? Of zijt gij gedoopt in de naam van Paulus?’⁹¹

Wat is het pijnlijk voor een apostel, voor een vader die leeft en verteerd wordt om Christus voort te brengen, om in allen Christus voort te brengen, om geïnstrumentaliseerd te worden voor het zaaien van verdeeldheid in het Lichaam van Christus zelf! Wat afschuwelijk voor Paulus om moeten te horen dat er mensen zijn die beweren meer bij hem te horen dan bij de Heer!

Maar waar komen deze verdraaiingen vandaan? Ze komen voort uit een verwrongen geloof, van mensen die beweren Christus te bezitten in plaats van zich door Hem te laten bezitten, in plaats van Hem toe te behoren. Het is een gebrek aan geloof dat het hart verwondt van het Mysterie dat ons wordt meegedeeld in de gemeenschap van de Kerk door middel van de doop. Wij worden gedoopt ‘in de naam van de Vader en de Zoon en de Heilige Geest’ en juist daardoor worden wij ingevoegd in die eenheid van de Vader en de Zoon in de Geest die Christus aan de Vader voor ons vroeg, voordat hij stierf aan het kruis en opstond uit de dood.

⁹¹ 1 Kor 1,9-13.

‘Niet voor hen alleen bid Ik, maar ook voor hen die door hun woord in Mij geloven, opdat zij allen één mogen zijn zoals Gij, Vader, in Mij en Ik in U: dat ook zij in Ons mogen zijn opdat de wereld gelove, dat Gij Mij gezonden hebt’⁹²

Elk menselijk toebehoren – zelfs aan leerlingen van grote waarde en vol charisma, zoals Petrus, Paulus of Apollos – dat niet zou dienen om ons te laten groeien in ons toebehoren aan Christus, die ons op zijn beurt opneemt in zijn gemeenschap met de Vader in de Heilige Geest, vernietigt niet alleen de eenheid van de Kerk, of van een kerkelijke gemeenschap, van een fraterniteit, en doet niet alleen de missie teniet van het getuigenis dat aan de wereld gegeven moet worden, opdat zij zou geloven; *het vernietigt ons*, het vernietigt onze persoon, het vervreemdt hem van zijn uiteindelijke waarheid, van zijn bestemming, zoals Jezus over Judas zei: ‘Een van u is een duivel’.⁹³ Judas is niet meer zichzelf, hij is bezeten van een vervreemding, van een ander die hem niet vormt zoals Christus ons vormt, zoals de Vader ons vormt. De eenheid van onze persoon, de eenheid van ons hart, speelt zich uit in de eenheid van de Kerk, wordt opgebouwd en geconsolideerd in de eenheid van de Kerk, in de broederschap waaraan de Heer ons geeft om de Zijnen te zijn, om bij Hem te horen. Mijn vriend Luciano, een timmerman, schreef me altijd: ‘De Heer heeft ons elkaar laten ontmoeten opdat we bij Hem zouden horen, Hij heeft ons vrienden gemaakt omdat we Hem zouden toebehoren’.

Is het soms niet duidelijk, tastbaar, in onze gemeenschappen, dat zij die zich meer toewijden en opofferen aan de broederlijke gemeenschap, meer persoonlijke consistentie hebben? Misschien hebben ze de minste gaven en charisma’s, zijn ze het minst in staat om te handelen en te spreken, zijn ze het minst intelligent. Maar hoe duidelijk is het dat de gemeenschap standhoudt omdat die persoon er is, die nederigheid, die aanwezigheid, die blik, die aandacht, die naastenliefde, dat geloof!

Het schijnt dat de nonnen bij het overlijden van de heilige Teresia van Lisieux niet wisten wat ze in het overlijdensbericht over haar moesten schrijven, juist omdat ze ‘alleen maar’ de *communio* in de gemeenschap had liefgehad en gediend. Verder had ze niets bijzonders gedaan.

Hoeveel van dit soort mensen heb ik niet ontmoet in kloosters en in zoveel andere gemeenschappen, in onze gemeenschappen. Mensen die door

⁹² Joh 17,20-21.

⁹³ Joh 6,70.

iedereen geliefd zijn zonder dat duidelijk is waarom. Want zij leefden niet voor iets, maar voor Iemand. Onze onderlinge gemeenschap is niet 'iets': het is de aanwezige God, het is God die liefde is, het is de Heilige Geest, het is de Drie-eenheid, het Eén-zijn van de Drie Personen dat samenvalt met hun Zijn. Alleen een blik van geloof ziet dit, en onze geloofsopvoeding bestaat erin ons meer en meer ertoe brengen dit te zien, het Mys-terie te zien dat onder ons is, dat ons vervult van stilte, van verbazing, van verwarring over onze zonde – maar dat is een vreugdevolle, dankbare verwarring, zeker van de barmhartigheid van de Vader – en van het verlangen deze schoonheid, deze prachtige vriendschap die er onder ons brandt, ondanks ons, niet te verstikken; een prachtige vriendschap die, juist omdat zij brandt, grenzeloos uitstraalt. En de wereld laat geloven.

De genade van de eenheid

Want de eenheid is een genade. Allereerst omdat ze door Jezus aan de Va-der gevraagd wordt. Alles wat Jezus aan de Vader vraagt, is zekere genade, is charisma, gave Gods. Het echte schandaal van de verdeeldheid in de Kerk, onder de christenen, is dat, als zij ontstaat, ze noodzakelijkerwijs moet voortkomen uit de weigering van een zekere genade, van een zéker geschonken charisma, want het is niet mogelijk dat de Vader zo'n dringend gebed van de Zoon aan de vooravond van zijn passie en dood afwijst. Dat is onmogelijk. Het is alsof Jezus tot de Vader had gezegd: 'Neem mijn leven maar, laat mij maar sterven aan het Kruis, maar geef mij de commu-nio voor hen, laat mij sterven opdat onze eenheid in hen moge zijn, opdat onder hen ons Zijn, onze Liefde mogen zijn!'

Het is onmogelijk dat de Vader het uiterste gebed van de Zoon niet verhoort. Het uiterste, maar niet het laatste. Jezus bidt zo aan het einde van zijn leven om ons zijn eeuwige gebed te openbaren, wat hij eeuwig voor ons vraagt, wat hij nu vraagt.

Een zin uit de Brief aan de Hebréeën maakt altijd indruk op mij: 'Want Christus is niet het heiligdom binnengegaan dat, door mensenhanden ge-maakt, slechts een symbool is van het waarachtige heiligdom; Hij is de he-mel zelf binnengegaan om er nu, voor onze zaak, bij God present te zijn'.⁹⁴

⁹⁴ Eb 9,24.

Jezus is *nu* voor onze zaak bij de Vader present, hij spreekt voor ons ten beste, hij is onze voorspreker, hij praat met de Vader over ons als een vriend die bezorgd is om zijn vriend, als een moeder die bezorgd is om haar kind, als een bruid om haar bruidegom. Ik ben onder de indruk van dat ‘nu’, ingebed in de eeuwigheid. Een ‘nu’ dus eeuwig in de hemel, maar dat als het ware elk moment van mijn en ons leven raakt. Het moment dat ik nu beleef, de moeite die ik nu heb, de val die ik nu ervaar, mijn zonde nu, de vreugde die ik nu beleef – Christus spreekt erover tot de Vader, hij vertrouwt het toe aan de barmhartigheid van de Vader. Het is hetzelfde als wat we in elk Weesgegroeit zeggen: ‘Bid voor ons zondaars, *nu* [nu!] en in het uur van onze dood’. Ook Onze Lieve Vrouw staat voor God om het moment dat ik beleef, de omstandigheid waarin ik mij bevind, alles, toe te vertrouwen, moment na moment, uur na uur, tot mijn laatste ogenblik, tot het uur van mijn dood, dat wil zeggen het moment dat mij de eeuwigheid zal binnenvoeren, waarop Christus mijn pleitbezorger, mijn rechter-verdediger is voor de Vader.

Als we ons hiervan bewust zouden zijn, met wat voor intensiteit zouden we dan elk moment beleven! En als we ons ervan bewust zouden zijn dat Jezus op dit ogenblik de Vader vraagt om onze gemeenschap, onze gemeenschap met onze broeder of zuster die we graag zouden willen wurgen, wat een schok zouden we dan voelen over hoe we onze relatie met de anderen behandelen, hoe we samenleven in onze gemeenschap, hoe we denken over de anderen! We zouden minstens een gevoel van berouw krijgen over de achteloosheid waarmee we in woord en gedachten, in doen en vooral laten, misschien omgaan met degenen met wie Christus ons vraagt, ja ons geeft, om verenigd te zijn, zoals Hij dat is met de Vader in de Allerheiligste Drie-eenheid. De eenheid is niet slechts een vereiste van het christelijke leven; het is een geschenk van het christelijke leven, want Christus vraagt erom als genade.

Wij moeten echter altijd getroost worden door de gedachte, de zekerheid, óók van het geloof, dat wat de Zoon aan de Vader vraagt altijd beantwoord wordt in de gave van de Heilige Geest.

Het ergste wat ons dan kan overkomen is dan dat we aan de verdeeldheid wennen, dat we ons in de verdeeldheid schikken, dat we ze als vanzelfsprekend beschouwen, dat we ze oppervlakkig beleven, bijvoorbeeld door ze te voeden met roddels. Een geschenk dat God aan God vraagt, dat God van God afsmeekt, en dat God zeker aan God zal geven, behandelen wij oppervlakkig, alsof de eenheid die Christus van de Vader afsmeekte

een gril van hem was, en niet iets wezenlijks voor zijn missie, iets waarvoor hij gestorven is, gezweet heeft en zijn Bloed vergoten heeft. Christus' vurige, smartelijke verlangen naar onze eenheid, naar onze gemeenschap, te vergeten, is de schandelijkste verstrooidheid die we tegenover het Mysterie kunnen hebben.

Is dit misschien de zonde tegen de Heilige Geest die nooit vergeven zal worden?⁹⁵

‘Heer, naar wie zouden wij gaan?’ (Joh 6,68)

Maar dan moeten we ons dringend afvragen: hoe kunnen we de eenheid waarom Christus vraagt en die de Vader geeft, serieus nemen? Wat wordt er van ons gevraagd om dit charisma te aanvaarden dat van de Kerk de weerspiegeling in de wereld van de Drie-eenheid maakt, dat van de christelijke gemeenschap het bewijs maakt dat alles zijn consistentie heeft in een eeuwige Liefde, dat alles zijn oorsprong en einde en dus zijn zin heeft in een oneindige Liefde? En wat doen we verkeerd als we deze gave afwijzen?

Misschien zit de fout hem er juist in te denken dat de eenheid onze eigen constructie moet zijn in plaats van een overgave aan de genade, dat wil zeggen aan de ontologie van het Zijn dat alle dingen maakt en ons daarvan bewust maakt. Om één te zijn, wordt ons niet gevraagd dat we iets meer hebben, maar dat we iets opgeven. Wat? Paus Franciscus noemt het graag ‘autoreferentialiteit’,⁹⁶ Sint-Benedictus noemt het ‘eigenwil’ of ‘aanmatiging’; Jezus vat dit alles samen in de pretentie dat wij onszelf, ons eigen leven en dat van de anderen kunnen redden, of, zo we willen, in ons gebrek aan geloof en vertrouwen in Hem.

En hier begrijpen we dat een fundamenteel punt van het geloof juist de bevestiging is dat *alleen Christus ons redt*. Het geloof voedt de gemeenschap niet omdat het ons beter en ‘heiliger’ maakt, of omdat het de onenigheden, conflicten en verschillende ideeën die we hebben, wegneemt. Hoe groter het geloof, des te meer omhelst het alles in vertrouwen op Christus, in vertrouwen op de Vader, en alleen dat stelt ons in staat verenigd te blijven, ook en vooral met wie anders is, met wie je vijand is, met wie anders

⁹⁵ Vgl. Mt 12,31-32.

⁹⁶ Vgl., bijvoorbeeld: Franciscus, *Audiëntie aan de beweging Gemeenschap en Bevrijding*, 7 maart 2015.

denkt, met wie verkeerd handelt, en ook verenigd te blijven ondanks alles in onszelf dat niet in staat is de eenheid op te bouwen. De eenheid van de Kerk en in de Kerk, de eenheid van de leerlingen die Christus aan de Vader vraagt opdat de wereld zou geloven, is helemaal gegrondvest in die geloofsdaad van Petrus die, ondanks alles en iedereen, en vooral ondanks zichzelf, uit de grond van zijn hart uitroept: ‘Heer, naar wie zouden wij gaan? Uw woorden zijn woorden van eeuwig leven en wij geloven en weten dat Gij de Heilige Gods zijt’.⁹⁷

‘Wij geloven’: het is echt een geloofsdaad die Petrus stelt, in de meer-voudsvorm die hem verenigt met zijn broeders. Hij stelt een geloofsdaad in gemeenschap met zijn broeders. Door aan Jezus gehecht te blijven, staat hij alle leerlingen toe aan elkaar gehecht blijven. Het geloof dat ons verenigt is dit bewustzijn van Petrus dat hij Christus niet kan verlaten zonder in het niets terecht te komen, in een eenzaamheid waarin wij niet meer zouden weten waarheen wij moesten gaan, waarin we totaal verloren zouden zijn: ‘Heer, naar wie zouden wij gaan?’

De pretentie omtrent jezelf, die faalt

Maar Jezus antwoordt Petrus met een zeer bittere zin, die ons zou moeten vervullen, niet zozeer met angst, maar met nederigheid in ons beleven van het geloof en in ons leven in de Kerk, in onze gemeenschap. ‘Jezus gaf hun ten antwoord: ‘Heb Ik u niet uitgekozen, twaalf in getal? En toch is een van u een duivel’. Hiermede doelde Hij op Judas, de zoon van Simon Iskariot, want deze zou Hem overleveren: een van de twaalf’.⁹⁸

‘Een van u is een duivel’, dat wil zeggen iemand die verdeelt, die zijn hart zo losmaakt van Christus dat hij voor allen een bekoring wordt om zich van Hem los te maken, en dus een bekoring om de spil van onze eenheid, die Christus alleen is, te verliezen. Eenheid is Christus in het centrum en de gehechtheid van het geloof aan Hem als de enige redding van het leven, als enige bron van een vol, eeuwig leven.

Hij die, ook als hij valt, het bewustzijn en de kreet vernieuwt dat wij zonder Christus verloren zijn, die bevestigt het geloof van de anderen: ‘Si-

⁹⁷ Joh 6,68-69.

⁹⁸ Joh 6,70-71.

mon, Simon, weet dat de satan heeft geëist u allen te ziften als tarwe. Maar Ik heb voor u gebeden dat uw geloof niet zou bezwijken. Wanneer ge eenmaal tot inkeer gekomen zijt, versterk dan op uw beurt uw broeders'.⁹⁹

Het geloof van Petrus is niet gegrondvest op hemzelf, op zijn eigen kwaliteiten, kracht, en moed. Het geloof van Petrus is het geloof van een bekeerde verrader, zoals het geloof van ieder van ons. Het geloof van Petrus is helemaal gefundeerd op het gebed van Jezus voor hem, hetzelfde gebed dat onze eenheid grondt: 'Ik heb voor u gebeden'. Petrus' geloof is zijn gehechtheid aan Jezus, het feit dat hij zich niet van Jezus heeft losgemaakt, zelfs toen hij uitriep dat hij hem niet kende. Hoe voelde hij dat hij tegen zichzelf loog, Petrus, hoe voelde hij dat hij zichzelf verloochende toen hij de Heer verloochende!

De verloochening van Petrus culmineert in een schreeuw die met ongekend geweld geuit wordt: 'Toen begon hij te vloeken en te zweren: 'Ik ken die mens niet''!¹⁰⁰ Geweld dat voortkomt uit angst. Angst waarvoor? Angst om zijn leven te verliezen, angst om gearresteerd te worden, om de vijandigheid en mishandeling van de joden te ondergaan, angst om te sterven, angst vooral voor een onbepaald, onbekend gevaar. Toch had hij gezegd: 'Mijn leven zal ik voor U geven'.¹⁰¹ Wie van ons heeft het niet ervaren agressief en gewelddadig te worden uit angst voor een onduidelijk, onbekend gevaar? Agressie is in feite een verdedigingsinstinct. Tegenover een gevaar dat we niet kunnen definiëren, verliezen we de controle over onze verdedigingsmogelijkheden. Omdat we het gevaar niet kunnen meten, aanzien het ons onbekend is, verliest ook onze verdediging haar maat, weet ze niet welke maatregel ze moet nemen. De fout van Petrus is dat hij zich voorbereidde om Jezus te verdedigen met een beeld van het gevaar dat hem zou bedreigen. Hij had zich bereid gemaakt om zijn leven te geven *tegen* degenen die Jezus bedreigden, meer dan *voor* Jezus zelf. Zozeer dat hij zich had uitgerust met een zwaard, denkend dat hij zou moeten vechten tegen gewapende bewakers. En hij had zich niet voorbereid om te vechten tegen een roddelende portierster! Met andere woorden, met zijn bereidheid om zijn leven te geven vertrouwde hij meer op zichzelf dan op Jezus, mat hij zich meer aan zichzelf dan aan Jezus. Hij had zich voorbereid om zijn leven te geven in plaats van het te laten nemen. Uiteindelijk had hij zich

⁹⁹ Lc 22,31-32.

¹⁰⁰ Mt 26,74.

¹⁰¹ Joh 13,37.

voorbereid om zijn leven te geven door meer te vertrouwen op zichzelf dan op de Heer, door meer in zichzelf te geloven dan in Christus. Als hij Jezus had vertrouwd, dan zou hij gewacht hebben op dat ‘later’ waarop Jezus hem vroeg te wachten om hem te kunnen volgen: ‘Waar Ik heenga, kunt gij Mij nu niet volgen, later wel’.¹⁰²

Kortom, Petrus probeerde zijn leven te geven voor Christus zonder geloof, zonder op Hem te vertrouwen. Dat is het fundamentele punt om te begrijpen en te beleven in ons leven. Zonder geloof geeft men zijn leven niet, heeft men geen liefde, geen caritas.

Een groot geloof

Laten we ons dan afvragen waaruit een groot geloof bestaat, dat geloof dat Jezus geprezen had in de heidenen en verlangde van zijn leerlingen. Als Jezus Petrus en de leerlingen verwijt dat zij een klein geloof, een bekrompen geloof hebben, waaruit bestaat dan een groot geloof? Waarin bestaat een geloof dat de afmetingen heeft die overeenkomen met de onmetelijkheid van de zending die Christus aan de Kerk toevertrouwt, die de afmetingen zijn van zijn mededogen met de hele mensheid? Hoe groot is het geloof van Simeon, als hij ziet dat de aanwezigheid van Christus de wereld verlicht alleen al door het feit dat ‘hij hier is’,¹⁰³ een kind dat nog niet spreekt, nog niet loopt, dat niets doet! Hoe groot is het geloof van Maria die, toen Jezus nog maar een paar dagen oud was in haar schoot, al in het *Magnificat* zijn immense heilsimpact in de wereld en de geschiedenis bezingt!

Om dat te begrijpen, stel ik jullie een laatste scène uit het Evangelie voor; laten we ons laten leiden door Jezus’ eigen verbazing over het grote geloof van sommige mensen, vaak totaal buiten de kaders van degenen van wie men geloof zou mogen verwachten. De episode die mij in deze zin al enkele maanden het meest prikkelt, is die van de vrome honderdman die Jezus smeekt zijn verlamde dienaar, die vreselijk lijdt, te genezen.¹⁰⁴ Lucas zegt dat de honderdman aan deze knecht ‘veel gelegen was’.¹⁰⁵

¹⁰² Joh 13,36.

¹⁰³ Vgl. Lc 2,34.

¹⁰⁴ Vgl. Mt 8,5-13.

¹⁰⁵ Lc 7,2.

Mattheüs meldt dat Jezus bereid is meteen naar zijn huis te gaan. Maar de honderdman antwoordt hem met de zin waarvan wij een gedeelte elke eucharistieviering vóór de communie nazeggen: ‘Heer, ik ben het niet waard dat Gij onder mijn dak komt; maar een enkel woord van U is voldoende om mijn knecht te doen genezen. Want al ben ik zelf een ondergeschikte, ik heb weer manschappen onder mij; en tot de een zeg ik: ga, en hij gaat; en tot een ander: kom, en hij komt; en aan mijn knecht: doe dit, en hij doet het’.¹⁰⁶

Jezus’ reactie is er een van verwondering over het geloof van deze heiden: ‘Toen Jezus dit hoorde, stond Hij verwonderd en zei tot hen die Hem volgden: ‘Voorwaar Ik zeg u: Bij niemand in Israël heb Ik een zo groot geloof gevonden’’.¹⁰⁷ En tot de honderdman zei hij: ‘Ga, zoals gij geloofd hebt, geschiede u’!¹⁰⁸

In het Lucasevangelie volgt deze episode onmiddellijk op het gedeelte dat overeenkomt met de *Bergrede* van Mattheüs, die begint met de Zaligsprekingen. Lucas leidt de episode van de honderdman in met de volgende woorden: ‘Na afloop van zijn onderricht aan het luisterende volk, ging Hij naar Kafarnaüm’.¹⁰⁹ En daar komt de honderdman hem tegemoet. Lucas maakt ons duidelijk dat het geloof van de honderdman het meest gepaste antwoord is op de woorden van Christus, op het Woord van God dat zojuist het hoogtepunt van zijn leer, de kern van het hele evangelie, tot uitdrukking heeft gebracht.

Waarin bestaat dan dit geloof dat Christus in staat stelt zijn missie in ons volmaakt te vervullen? Het bestaat erin het woord van Jezus aan te nemen met een nederige bereidheid, waardoor Christus zelf zijn woord, zijn zending, in ons kan verwezenlijken. De honderdman geeft het voorbeeld van zijn eigen militaire gezag: ‘Ik heb manschappen onder mij; en tot de een zeg ik: ga, en hij gaat; en tot een ander: kom, en hij komt; en aan mijn knecht: doe dit, en hij doet het’. Kortom, de honderdman *gelooft vertrouwwol dat het woord van Christus gebeurtenis wordt*, hij gelooft dat het Woord verwezenlijkt wordt als we erom vragen en het laten werken. Hij is er zeker van dat degene die het woord, het bevel, verwezenlijkt, Christus zelf is. Hij begrijpt dus dat wij gehoorzaamheid niet slechts moeten opvat-

¹⁰⁶ Mt 8,8-9.

¹⁰⁷ Mt 8,10.

¹⁰⁸ Mt 8,13.

¹⁰⁹ Lc 7,1.

ten als iets wat wij doen, met onze eigen kracht, maar dat het Christus zelf is die voor ons en in ons kan verwezenlijken wat Hij zegt. Gehoorzaamheid is Christus laten doen wat hij ons beveelt, wat hij ons opdraagt.

De woorden die de honderdman gebruikt, beschrijven dus niet alleen het wonder van de genezing van zijn knecht; ze beschrijven het leven dat Christus in ons is komen leven, dat Christus in ons wil leven. Wanneer Jezus tot ons zegt: ‘Kom!’, dan is het heel onze *roeping* die in dit woord wordt samengevat. Wanneer Jezus zegt: ‘Ga!’, dan is het heel onze *missie* die in dit woord wordt samengevat. En wanneer hij zegt: ‘Doe!’, dan is het hele *werk* van God dat Jezus in ons en door ons wil volbrengen, in deze opdracht samengevat.

Het geloof staat niet slechts God toe voor ons een of ander wonder te doen: *het geloof staat Christus toe het ware subject van ons leven te worden*, in ons zijn woord te beleven, in ons het Woord te beleven dat Hij is als Woord van God. *Het geloof staat Christus toe zich in ons leven te incarneren, zoals in de Maagd Maria, en in ons zijn roeping, missie en werk te leven, dat wil zeggen zijn komst in de wereld om het werk van de Vader te doen.*

Alles wordt samengevat door Jezus zelf aan het einde van de episode, wanneer hij tot de honderdman zegt: ‘Ga, zoals gij gelooft hebt, geschiede u – *Vade, et sicut credidisti, fiat tibi!*’

Hoe kunnen we in deze woorden niet de echo horen van Maria’s antwoord aan de engel? ‘Zie de dienstmaagd des Heren; mij geschiede [*fiat mihi*] naar uw woord’.¹¹⁰ Jezus spreekt in zekere zin over ons, over ons geloof, Maria’s ‘Hier ben ik!’ uit, zodat ook ons leven incarnatie wordt van Zijn aanwezigheid en missie.

De juiste positie tussen de werkelijkheid en Christus

Wanneer Jezus, nadat hij naar de honderdman geluisterd heeft, zegt: ‘Voorwaar Ik zeg u: Bij niemand in Israël heb Ik een zo groot geloof gevonden’,¹¹¹ dan is het alsof hij zegt dat er in Israël een geloofscrisis heerst en dat het geloof van de honderdman een profetisch oordeel is dat Israël zijn ware probleem, de ware aard van zijn crisis moet onthullen.

¹¹⁰ Lc 1,38.

¹¹¹ Mt 8,10.

Ook ten tijde van Jezus voelde het volk zich, net als vandaag, in crisis. Iedereen zag dat het niet goed ging, dat er een verandering nodig was. Maar bijna iedereen zei dat het de schuld was van de Romeinen, of van de partij die tegenover hun eigen partij stond. De Farizeeën gaven de schuld van de crisis aan de Sadduceeën, en de Sadduceeën aan de Farizeeën. Zoals dikwijls in de Kerk van vandaag: als men niet de schuld geeft aan de vijanden van de Kerk, dan beschuldigt men de tendens *in* de Kerk die tegengesteld is aan de eigen neiging.

Stellen we ons voor dat te midden van dit alles, Jezus zou komen. Wat zou hij tegen ons zeggen? Hij zou een Romeinse honderdman zoeken, of een berouwvolle publieke vrouw,¹¹² of een Kanaänitische,¹¹³ hij zou met verbazing naar hun geloof kijken en dan zou hij tegen ons zeggen: 'Kijk, het echte probleem is dat jullie dit geloof niet hebben. Jullie crisis is een geloofscrisis. Niet zozeer de crisis van een theoretisch, dogmatisch geloof, want jullie zijn allemaal heel goed gecatechiseerd, maar de crisis van het geloof als positie tegenover mij en de hele werkelijkheid, het hele leven'.

Geloof hebben betekent niet niets doen en God alles laten doen, het betekent niet alleen leven van mirakelen en wondertekens, maar de juiste plaats innemen tussen de werkelijkheid en God, bijvoorbeeld tussen de situatie van de wereld en God die ons redt. Het gaat erom tussenpersoon te worden tussen God de Redder en de te redden werkelijkheid, diegenen te zijn die God laten handelen in de wereld. Daarom is geloof essentieel voor de missie.

Het geloof van de honderdman is de juiste positie tussen zijn zieke knecht en Christus. Deze man stond met waarheid tegenover zijn knecht en tegenover Christus. Enerzijds keek hij naar zijn zieke knecht met groot medelijden, grote liefde, grote passie voor zijn welzijn. Anderzijds keek hij naar Christus met waarheid, Hem erkennend als God, als de enige Verlosser die de mensheid kan genezen, die kan beantwoorden aan de behoefte aan leven en verlossing die in ieder mens zit. *Het geloof is deze juiste positie van vrijheid, van onze vrijheid, tussen de nood van de mensheid en God. Van het hele menszijn, in ons en in de hele wereld. Het geloof is de juiste positie die God toestaat de wereld te omhelzen, haar te redden, te veranderen, om te vormen, te vernieuwen, dus alles wat wij allemaal en altijd nodig hebben.*

¹¹² Vgl. Lc 7,37-50.

¹¹³ Vgl. Mc 7,25-30,

Jezus onderstreept het geloof van de honderdman niet om het volk Israël of zijn leerlingen te veroordelen, maar opdat allen van deze heiden zouden leren zich open te stellen voor het grote wonder dat Christus in ons leven wil verrichten: het wonder niet alleen en niet zozeer van de genezing van een zieke, maar van ons leven dat tot een ruimte wordt waarin het ‘Kom!’, ‘Ga!’ en ‘Doe!’ dat Christus over ons uitspreekt, dat wil zeggen onze roeping om het vlees te worden van Zijn aanwezigheid in de wereld van vandaag, gerealiseerd kan worden.

Het eerste en fundamentele wonder van het geloof is onze bekering, om Christus in ons, in de gemeenschap, en aldus in de wereld te laten leven. Het echte wonder is dat wij Christus gehoorzamen met eenvoud van hart en vertrouwen, zoals de soldaten en knechten aan de honderdman onderworpen zijn. De honderdman zegt: ‘Aan mijn knecht [zeg ik]: doe dit, en hij doet het’.¹¹⁴ Misschien had hij het over zijn eigen zieke dienaar. En die is het juist die Jezus geneest, die terugkeert naar deze gehoorzaamheid ‘zonder uitstel’, zou de heilige Benedictus zeggen, ‘eigen aan hen die niets dierbaarders hebben dan Christus’.¹¹⁵ Jezus geneest de dienaar, zodat hij deze gehoorzaamheid weer kan beleven, maar voortaan zal het zijn alsof hij meer gehoorzaamt aan Jezus dan aan de honderdman, want voortaan zal hij gehoorzamen, zal hij werken, zal hij alles doen met het leven dat Christus hem gegeven heeft, dat het leven van Christus zelf in hem is. Al zijn komen, gaan en doen zal het komen, gaan en doen van Christus zijn, in hem.

Maar bedenk eens wat een volheid van leven het geloof ons zou geven!

Wij hebben dringend dit geloof nodig, zodat wij niet langer zelf zouden leven, maar Christus in ons zou leven, zoals Paulus tegen de Galaten zegt, zodat de aanwezigheid van Christus de hele roeping, de hele missie en het hele werk van ons leven wordt.¹¹⁶

Erkennen dat we verlossing nodig hebben

De crisis onder ogen zien betekent niet pessimistisch zijn, maar *erkennen dat het menszijn, de menselijke conditie, permanent behoefte heeft aan*

¹¹⁴ Mt 8,9.

¹¹⁵ RB 5,1-2.

¹¹⁶ Vgl. Gal 2,20.

redding. De echte crisis vraagt niet om oplossingen. De crisis vraagt om redding, redding van de personen en van gemeenschappen, redding van de volkeren, van de volkeren in oorlog. De crisis wordt opgelost wanneer wij haar beleven als geredde, verlostte mannen en vrouwen, en dus als mannen en vrouwen die zelfs midden in de crisis, zelfs als de crisis voortduurt, een reden tot vreugde en vrede hebben die geen enkele oplossing voor de crisis ooit kan vervangen.

Groot geloof is het geloof van hen tegen wie Christus kan zeggen: ‘Ga, zoals gij geloofd hebt, geschiede u’. Ja, het geloof is onze bédelende openheid voor de gebeurtenis van Christus, de dorstende toestemming die wij Christus geven om Zijn heil in ons leven te laten gebeuren, het goede dat Hij alleen teweeg kan brengen.

Niets is dringender noodzakelijk voor ieder van ons, voor onze gemeenschappen, voor de Kerk en voor de wereld dan dit geloof, want niets is ons noodzakelijker dan de gebeurtenis van Christus, de Redder van de wereld.

Regina Coeli

Zondagochtend 16 april

Wolfgang Amadeus Mozart

Concert in D-mineur voor piano en orkest n. 20, K 466

Clara Haskil, piano – Igor Markevitch – Orchestre des Concerts Lamoureux

Spirto Gentil 32, (Philips) Universal

Angelus

Lauden

■ ASSEMBLEE

Davide Proserpi. We hebben geluisterd naar *Il mio volto* [*Mijn gezicht*], dat prachtige lied van Adriana Mascagni, aan wie we met grote genegenheid terugdenken. ‘Mijn God, ik kijk naar mezelf en merk dat ik geen gezicht heb’.¹¹⁷ Hoe vaak hebben we die ervaring niet? De eerlijkheid gebiedt te zeggen dat wanneer we die niet hebben, dat meer uit verstrooidheid is dan om iets anders. We staan ‘s morgens op en als we in de spiegel kijken, beseffen we dat we geen gezicht hebben. En hoe dieper we kijken, hoe meer we de eindeloze duisternis zien. Maar uit die duisternis, uit de diepte van deze duisternis die ons bestaan zou zijn als het alleen gelaten zou zijn, komt een licht tevoorschijn. ‘Pas als ik beseft dat u bent / hoor ik, als een echo, mijn eigen stem weer / en word ik herboren, zoals de tijd uit de herinnering’. Dit licht wordt steeds sterker en overspoelt de hele ruimte van onze dag: het licht van de gedachtenis van het feit dat we gewild zijn, dat er vandaag op ons gewacht wordt door Degene die ons altijd heeft gewild. We zijn niet alleen, Hij is er die op ons wacht, Hij is er die ons roept. Het lied van Anas dat we zojuist gehoord hebben, is een gebeurtenis die zich elke morgen opnieuw voordoet wanneer we onze ogen openen: ‘Als je eens wist hoezeer ik op je heb gewacht / Hoezeer ik aan je heb gedacht, hoezeer ik je heb gewild’,¹¹⁸ zegt Degene die ons nu maakt.

¹¹⁷ A. Mascagni, ‘Il mio volto [Mijn gezicht]’, in: *Canti* [*Liederen*], Società Coop. Ed. Nuovo Mondo: Milaan 2014, p. 196.

¹¹⁸ A. Anastasio, ‘Se tu sapessi [Als jij eens wist]’, van de cd *Pochi passi* [*Weinige stappen*], uitgegeven door Tappeti Sonori Recording Studio, 2022; arrangement Walter Muto, © Priesterbroederschap Sint-Carolus.

Gisteravond zijn jullie losgegaan. Nadat er duizend zeventienhonderd vragen waren binnengekomen, was de printertoner op! Het zijn echt heel mooie vragen, en niet alleen de vragen die we gekozen hebben en die pater Mauro zal beantwoorden. Dit getuigt van het feit dat pater Mauro ons tijdens deze dagen heeft meegenomen in een nieuwe kijk op onszelf en de hele werkelijkheid, zozeer zelfs dat de vragen voor het merendeel existentieel zijn en de fundamentele passages raken van de Inleiding en vooral van de twee lessen van gisteren. Dus, zonder nog meer tijd te verliezen, ga ik nu de gekozen vragen voorlezen.

‘De apostelen geloofden niet vanwege wat hij zei of vanwege de wonderen die hij verrichtte, maar vanwege zijn ‘aanwezigheid vol voorstel’. Zou u deze passage nader kunnen toelichten? Hoe geldt dit ook voor de mens van vandaag (bijvoorbeeld onze kinderen)?’

‘Zijn wij in een nadeligere situatie dan de mensen voor ons?’ ‘Kan een intelligent mens, een Europeaan van deze tijd, geloven, echt geloven in de goddelijkheid van de Zoon van God, Jezus Christus?’ (Dostojevski).

P. Mauro-Giuseppe Lepori. Ik denk dat als wij hier zijn, als we een charisma volgen, dat dat betekent dat de Geest ons niet benadeelt, zoals Hij geen enkel tijdperk, geen enkel menselijk schepsel benadeelt. Waarin benadeelt Hij ons niet? In de gave van een aanwezigheid, in de gave van een levende ontmoeting met Christus en dus in het voorstel dat Christus’ aanwezigheid is. Het voorstel van het geloof is de aanwezigheid, de gebeurtenis van Christus in ons midden. ‘Ik ben met u alle dagen [elke dag], tot aan de voleinding van de wereld’¹¹⁹: dat is de grote belofte van de Verrezenen. Het is onmogelijk dat, als Christus elke dag aanwezig is, Hij nu minder aanwezig is dan voor de apostelen, want Christus kan niet minder zijn dan zichzelf. Als ons de Aanwezigheid, de gave van zijn aanwezigheid wordt beloofd, en als deze elke dag, elke maand, elk jaar, en dus altijd, ook in ons tijdperk, door de hele geschiedenis heen loopt tot aan de voleinding van de wereld, dan kan dit ons niet minder gegeven worden dan de apostelen. Wat ons kan benadelen is te leven in een tijdperk, in een culturele tijd die gekenmerkt wordt door een mentaliteit die onze ogen en onze vrijheid vertroebelt om deze Aanwezigheid te kunnen herkennen en het voorstel dat

¹¹⁹ Mt 28,20.

ze is te verwelkomen. Er kan een mist zijn die ons verhindert ons geloof met openhartigheid te beleven. Paulus zei tegen Timotheüs: ‘Wakker in jezelf het openhartige geloof aan dat je van je oma, van je moeder ontvangen hebt’,¹²⁰ wat letterlijk betekent: een geloof dat niet hypocriet is, een geloof dat openhartig, expliciet en oprecht is. Ook daarom kunnen wij niet anders dan geloven dat ook het geloof een gave is, de gave die verbonden is met de aanwezigheid van Christus, de gave die de Geest ons geeft om Christus te kunnen herkennen. Simeon ging, hij herkende de aanwezigheid in het Kind omdat de Heilige Geest hem daartoe bewoog.¹²¹ En ik geloof dat wij echt vertrouwen moeten hebben in de Heilige Geest, die niet anders kan dan de gave van het vermogen om Christus te herkennen, accentueren – het tegenovergestelde van benadelen! – in een tijd waarin alles ertoe bijdraagt Hem niet te herkennen. Dit moeten we beseffen: zelfs onder ons en in de Kerk van vandaag zijn er getuigenissen die verbazingwekkend zijn door hun uitzonderlijkheid, juist tegen de donkere achtergrond van een cultuur, een mentaliteit, een tijd die het geloof helemaal niet bevordert. Ik denk dat we ons daardoor zelfs bevoorrechter moeten voelen dan in andere tijdperken.

Prosperi. ‘Je sprak over het opnieuw aanwakkeren van de sintels van ons geloof en dat het geloof een gave is – je hebt het nu ook weer herhaald – die we onszelf dus niet geven. Ik wil graag beter begrijpen hoe ik mijn geloof weer kan aanwakkeren’.

Lepori. Aanwakkeren, dat wil zeggen, vragen dat ons geloof mag worden aangewakkerd. Paulus vraagt om iets wat de vrijheid van Timotheüs moet doen. Het geloof wordt niet aangewakkerd door zichzelf, dat is een geschenk, een genade die wordt aangeboden aan onze vrijheid, voorgesteld aan onze vrijheid. Het geloof aanwakkeren is de taak van de overeenstemming van onze vrijheid met deze genade. Ik denk dat we uiteindelijk moeten beseffen dat ook de vrijheid een gave is, een charisma. En ook de vrijheid is – zoals ik al zei – een onherroepelijke gave; God heeft deze gave niet herroepen na de zondeval en na alles wat er in de geschiedenis gebeurd is vanwege een verkeerd gebruik van de vrijheid. God blijft zeer trouw aan de onherroepelijkheid van al zijn gaven, in het bijzonder de gave van de

¹²⁰ Vgl. 2 Tim 1,5-6.

¹²¹ Vgl. Lc 2,25-27.

vrijheid. Hier moeten we beseffen dat Christus, juist omdat Hij deze gave niet heeft willen herroepen, aan het kruis is gestorven. Hij heeft het kruis bestegen omdat Hij Judas de vrijheid gunde om Hem te verraden, de Fari-zeëën de vrijheid om Hem te veroordelen, Pilatus de vrijheid om Hem te berechten, enzovoorts. Hij is tot op de bodem van de gave van de vrijheid gegaan en heeft de gevolgen ervan ondergaan. Zo heeft Hij ze als het ware voor ons herbevestigd, heeft Hij haar ons nog meer gegeven, heeft haar ons nog kostbaarder gemaakt, kostbaar echter in de manier waarop Hij haar redt, in de manier waarop Hij haar goed maakt, tot een geschenk dat niet verspild wordt, maar vrucht draagt. En de vrucht van de vrijheid is juist dat zij een ‘ja’ wordt, een ‘ja’ tegen de gebeurtenis, dat zij zich volledig opent, dat zij openheid wordt, de openheid van Maria voor de gebeurtenis van Christus. Dat is het hoogtepunt van de vrijheid, van de vrijheid die in Maria vanaf haar ontvangenis verlost is en van onze vrijheid die door Christus aan het kruis verlost is, en die dus in staat is ons geloof aan te wakkeren, het te laten herleven als geloof, beleefd te laten worden als openheid voor de aanwezigheid van Christus.

Prosperi. Het is heel mooi wat je nu zegt, dat de vrijheid de eerste onherroepelijke gave van God is, en dat getuigt juist van de waarheid van wat je de eerste avond zei: God herroept zijn gaven nooit. En dat is ook een bron van hoop en zekerheid voor ons allen: Christus herroept nooit de beloften die hij aan ons leven doet.

Lepori. Ja, uiteindelijk wordt de vrijheid verwelkomd als gave wanneer ze vertrouwen in God wordt, vertrouwen dat wij Hem geven. Het geloof is vertrouwen op Christus, Hem vertrouwen, Hem geloven, Hem volgen, ja zeggen tegen Hem, erop vertrouwen dat Hij van ons houdt en ons liefheeft. Geloof is juist de gave ten volle aanvaarden, door ze terug te geven.

Prosperi. ‘Vandaag leek het me soms dat alles van God komt: het geloof komt van God, de eenheid komt van God, crises worden door God opgelost, alsof God een soort antwoord op alles is, dat van boven wordt neergelaten. Maar waar ben ik?’

‘Geloof is een kenmethode die het gebruik van mijn rede impliceert. Je hebt gezegd dat ‘het geloof Christus toestaat het ware subject van ons leven te worden’. Het is alsof ik het gevoel heb dat mijn menselijkheid ge-

deeltelijk wordt tenietgedaan. Hoe kan mijn menszijn een weg zijn en geen obstakel voor de groei van mijn geloof?’

Lepori. Wanneer gebruiken we onze rede als rede en niet als dwaasheid? Wanneer ze de hele werkelijkheid omhelst en erkent, wanneer ze open blijft staan voor de hele werkelijkheid. De rede die zich opsluit in een idee, een beperkt concept, de rede die ervan afziet open blik te zijn op de hele werkelijkheid en haar te begrijpen, omhelst het oneindige niet (en het oneindige maakt deel uit van de werkelijkheid!). De Openbaring openbaart en stelt ons uiteindelijk voor om te verifiëren dat de hele werkelijkheid God is die haar maakt, God is die haar maakt omwille van de liefde die Hij is. Dus mijn rede, dat wil zeggen mijn ik, is er als het hiervoor openstaat, als het dit verifieert. En de Openbaring laat het menselijk ik toe en verheft het tot in het diepste van zijn wezen, als in staat om zich open te stellen voor het geheel van de werkelijkheid. Te begrijpen dat mijn menszijn gemaakt is om dit te verifiëren, om te verifiëren dat het gemaakt is om een oneindige liefde te verwelkomen, maakt heel mijn menszijn tot een veld dat het geloof vruchtbaar maakt juist door het te openen voor de hele werkelijkheid, door mijn menszijn te verwijden. Waar ben ik? Ik ben daar waar ik mij openstel voor de hele werkelijkheid, ik ben niet daar waar ik mij verberg (zoals Adam en Eva tussen de struiken) voor het naar mij toekomen van een God die mij zijn gezelschap, zijn vriendschap voorstelt, die mij voorstelt de hele werkelijkheid te beleven aan de bron van zijn vriendschap voor alles, van deze God die komt wandelen in de tuin die hij geschapen heeft, die hij mooi heeft gemaakt, die hij aan de mens heeft gegeven om hem te doen inzien dat alles gave is. Maar de mens verbergt zich hiervoor, sluit zich hiervoor af! Welnu, als mijn ik zich hiervoor afsluit, sluit het zich af voor zichzelf, dat wil zeggen, versterft het zichzelf en weet het niet meer waar het is. Wanneer God vraagt: ‘Adam, waar ben je?’,¹²² weet Adam hem uiteindelijk niet te zeggen waar hij is, omdat hij niet meer weet waar zijn ik is, want de plaats, de ware positie van ons ik is het U. Het is ‘U’ zeggen tegen God, tegen het U die het maakt. Alleen als we gevonden worden, weten we waar we zijn.

Als we ons laten vinden door deze relatie die ons liefheeft, die naar ons toe komt, die zich aan ons voorstelt en ons ‘jij’ zegt opdat wij ‘U’ zouden

¹²² Gen 3,9.

antwoorden, dan weten we waar we zijn. Wij weten alleen waar we zijn als vóór ons het U van de oneindige God staat die ons alles geeft. Het is dit dat Christus het subject van ons leven laat worden, dat ons doet leven als een nieuw subject, waardoor niet langer ik leef, maar Christus in mij leeft. Maar wat leeft Christus in mij? De volheid van mijn ik, de volheid van mijn geschapen zijn om kind van God te zijn, mijn geschapen zijn in Christus. Wij zijn in Christus geschapen en Christus leeft in ons, dat is echt een ervaring van volheid van het ik die alleen Christus mogelijk maakt. En alleen door te verwelkomen, door te beseffen – zoals Paulus deed, met verwondering – dat ‘ik het niet langer ben die leeft, maar Christus leeft in mij’,¹²³ alleen door deze verbazing te beleven beseft iemand wie hij werkelijk is. Ik denk dat wie Sint-Paulus kende – dat zie je ook aan zijn brieven – erkende dat hij een absoluut kenmerkende persoonlijkheid was, meer dan vele anderen, dat hij een zeer sterke persoonlijkheid had, en toch moest zelfs een man als hij beseffen dat de volheid van zijn ik, juist die persoonlijkheid van hem gemaakt was om een subject te hebben dat niet het ik was dat hij dacht te zijn.

Prosperi. Wat betreft het staan tegenover een U en de verwondering kind te zijn, herinner ik mij van de Paasposters van de afgelopen jaren die met de afbeelding van Marcellino, die zijn ogen wijd open sperde voor een aanwezigheid, die niet iets naast zijn eigen ik is, maar bron van verwondering.¹²⁴ Soms zijn we in de verleiding – zoals iedereen – om onszelf op te vatten als uiteindelijk autonoom; alsof God niet echt vader is, maar iemand die je het eerste zetje geeft, waarna je het alleen moet doen. Maar God doet alles; ja, God doet alles, en dat is het mooie. Daarom benadrukte Giussani altijd dat onze oorspronkelijke houding die van het kind is. Daarom hebben we die poster toen gemaakt. Het kind is helemaal afhankelijk, en in dat afhankelijk zijn zit niet alleen zijn existentiële conditie, maar ook de smaak, de vrede en de voortdurende verwondering over een nieuwheid, tegenover een Ander die alles voor ons en in ons leven doet.

Lepori. De blik van Marcellino is dezelfde blik die mij in Giussani verbaasde, die blik van hem op mij, verbaasd over mij, die mij aan mezelf

¹²³ Vgl. Gal 2,20.

¹²⁴ Il riferimento è al protagonista del film *Marcellino pane e vino* (regia di L. Vajda, Falco Film-Chamartin, Spagna 1955), la cui immagine è riprodotta nel Volantone di Pasqua del 1992.

onthulde, die me verbaasde en me daardoor opende, die mij niet in mijzelf teruggetrokken liet leven. Zoals we zeiden, in zichzelf gekeerd leven is juist de ontkenning van het ik, de verstikking van het ik als relatie, als geschapen naar het beeld van de Drie-eenheid. Daarom zei ik dat het christelijke geloof niet losstaat is van de gemeenschap.

Prosperi. We kunnen de volgende vraag lezen, die juist hierover gaat: “Het christelijke geloof is niet los te koppelen van de gemeenschap’. Wat is het verband tussen geloof en gemeenschap?”

We hebben deze vraag uitgekozen juist omdat zij ons binnenvoert in de rode draad van de geloofsweg van deze dagen. De hele tweede les gaat hierover.

Lepori. Het christelijke geloof is niet los te koppelen van de gemeenschap om het simpele feit dat het geloof geloven in de Drie-eenheid is. De hele werkelijkheid waarin het geloof gelooft is de Drie-eenheid die ons maakt, die ons heeft willen scheppen, die het hele universum geschapen heeft en die alles consistentie en zijn geeft, de oorsprong en het doel van alles. God is eeuwige gemeenschap van Personen en Hij heeft de mens geschapen juist opdat hij deel zou krijgen aan deze natuur van Hem, aan de goddelijke natuur die liefde is, die deze gemeenschap tussen de drie Personen is, en opdat hij dus deze relatie zou binnengaan. Uiteindelijk bestaat de hele verkondiging van Christus en de hele Openbaring erin ons binnen te voeren in de trinitaire relatie als kinderen van de Vader in de Heilige Geest, dat wil zeggen ons wordt een plaats gegeven die de plaats van Christus is, een plaats van kinderen binnen de Drie-eenheid. En het hele geloof is juist dit te kennen en te ervaren, zoals Jezus zegt in hoofdstuk 15 van Johannes: ‘Zoals de Vader Mij heeft liefgehad, zo heb ook Ik u liefgehad. Blijft in mijn liefde. Als gij elkaar liefhebt, zult gij in mijn liefde blijven’. Het staat er allemaal in: ‘Ik heb u liefgehad zoals de Vader mij heeft liefgehad’.¹²⁵ Wat kan er groter, oneindiger zijn dan door Christus bemind te worden zoals de Vader hem bemint? Er is niets, er is geen zijn, er is geen werkelijkheid buiten dit: ‘Ik heb u liefgehad zoals de Vader mij heeft liefgehad’. En: ‘Blijft in mijn liefde’. Jezus verbindt dit blijven in Zijn liefde, dit door Hem bemind worden door Hem zoals de Vader Hem bemint, met het be-

¹²⁵ Vgl. Joh 15,9-17.

minnen van elkaar. Daarom is de eenheid verbonden met de totaliteit van de christelijke ervaring. De gemeenschap onder ons beleven is ons openstellen – dat wordt van ons gevraagd, dat wordt ons gegeven – voor deze oneindige ervaring die alleen door het geloof erkend wordt, die het geloof erkent en die het geloof verwelkomt. Het geloof is geloven in deze liefde, in het voorstel van deze liefde. Daarom kun je het gemeenschapsleven niet loskoppelen van het geloofsleven, noch het geloofsleven van het gemeenschapsleven, want er is geen geloof buiten de gemeenschap en er is geen gemeenschap buiten het geloof. Het is een mysterie dat zo groot is dat de vraag uiteindelijk niet beantwoord kan worden..

Prosperi. Dat brengt ons dan bij de volgende vragen.

‘Wat betekent het om verenigd te zijn en tegelijkertijd je eigen uniciteit en diversiteit te behouden?’

‘Je hebt sterk aangedrongen op de eenheid. Tijdens zijn audiëntie van 15 oktober heeft de paus ons gezegd dat ‘eenheid geen uniformiteit is’. De eerste Cisterciënzers [zie *De drie rebelse broeders*] en vervolgens Sint-Bernardus hebben en dan ook een nieuwe orde gesticht en don Giusani ontdekte de initiator te zijn geweest van iets nieuws binnen de Kerk. Wat is de bijdrage van mijn menselijkheid?’

Lepori. Ook hier is de eenheid die Christus voor ons aan de Vader vraagt, een navolging van hoe de Vader en de Zoon verenigd zijn in de Heilige Geest. Uit het weinige dat ik van hen weet, lijkt het mij dat de drie Personen van de Drie-eenheid zeer verschillend van elkaar zijn. Ik denk niet dat er een evidentere verschillendheid bestaat. Begrijpen jullie dat de gemeenschap juist de eenheid van een diversiteit is, omdat de persoon ‘diversiteit’ is? Het is de originaliteit, niet? Maar er is een liefde in het Zijn, er is een liefde die het Zijn is, die verenigt wat het minst mogelijk uniform is, ik weet niet hoe ik het moet zeggen. En dit wordt weerspiegeld in de kerkelijke gemeenschap. Ik zie het in het leven van de kloosters: hoe ouder de monniken en monialen worden, des te origineler wordt hun persoonlijkheid; maar het is niet dat ze origineler worden omdat ze zich losmaken van de gemeenschap en doen wat ze willen, integendeel, ze zijn vaak het meest verenigd, het gehoorzaamst, het meest ‘erin’, het meest betrokken bij het leven van de gemeenschap. En toch wordt hun persoonlijkheid steeds origineler, echt waar, en je staat versteld van de originaliteit van de persoon

als een gave die juist zijn charisma is, de gave om te zijn wat de Heer hem geeft te zijn, het ik dat hij hem geeft te zijn. Welnu, de uniformiteit die de paus veroordeelt is een eenheid die de trinitaire gemeenschap, de gemeenschap van de Kerk, na-aapt in plaats van haar te beleven. De gemeenschap ontnemt de Geest namelijk niet – als het ware – zijn rijkdom van gaven aan eenieder van het charisma dat nodig is voor de gemeenschap en dat de gemeenschap onder ons rijk maakt. Dat geldt binnen een gemeenschap, een gezin, een fraterniteit, een Orde en de hele Kerk. Waar we voor moeten waken, is dat we ieders identiteit niet opvatten als iets dat verdeelt. Gewoonlijk gebeurt dit wanneer een gave wordt losgemaakt van de gemeenschap, dat wil zeggen wanneer zij wordt beleefd als iets dat de gemeenschap niet opbouwt, dat niet door de gemeenschap wordt gevoed en dat de gemeenschap niet voedt. Dat is het echte, het enige probleem. Wanneer men daarentegen ieders originaliteit aanvaardt als een gave van de Geest, dan begrijpt men dat iedere gave leven is van het ene lichaam van Christus. Dat geeft vrede in het beleven van mijn eigen gave of van de gaven die ik niet heb, als men zich ervan bewust is in een lichaam te leven. Tegen mij zegt men bijvoorbeeld: ‘Ja, maar jullie monniken blijven altijd thuis, jullie doen niet aan missie!’; zeker, maar de Kerk doet dat wel! Ik ben lid van een lichaam en ik weet dat ik verbonden ben met hen die op missie gaan, net zoals degenen die op missie gaan weten dat ze verbonden zijn met hen die bidden, met hen die hun leven op een andere manier offeren. Dit laat ons echt de hele rijkdom van de gemeenschap aanraken en ervaren, een rijkdom die ieders identiteit niet doodt en die geen uniformiteit is die de gave, de uitstraling van Christus’ gave aan de wereld, versterft.

Prosperi. Enkele vragen gingen over het punt van de originaliteit, wanneer deze de gemeenschap of de eenheid ondermijnt. Van alle vragen hebben we deze uitgekozen:

‘In een passage van de les van zaterdagochtend had je het over een van je kloosters en sprak je over problemen met de ‘min of meer oprechte vrijheid van de mensen’ die aan jou zijn toevertrouwd. Je sprak ook over de reacties van woede, moedeloosheid, verdriet die ook jou overvallen wanneer je met dit alles geconfronteerd wordt. Soms heb ik een soortgelijke ervaring. Tegenover hen die zich laten gelden (hun mening, hun macht, of ook gewoon hun behoefte aan aandacht) [dit geldt ook binnen een gezin], op een vijandige manier ten opzichte van het werk dat anderen doen om de

eenheid op te bouwen of te koesteren, die met dubbelzinnigheid spreken, die de werkelijkheid van de feiten en de mensen manipuleren (en vaak zijn het de zwaksten die de prijs betalen), kan ik niet altijd zeggen dat ik in mezelf een vermogen vind om me aan God toe te vertrouwen dat me vrede geeft. Het besef dat de eenheid van de gemeenschap niet van mij afhangt maar een geschenk is, bezwaart mij soms, zo niet als een ultiem oordeel dan toch als een gevoel dat mij bezwaart. Toch zit er waarheid in de overweging dat mij ook de taak is toevertrouwd de eenheid en de zwakken te verdedigen. Hoe beleef jij deze relatie met het kwaad van de verdeeldheid, van een vrijheid die niet erkent en ‘ertegenin roeit’?

Lepori. Als ik allereerst aan mijn eigen ervaring denk, geloof ik dat het juist daar belangrijk is de blik op Jezus gericht te houden en niet op de persoon of de personen die in de gemeenschap (of in de Orde, in de beweging, enzovoorts) een positie belichamen die verdeelt, een beetje zoals Judas; ik zeg niet dat het allemaal Judassen zijn, maar dat zij in zekere zin verdelers worden, verdeeldheid scheppen.

Prosperi. We ondergaan allemaal een beetje de bekoring van Judas.

Lepori. We hebben allemaal de bekoring in ons. Daarom is het eerste waar we ons bewust van moeten zijn, dat ook ik die persoon kan zijn en dat ik soms, zonder het te beseffen, die persoon ben voor anderen. Judas is voor Jezus een verdriet geweest, een wond, maar geen ‘obsessie’, zozeer zelfs dat tot het einde niemand zich realiseerde dat Judas een probleem was en de leerlingen drie jaar met hem samengeleefd hebben. In zekere zin lijkt het erop dat Jezus zijn situatie als het ware altijd enigszins bedekt heeft, juist uit liefde voor hem, omwille van de onherroepelijkheid van de gave die Hij hem gegeven had door hem te roepen, door hem de vrijheid te geven, hem uit te kiezen. Het is alsof Christus niet tegen hem had kunnen zeggen: ‘Nee, ga weg!’; inderdaad was hijzelf het die weg ging, hem verwierp, maar de gave bleef. Dit laat ons in onze omgang met mensen en situaties die ons kwellen altijd beginnen met een gevoel van mysterie, waardoor we de persoon nooit enkel definiëren omwille van zijn gedrag, door wat hij doet, door wat hij misschien van plan is. Er is echter één ding voor mij zeer bevrijdend geweest op een moment dat ik gebukt ging onder een zekere meer evidente vijandigheid: het besef dat God ons niet vraagt onze vijanden frontaal tegemoet te treden, dat wil zeggen, om net als

Petrus met ons zwaard tegen onze vijanden in te gaan, omdat de vijand sterker is dan wij, vooral de Vijand met een hoofdletter, die zich vaak verschuilt achter de broosheid van mensen. Judas was een broze man, in zijn ambitie was hij een broze man, die door de duivel tot instrument van verdeeldheid gemaakt werd. Mij doet het heel goed de psalmen te lezen, waarin we altijd het beeld vinden van God die de vijand overwint, omdat ik dan beseft dat de vijand sterker is dan ik, maar God sterker is dan de vijand. Wat betekent dat? Het betekent dat ik de ervaring van vijandigheid, vijandschap, leugens, enzovoorts, niet frontaal het hoofd hoeft te bieden, maar in mijn relatie met Christus, dat wil zeggen dat ik langs Hem moet, allereerst mijzelf toevertrouwend. Het betekent mijn ogen meer op Hem te richten dan op het probleem dat de ander voor mij is. En dit is een oefening in ascese, want het is waar dat wanneer iemand ons kwelt, het een obsessie wordt, dat wil zeggen dat we er niet meer in slagen er niet aan te denken, we 's nachts niet meer slapen omdat het ons psychologisch kwelt. Uiteindelijk spoort ook dit ons aan – en misschien is dat wel de reden waarom Jezus Judas tot het einde toe vrij liet – tot bekering, zodat we werkelijk zelfs hierin en vooral hierin niet pretenderen onszelf te redden van onszelf of zelf de gemeenschap of de Kerk te redden. Vaak wordt in de 'levens' van heiligen of pausen gezegd: 'Maar waarom liet hij die figuur naast zich zitten? Waarom stuurde hij hem niet weg? Waarom heeft hij hem niet afgedankt? Waarom liet hij hem zijn gang gaan?' Ik denk echt dat dit deel uitmaakt van hun heiligheid; ze begrepen dat ze God de tijd en de wijze moesten laten om deze kwellingen, deze beproevingen op te lossen. Want God wil uiteindelijk ook de vijand redden; Hij wil hem niet vernietigen maar Hij wil hem redden en daarom maakt Hij ons geduldig, zodat wij met ons geduld Hem toestaan te overwinnen en tot het einde toe te winnen, door niet alleen het probleem, de verdeeldheid, de leugens die ons kwelen te overwinnen, maar ook de diepe verdeeldheid in Zijn lichaam, waarvan bepaalde verschijnselen, bepaalde personen als het topje van de ijsberg zijn, want het echte probleem is altijd dat er een veel machtiger vijand achter zit en alleen Christus verslaat die door aan het kruis te sterven.

Prosperi. Ik moet eraan denken dat Jezus tegen de Vader zegt: 'U behoorden ze toe; Mij hebt Gij ze gegeven [...] opdat zij één mogen zijn zoals Wij'.¹²⁶ Wanneer wij dat vergeten, is het alsof wij meester worden over het gezelschap en over de weg die wij allen bewandelen.

¹²⁶ Joh 17,6-11.

Lepori. Zoals altijd moeten we ons laten verrassen door hoe God deze problemen beter oplost dan wijzelf. Toen ik tegen mezelf zei: ‘De vijand is sterker dan ik, maar God is sterker dan de vijand en dus vertrouw ik mij toe aan God’, werd mij in die situatie vrede gegeven. Ik was verbaasd dat God de oplossing allereerst in mij vond, in mij schiep, mij de genade gaf om vrede te hebben tegenover een vijand. Het was Jezus’ vrede tegenover Judas, de vrede die hij altijd gehad heeft tegenover al zijn vijanden.

Prosperi. ‘Tijdens de les van zaterdagmiddag zei je dat geloof hebben niet betekent niets doen en God alles laten doen, maar de juiste plaats innemen tussen de werkelijkheid en God [deze zinsnede heeft velen geraakt en veel vragen gingen juist hierover], jezelf tot tussenpersoon maken tussen de Verlosser en de werkelijkheid. Wat betekent het de juiste plaats te vinden? Kun je toelichten hoe ik, existentieel gezien, deze juiste plaats in het dagelijks leven kan leren?’

Lepori. Allereerst erkent, eist, geeft en verkondigt het geloof de relatie van God met de werkelijkheid, met onze werkelijkheid, de relatie die schept, die liefheeft, die verlost, die redt, dat wil zeggen een relatie die barmhartigheid is. Vandaag is het de Zondag van de Goddelijke Barmhartigheid,¹²⁷ die juist het mysterie van Gods relatie met onze werkelijkheid uitdrukt. Het geloof erkent dat Gods blik barmhartigheid is. Toen de apostelen Jezus zijn ogen zagen opslaan naar de aankomende menigte, erkenden zij dat Jezus een relatie had met de menigte (die menigte die hen irriteerde!) die er een was van mededogen, van barmhartigheid; zijn liefde was er een die omhelsde, die verwelkomde, die voor hen zijn leven gaf. Het geloof is hier de erkenning van Gods relatie met de werkelijkheid, van Gods blik op de werkelijkheid, ook op mijn vijand. En dit betekent voor mij er met geloof naar te kunnen kijken en niet alleen vanuit mijn psychologie, te ontdekken dat er een relatie met de werkelijkheid is die niet mijn blik op de werkelijkheid is, maar juist via God gaat om ernaar te kunnen kijken. Onze plaats is om dit te herkennen in het beleven van onze werkelijkheid, de werkelijkheid die ons elke dag gegeven wordt, de werkelijkheid die ik beleef in mijn gezin, op mijn werk, in mijn ziekte, in mijn zonde, de werke-

¹²⁷ De ‘Zondag van de Goddelijke Barmhartigheid’, in het jaar 2000 ingesteld door de heilige Johannes Paulus II, valt samen met de Tweede Zondag van Pasen.

lijkheid die voor de honderdman zijn zieke knecht was: immers, op dat moment was voor hem de werkelijkheid daar geconcentreerd – als urgentie, als pijn, als gevoel, als liefde en ook als vriendschap – in die zieke knecht. En wat doet hij? Hij treedt op als tussenpersoon tussen deze werkelijkheid en Jezus, en ziet hoe Jezus haar omhelst, hoe Jezus naar haar kijkt, hoe Jezus haar redt en geneest. Dit is onze grote taak. En dit maakt de gebeurtenis van Christus mogelijk, want Jezus bekijkt de werkelijkheid niet van buitenaf, maar omhelst haar, dat wil zeggen maakt zichzelf tot gebeurtenis in de menselijke werkelijkheid. Dat hij zichzelf tot gebeurtenis maakt, betekent dat de menselijke werkelijkheid, die door de zonde van God is afgenomen, als het ware weer in Gods handen wordt gelegd, zodat hij ermee kan doen wat alleen God kan. Door zijn zieke knecht in de handen van Christus te leggen, hervond de honderdman zijn eigen genezing, dat wil zeggen, hervond hij zich hersteld, hervond hij zich verlost, en hervond hij zich ook als instrument van deze gebeurtenis. En hij begreep dat zijn geloof volstond, in zekere zin: ‘Mijn geloof volstaat om u bij mijn knecht te brengen. Spreek slechts één woord en mijn knecht zal gezond worden’, met andere woorden: ‘Uw aanwezigheid is zo groot dat één woord genoeg is en alles bereikt’. Zelfs maar één woord, ontvangen met geloof, brengt de hele gebeurtenis van Christus in de ons toevertrouwde werkelijkheid. Ik denk dat we, om existentieel te kunnen verdiepen hoe we deze juiste positie in de dagelijkse gebeurtenissen kunnen leren, echt moeten kijken naar de wolk van getuigen die ons omringt. Ik had het over Jone, maar Jone had het in een prachtig getuigenis over hoe don Gius of Johannes Paulus II hun ziekte beleefden, zij bracht haar blik op de wolk van getuigen en van deze heiligen op ons over. En dan is het een voortdurend getuigenis voor ons van hoe mensen, vooral in ziekte, tegenover de dood enzovoorts, deze werkelijkheid laten overnemen door Christus. En dit getuigenis van hen is voor ons een weg, allereerst is het fascinerend omdat er niets fascinerender is dan een leven, een situatie – zelfs een toestand van kwaad, van gevaar, van ziekte, van dood – die zich door Christus laat overnemen; er is niets fascinerender als voorstel van volheid van leven voor mij, omdat ik weet dat ook mijn leven daarvoor gemaakt is. En de weg is juist elkaar te volgen, het getuigenis te verwelkomen, het getuigenis dat wij elkaar geven, dat wij elkaar geven en dat juist een geverifieerd voorstel wordt en dat wij allen kunnen verifiëren.

Prosperi. Een van onze vrienden vraagt echter: ‘Het lijkt mij fsy die hele wolk van getuigen die ik ben tegengekomen niet volstaat om mij tot de zekerheid van Christus’ liefde, tot het ware geloof in God de Vader te brengen. Er is altijd ruimte voor twijfel. Hoe kan ik er zeker van zijn dat in de mensen die ik ontmoet Christus werkzaam is en zich aan mij wil meedelen?’ En een ander vraagt: ‘Deze twijfel lijkt me een al te groot en voortdurend verraad. Kun je mij helpen de dynamiek van de twijfel beter te begrijpen? Is het iets waaraan je niet kunt ontsnappen?’

Lepori. Het getuigenis, zijnde getuigenis van een gebeurtenis, is altijd groter dan de getuigen; de getuigen hoeven niet groter te zijn dan datgene waarvan zij getuigen (geen apostel was groter dan de opgestane Christus). De grootheid van de getuige ligt helemaal in zijn getuigen van de grootheid van Christus. En daarom zijn getuigen geloofwaardig, niet zozeer omdat zij zichzelf verkondigen, maar juist omdat zij in hun leven blijk geven van de grootheid van Christus’ gebeurtenis. Immers, hoe ellendiger, armer en misschien zondiger een getuige is, hoe meer hij getuigt van Christus; zoals gebeurde met de Samaritaanse vrouw bij de put, die terugkeerde naar haar dorp en een getuige van Christus werd; zij, de meest onwaarschijnlijke persoon, pretendeerde niet groter te zijn dan Christus, sterker nog, zij pretendeerde helemaal niets, ze zei alleen maar: ‘Zou hij soms de Messias zijn?’, en ondertussen getuigde zij van Hem en bracht ze iedereen bij Hem. Wie van ons is er ooit in geslaagd zijn hele stad, zijn hele dorp bij Christus te brengen? Deze vrouw deed het. En dit is een deel van het charisma, een deel van de gave van de Geest: dat mijn armoede de oneindige grootsheid van Christus’ gebeurtenis overbrengt en ervan getuigt. Daar is zeker nederigheid voor nodig, maar de nederigheid die van ons gevraagd wordt tegenover de armzaligheid van de getuige die ons naar Christus brengt, is de nederigheid die van mij gevraagd wordt om niet te geloven dat de gebeurtenis, dat Christus, tot mij komt om een grotere reden dan zijn gratuiteit, zijn barmhartigheid. Voor mij is het goed dat er van Christus getuigd wordt door arme zondaars, het is goed voor mij om te weten dat ook ik een getuige kan worden. Ik hoef niet bang te zijn, want juist dit getuigt mij dat de gebeurtenis groter is, dat de gebeurtenis Christus is en niet die persoon. Het komt erop aan de gebeurtenis niet te reduceren tot de persoon die ervan getuigt, wat Paulus aan de kaak stelt: ‘Ik ben van Paulus’, ‘Ik daarentegen ben van Apollos’,

‘En ik van Kefas’,¹²⁸ dat is een reductie van de gebeurtenis van Christus tot de persoon die ervan getuigt, hetgeen gelijk staat met Hem niet werkelijk door te geven en Hem ons niet te laten doorgeven. Ik denk wel dat twijfels deel kunnen uitmaken van een weg; ze laten ons wandelen, maar we moeten beseffen dat er twijfels zijn die onszelf verraden, die ons afsluiten, en dan moeten we oppassen dat twijfel geen afsluiting wordt. Twijfel die vragen stelt is prima, maar twijfel die me afsluit, houdt me voor de gek omdat ik, door me af te sluiten, de gebeurtenis niet meer verwelkom, ik Christus niet meer verwelkom en zo mezelf te gronde richt.

Prosperi. Je hebt gezegd dat de missie voortkomt uit het richten van onze blik op Christus. Aangezien je de oorsprong en de voltooiing van het geloof gekoppeld hebt aan de gerichtheid op Christus, is voor velen niet duidelijk wat het verband is tussen het geloof (dat hoe dan ook persoonlijk is) en de missie.

‘Wat is het verband tussen de missionaire impuls en de erkenning van de eenheid als gave van Christus, opdat de wereld gelove?’

Lepori. De blik op Christus vestigen is erkennen, de blik gericht houden op een Aanwezigheid, een gegeven, gratuite Aanwezigheid, die aan mij en aan de hele wereld gegeven wordt. Vandaar dat de missionaire impuls voortkomt uit Hem, en hoe meer je je blik op Christus richt, hoe meer je beseft dat Hij een universele gave is, die de wereld omhelst, zoals we zo vaak hebben gezegd. Dat de missionaire impuls verbonden is met de erkenning van de eenheid als gave van Christus opdat de wereld gelove, komt – zoals ik al zei – omdat de eenheid enkel door het toebehoren aan Hem gemotiveerd wordt, enkel daarin consistentie heeft. Er is geen eenheid zonder toe te behoren aan Christus. De Handelingen van de Apostelen vertellen hoe Petrus en Johannes ondervraagd worden door de leiders van het Sanhedrin: ‘Bemerkend dat het ongeletterde en eenvoudige mensen waren, stonden zij verbaasd toen zij de vrijmoedigheid van Petrus en Johannes zagen. Zij herkenden hen als gezellen van Jezus’.¹²⁹ Zij zagen eenvoudige mannen en herkenden hen als metgezellen van Christus, als mensen die bij Christus hoorden – het was de enige kwaliteit die zij hadden – en dit is wat hen tot

¹²⁸ 1 Kor 1,12.

¹²⁹ Hand 4,13.

missionarissen, tot getuigen maakte. Zij zagen hun eenheid omdat Christus in hun midden was, omdat elk aan Christus gehecht was. En als elk van ons aan Christus gehecht is, dan zijn wij allen onderling verenigd, er is geen alternatief voor deze dynamiek van de christelijke gebeurtenis. Begrijpen dat in de eenheid met de persoon naast mij de *communio* met de hele wereld, met de vrede van de hele wereld op het spel staat, is uiteindelijk begrijpen welke oneindige grootheid Christus in onze relaties gebracht heeft: de verbondenheid met de persoon naast mij, de eenheid met hem, met mijn kleine gemeenschap, met de mensen van mijn gemeenschap, gaat over het feit dat daarbinnen de *communio* zit met de hele wereld, de gebeurtenis die de wereld redt. Dit maakt dat mijn fraterniteit, mijn fraterniteitswerk een universele dienst wordt aan de wereldvrede. Daarom vroeg de paus ook om hem te helpen in zijn ‘profetie voor de vrede’.¹³⁰ En profetie voor de vrede begint met hoe ik omga met de mensen om mij heen, met hoe ik omga met de relatie met de leden van mijn gezin, van mijn gemeenschap, van mijn fraterniteit, juist vanwege de aard van de gebeurtenis die onze arme Fraterniteit draagt als een immense schat, zeker, in aarden potten.¹³¹ Maar die aarden potten bevatten de schat, de schat voor allen. Hierop onder ons *attent* te zijn – in plaats van zelf die schat te willen zijn – *attent* te zijn op deze werkelijkheid, omwille waarvan Christus het toebehoren aan Hem heeft verbonden met de eenheid, dus met het toebehoren tot de mensen met wie ik samen ben, je hiervan bewust te zijn, betekent juist de gebeurtenis van Christus in heel haar reikwijdte te verwelkomen. Onze eenheid is iets nederigs, ze lijkt onbeduidend, en toch is het daardoor dat wij de gebeurtenis voor de hele wereld verwelkomen, dat ik ze verwelkom zelfs voor de meest ‘afgelegen’ persoon. Ik weet niet hoe ik het moet zeggen, excuseer de armoede van mijn wat vermoeide uitdrukking: ik geloof echt dat onze blik vestigen op Christus in ons midden het meest overweldigende, meest wereld veranderende werk is dat we kunnen doen, dat we kunnen verwezenlijken. En als dit offers vraagt, nederigheid, zelfverloochening, laten we ons er dan tenminste van bewust zijn (zoals Christus wil dat we dat zijn) dat het geen offer is dat we enkel brengen voor dit kleine detail van de werkelijkheid dat mijn relatie met deze of gene persoon is, maar dat het een offer is dat we brengen voor de hele wereld, een offer dat we brengen

¹³⁰ Vgl. Franciscus, *‘Laat deze heilige profetische en missionaire rusteloosheid in jullie harten branden’*, op. cit., p. 19.

¹³¹ Vgl. 2 Kor 4,7.

voor de mensheid, voor de vrede van allen. Vandaag is het Pasen voor onze orthodoxe broeders en zusters. Een paar dagen voordat ik hierheen kwam, ontving ik een bericht van een vriend die met een groep Oekraïense vluchtelingen in Italië is; zij vieren Pasen en volgen de geestelijken oefeningen vanuit Assisi. Zijn bericht heeft me deze dagen erg beziggehouden, omdat het me heel hun moeite overbracht met deze situatie in een wereld die de oorlog geleidelijk aan vergeet, en misschien beginnen ook wij te wennen aan dit drama, aan deze vreselijke wond die in hun vlees zit, waardoor zij het niet kunnen vergeten. Welnu, ik denk dat het antwoord, dat de hulp die wij hun en de hele wereld kunnen geven, het antwoord dat wij kunnen geven op de oorlogen, op de onrust in Soedan, enzovoorts, juist begint bij de *communio* onder ons, bij het offer van de *communio*, omdat het een offer is dat wij brengen voor Christus. Aandringen op de eenheid is niet aandringen op iets dat we moeten doen, het is aandringen op de aanwezigheid van Christus die ons gegeven wordt voor de wereld. Daarom is het een immense verantwoordelijkheid, die zich afspeelt binnen het kleinste detail van mijn blik op de persoon die ik naast me heb, op mijn leven, op mijn gemeenschap. Laten wij dit dus offeren, want als wij deze liefde voor onze onderlinge eenheid niet offeren, bieden wij Christus niet aan aan de wereld. En als wij Christus niet aan de wereld aanbieden, is ons geloof tevergeefs, dat wil zeggen, bestaat het niet, is het een leeg geloof. Maar Christus is opgestaan en heeft ons daarmee opnieuw gelanceerd, en we moeten dankbaar zijn dat hij ons in zijn oneindige barmhartigheid telkens opnieuw lanceert, ons daar altijd instrumenten van maakt. Laten we hem dus dankbaar zijn!

Prosperi. Bedankt! Een dank je wel dat je, zo denk ik, wel verdiend hebt. Het zijn intense dagen geweest, we hebben een jaar om alles wat je ons gezegd hebt, te hernemen.

HEILIGE MIS

Lezingen van de Heilige Mis: Hand 2,42-47, Ps 117; 1 Pt 1,3-9; Joh 20,19-31

**PREEK VAN ZIJNE EXCELLENTIE MONSEIGNEUR FILIPPO SANTORO
AARTSBISSCHOP VAN TARANTE EN SPECIALE AFGEVAARDIGDE
VOOR DE MEMORES DOMINI**

Beste broeders en zusters,

De geloofservaring die tijdens deze Geestelijke Oefeningen wordt verkondigd, bereikt zijn hoogste liturgische uitdrukking in de viering van deze zondag, die niet de tweede zondag *na* Pasen wordt genoemd, maar de tweede zondag *van* Pasen; een zondag die de hele Paastijd duurt. Vandaag is het de Paasdag zelf die in ons leven uitbarst. Eén enige grote dag, de dag van de verrezen Christus die geen einde kent.

De Heer heeft ons bezocht tijdens deze dagen van geestelijke oefeningen en nu is Hij in ons midden zoals Hij dat was met de leerlingen in de Bovenzaal. Het Evangelie van Johannes zegt: ‘In de avond van die eerste dag van de week, toen de deuren van de verblijfplaats der leerlingen gesloten waren uit vrees voor de Joden, kwam Jezus binnen, ging in hun midden staan en zei: ‘Vrede zij u’. Na dit gezegd te hebben toonde Hij hun zijn handen en zijn zijde’. Stel je, stellen we ons de apostelen voor: wat een verbazing, wat een verwondering om Hem weer levend te vinden! Het Evangelie van Johannes zegt eenvoudigweg: ‘De leerlingen waren vervuld van vreugde toen zij de Heer zagen’. En met hen verheugen ook wij ons, want in deze dagen en in ons leven hebben wij Hem gezien.

De aanwezigheid van de Verrezenen was voor de apostelen iets ondenkbaars, zozeer zelfs dat telkens wanneer Jezus er hun over gesproken had, zij het zelfs niet in aanmerking genomen hadden en Hem niet geloofd hadden. Nu zien ze Hem met de fysieke tekenen van de wonden in Zijn handen en Zijn zijde. Hij is het inderdaad, verrezen en levend! Hem zien wekt geloof en vreugde. Het was geen reeds bestaand geloof dat hen deed zien. Voordien waren ze wantrouwend en bang, ongelovig. Het geloof is een gevolg van het zien. Zij zien Hem zoals het ons gebeurd is, toen Hij zich aanwezig maakte in een ontmoeting die waardier en mooier was dan wat dan ook. In het Galilea van onze eerste ontmoeting zagen we de tekenen van de passie, de glorieuze wonden, het onmiskenbare teken van zijn aanwezigheid in

een gezicht, in een relatie die zonder Hem niet te verklaren was. En we zijn Hem gevolgd, ieder op zijn eigen weg; mij is op een bepaald moment gevraagd om op missie te gaan naar Brazilië, en dat was de meest schokkende ervaring van mijn leven, maar ze was mogelijk omdat Hij er was; en de stem van don Giussani die me uitnodigde om op weg te gaan was de stem van de Heer die zich aanwezig maakte.

Toen zei Jezus opnieuw tegen de discipelen: ‘Vrede zij u!’ En hij voegde eraan toe: ‘Zoals de Vader Mij gezonden heeft, zo zend Ik u’. Hij geeft ons de Geest en vergeeft onze zonden, juist zoals in deze dagen gebeurd is. De Heer laat zich zien, kiest ons uit, overwint onze angst en zendt ons, zoals Hijzelf gezonden is. Hij is de gezondene en Hij zendt ons op zijn beurt. Van nature onscheidbaar van de Vader, in wie Hij heel Zijn consistentie voelt. Hij geeft ons de voorsmaak van het feit dat ook wij alleen in relatie tot onze Heer een compleet gezicht hebben, tot de Heer die ons vormt vanaf het begin. Zoals voor Jezus de Vader alles is, de bron en het leven, zo is voor ons de ontmoeting met Hem alles, in een historische relatie. In de ontmoeting met de Verrezenen vandaag ligt de nieuwe schepping en onze consistentie. En dat is niet omdat wij zo goed zijn en Zijn liefde verdienen, maar omdat Hij ons bereikt heeft en ons zo vult met verbazing, en dus van aanbidding. Ons overkomt wat de apostelen overkwam, die die ontmoeting niet meer uit hun leven konden uitwissen. En zo kunnen ook wij ons Galilea niet meer uitwissen bij het aanbreken van elke dag die begint.

Maar Thomas was die dag niet bij hen toen Jezus in de Bovenzaal kwam, en hij geloofde de apostelen niet toen ze hem spraken over Jezus die uit de dood was opgestaan. Hij zei: ‘Als ik niet in zijn handen het teken van de nagelen zie en mijn vinger in de plaats van de nagelen kan steken en mijn hand in zijn zijde leggen, zal ik het niet geloven’. En Jezus, acht dagen na Pasen – precies zoals vandaag – komt binnen, staat tussen de apostelen en zegt tegen Thomas: ‘Kom hier met uw vinger en bezie mijn handen. Steek uw hand uit en leg die in mijn zijde, en wees niet langer ongelovig, maar gelovig!’ Precies zoals we het zien op het schilderij van Caravaggio. Jezus geeft hem een directe en persoonlijke ervaring van Zijn aanwezigheid; en nadat hij zijn handen en zijde heeft aangeraakt, zegt Thomas tot Jezus: ‘Mijn Heer en mijn God!’

Hij die tegenover het geloof van de apostelen getwijfeld had, geeft zich over tegenover de ervaring van het aanraken van de Heer. Hij die ongelovig was gebleven en ver verwijderd van de beweringen van de apostelen, heeft

het voorrecht de zijde van Jezus dicht bij zijn hart aan te raken, ervaart de Heer, herkent Hem en verkondigt Hem. Niet omdat hij zo goed was, maar omdat hij bemind werd en zelfs geen moment berispt.

De heilige Johannes Paulus II wilde dat deze zondag de ‘Zondag van de Goddelijke Barmhartigheid’ zou zijn, van Jezus’ barmhartigheid jegens Thomas. De Heer laat zich zien, bemint ons en vergeeft ons. Het geloof wordt ook vandaag geboren uit concrete feiten, uit het feit dat de Heer zich laat zien in een levende ontmoeting, met mensen zoals wij, concreet teken van Hem die de Levende is. Jezus zegt tegen Thomas: ‘Omdat ge Mij gezien hebt, gelooft ge’, en dan vertaalt een groot exegeet, Ignace de la Potterie, het vervolg van Jezus’ uitspraak als volgt: ‘Zalig zijn zij die zonder gezien te hebben [dat wil zeggen *zonder mij rechtstreeks gezien te hebben*], *hebben geloofd*’.¹³² En de toespeling is niet op de gelovigen die daarna komen, die zouden moeten ‘gelooven zonder te zien’, maar op de apostelen en de leerlingen die als eersten erkend hebben dat Jezus was opgestaan, ondanks de minieme hoeveelheid zichtbare tekenen die daarvan getuigden. Jezus wil aangeven dat het redelijk is te geloven aan het getuigenis van hen die tekenen *hebben gezien*, aanwijzingen voor de levende aanwezigheid van de Heer. Er wordt geen blind geloof gevraagd, want het gaat om de zaligheid die beloofd is aan hen die nederig Zijn aanwezigheid erkennen zelfs uit magere tekens en geloof hechten aan het woord van geloofwaardige getuigen, zoals ons overkomen is.

In het verhaal van de Emmaüsgangers, verteld door Lucas, dat op dezelfde dag gebeurt (de avond van de eerste dag), gaat Jezus, na met de twee meegelopen te zijn, hun huis binnen, gaat met hen aan tafel (gaat met hen aan tafel!), breekt het brood en dan gaan hun ogen open en brandt hun hart, zoals gebeurde bij Thomas. Dit is wat er vervolgens gebeurde met de leerlingen van de apostelen en wat ook met ons gebeurt. Jezus gaat met ons aan tafel en onze harten branden vanwege Zijn aanwezigheid. En ook nu nog gaat de Heer met ons aan tafel in de Eucharistie, gaat hij met ons aan tafel in ons dagelijks leven, in onze eenheid. Daarom bad Jezus tot de Vader: ‘Ik in hen en Gij in Mij, opdat zij volmaakt één zijn en de wereld zal erkennen, dat Gij Mij hebt gezonden en hen hebt liefgehad, zoals Gij Mij

¹³² ‘Brani di difficile interpretazione della Bibbia VII, Gv 20,29 [Lastig te interpreteren passages in de Bijbel VII, Joh 20,29’, in: I. de la Potterie, *Storia e mistero. Esegese cristiana e teologia giovannea [Geschiedenis en mysterie. Christelijke exegeese en johanneische theologie]*, SEI-30Giorni: Turijn-Rome 1997.

hebt liefgehad'.¹³³ Sinds wij Hem ontmoet hebben, is ons leven niet meer hetzelfde, omdat wij – door het doopsel en de genade van het charisma – ingevoegd zijn in Zijn lichaam. De tekens van Zijn handen en Zijn zijde zijn vandaag de tekens van onze eenheid; tekens van de passie van de Heer en van Zijn glorie.

De heilige Paulus zegt ons: 'Telkens als gij dit brood eet en de beker drinkt, verkondigt gij de dood des Heren, totdat Hij komt'.¹³⁴ Zo ontstaat een groter verlangen naar Zijn komst. Uit de passie van de Heer komt de verrijzenis voort, die als een onstuitbare rivier door de eeuwen heen stroomt en ons bereikt in de sacramenten, in het sacrament van de Kerk en in het sacrament van ons charisma, omarmd en erkend door de paus. Het komt ook door de genade van deze Geestelijke Oefeningen en deze Eucharistie. Laten we de onmiskenbare tekenen van zijn aanwezigheid onder ons dragen en deze verkondigen aan de wereld, tot aan de uiteinden van de aarde, totdat Hij komt.

“Ja, Ik kom spoedig’. Amen. Kom, Heer Jezus!”¹³⁵

¹³³ Joh 17,23.

¹³⁴ 1 Kor 11,26.

¹³⁵ Apk 22,20.

VERZONDEN TELEGRAMMEN

Zijne Heiligheid paus Franciscus

Heiligheid,

Rond de 32.000 mensen, van wie 5.000 in Rimini en de overigen in videoverbinding vanuit verschillende Italiaanse steden en uit het buitenland, hielden tijdens deze dagen de Geestelijke Oefeningen van de Fraterniteit van Gemeenschap en Bevrijding.

De titel van de Geestelijke Oefeningen was *De ogen gericht op Jezus, aanvoerder en voltooiër van ons geloof* en ze werden gepreikt door pater Mauro-Giuseppe Lepori, generaal abt van de cisterciënzerorde. Het was voor ons allen, Heiligheid, een gelegenheid om terug te keren naar de inhoud en de grondslag van ons geloof in Christus, de enige Verlosser van de wereld. Pater Mauro heeft ons op deze weg begeleid en ons geholpen te begrijpen hoe het geloof, de erkenning van de aanwezigheid van de levende en onder ons aanwezige Christus, ons hele leven ‘informeert’ met Zijn persoon en het aantrekkelijk maakt en waard om geleefd te worden. En dat het geloof in Christus als vorm heeft onze gemeenschap in gehoorzaamheid aan U en de Kerk, met zorg voor de eenheid van onze beweging en van alle christelijke gelovigen. Zo hebben wij nog beter de woorden begrepen die u afgelopen 15 oktober op het Sint-Pietersplein tot ons gericht heeft: ‘Vergeet nooit dat eerste Galilea van de roepstem, dat eerste Galilea van de ontmoeting. Keer daar altijd naar terug, naar dat eerste Galilea dat ieder van ons ervaren heeft’: alleen in die ontmoeting vinden wij voortdurend woorden van eeuwig leven die, zoals don Giussani dikwijls herhaalde, ‘het bestaan kunnen verhelderen’ en ons opnieuw lanceren in de missionaire taak die ons is toevertrouwd.

Dankbaar voor de zegen die u ons heeft gezonden en ons begeleid heeft in deze Geestelijke Oefeningen, blijven wij allen voor u bidden.

Davide Prosperi

Zijne Eminentie Matteo kardinaal Zuppi

Voorzitter van de Italiaanse Bisschoppenconferentie

Eminentie,

Afgelopen weekend waren er Geestelijke Oefeningen van de Fraterniteit van Gemeenschap en Bevrijding. Ongeveer 32.000 mensen namen eraan deel, waar-

van 5.000 in Rimini en de anderen in groepen in verschillende steden in Italië en in het buitenland.

De titel van de Geestelijke Oefeningen was *De ogen gericht op Jezus, aanvoerder en voltooiër van ons geloof* en ze werden gepreikt door pater Mauro-Giuseppe Lepori, generaal abt van de cisterciënzerorde.

Pater Mauro heeft ons op deze weg begeleid en ons geholpen te begrijpen hoe het geloof, de erkenning van de aanwezigheid van de levende en onder ons aanwezige Christus, ons hele leven ‘informeert’ met Zijn persoon en het aantrekkelijk maakt en waard om geleefd te worden, en als vorm heeft onze gemeenschap in gehoorzaamheid aan de Kerk. In dit werk zijn we opnieuw gelanceerd in de missionaire taak die ons is toevertrouwd.

U dankend voor uw nabijheid en om uw zegen vragend, groet ik u hartelijk.

Davide Prosperi

*Zijne Hoogwaardige Excellentie monseigneur Nicolò Anselmi
Bisschop van Rimini*

Excellentie,

U nogmaals bedankend voor uw nabijheid en voor de groet die u persoonlijk tot ons hebt willen richten, schrijf ik u om u te informeren dat rond de 32.000 personen deelgenomen hebben aan de Geestelijke Oefeningen van de Fraterniteit van Gemeenschap en Bevrijding – onder de titel *De ogen gericht op Jezus, aanvoerder en voltooiër van ons geloof* – waarvan ongeveer 5.000 in Rimini en de overigen via videoverbinding, samengekomen in groepen in verschillende steden in Italië en het buitenland.

De prediking van pater Mauro-Giuseppe Lepori, generaal abt van de cisterciënzerorde, heeft ons geholpen opnieuw te begrijpen hoe het geloof, de erkenning van de levende en onder ons aanwezige Christus, heel ons leven ‘informeert’ met Zijn persoon en het aantrekkelijk en waard om te leven maakt, en als vorm heeft onze gemeenschap in gehoorzaamheid aan de Kerk. In dit werk zijn we opnieuw gelanceerd in de missionaire taak die ons is toevertrouwd.

Om uw zegen vragend voor de weg van onze Fraterniteit, groet ik u hartelijk.

Davide Prosperi

DE KUNST IN ONS GEZELSCHAP

Door Sandro Chierici

Maria is degene die als eerste het voorrecht had haar ogen op Jezus te richten, en haar blik is nooit van het leven van haar Zoon afgedwaald. Nog vóór de Boodschap was zij volledig toevertrouwd aan Gods plan; zo kon zij Jezus toevertrouwen aan de goede blik van Simeon en vertrouwt zij hem vandaag toe aan die van ons.

Geboorte van Maria

- 01 Giotto, Padua, Cappella degli Scrovegni
- 02 Icoon, school van Novgorod, Moskou, Tretjakovgalerij
- 03 Carpaccio, Bergamo, Accademia Carrara

Opdracht van Maria in de Tempel

- 04 Giotto, Padua, Cappella degli Scrovegni
- 05 Carpaccio, Milaan, Pinacoteca di Brera
- 06 Vrancke van der Stockt, Klooster van het Escorial, detail

Bruiloft van Maria

- 07 Giotto, Padua, Cappella degli Scrovegni
- 08 Raffaël, Milaan, Accademia di Brera
- 09 Raffaël, Milaan, Accademia di Brera, detail

Boodschap aan Maria

- 10 Koptisch kleed, Vaticaanstad, Vaticaanse Musea
- 11 Paolo Veneziano, Venetië, Accademia
- 12 Beato Angelico, Florence, Sint-Marcusklooster
- 13 Antonello van Messina, *Maria Boodschap*, Palermo, Galleria Regionale della Sicilia
- 14 Leonardo da Vinci, Florence, Uffizi

Visitatie

- 15 Giotto, Padua, Cappella degli Scrovegni
- 16 Visitatie, Avorio, Salerno, Museo Diocesano
- 17 Pontorno, Carmignano (Prato), Heilige Michaël en Franciscus

Geboorte van Jezus

- 18 Giotto, Padua, Cappella degli Scrovegni
- 19 Agnolo Gaddi, Prato, Dom, cappella del Sacro Cingolo
- 20 Guido Reni, Napels, Certosa San Martino
- 21 Icoon, school van Roelbljov, Moskou, Tretjakovgalerij

Aanbidding der herders

- 22 Matthias Stomer, Aanbidding der herders, Turijn, Palazzo Madama
- 23 Gherardo delle notti, Florence, Uffizi
- 24 Lorenzo Lotto, Brescia, Pinacoteca Tosio Martinengo

Aanbidding der wijzen

- 25 Giotto, Padua, Cappella degli Scrovegni
- 26 Zillis (Grigioni, Zwitserland), Sint-Martinuskerk, houten plafond, detail
- 27 Benvenuto di Giovanni, Londen, National Gallery

Opdracht van Jezus in de Tempel

- 28 Giotto, Padua, Cappella degli Scrovegni
- 29 Avorio, Salerno, Museo Diocesano
- 30 Beato Angelico, Florence, Sint-Marcusklooster
- 31 Giovanni Bellini, Venetië, Fondazione Querini Stampalia

Vlucht naar Egypte

- 32 Giotto, Padua, Cappella degli Scrovegni
- 33 Juan de Borgoña, Cuenca, Museum van de Kathedraal
- 34 Caravaggio, Rome, Galleria Doria Pamphilj
- 35 Caravaggio, Rome, Galleria Doria Pamphilj (detail)

Jezus te midden van de wetsgeleerden – Jezus wedergevonden

- 36 Giotto, Padua, Cappella degli Scrovegni
- 37 Mozaïek, Monreale, Dom
- 38 Simone Martini, Liverpool, Walker Art Gallery

Dagelijks leven van de Heilige Familie

- 39 Rafaël, Maria met sluier, Chantilly, Musée Condé
- 40 Guido Reni, Maria als naaister, Rome, Palazzo del Quirinale
- 41 Rembrandt, Heilige Familie met engelen, Sint-Petersburg, Hermitage
- 42 Modesto Faustini, Heilige Familie, Loreto, Heiligdom van het Heilig Huis

Bruiloft van Kana

- 43 Giotto, Padua, Cappella degli Scrovegni
- 44 Ivoor, Salerno, Museo Diocesano
- 45 Fresco, Dečani (Kosovo), detail

Maria onder het kruis

- 46 Giotto, Padua, Cappella degli Scrovegni
- 47 Rogier van der Weyden, *Kruisafneming*, Madrid, Prado

Bewening

- 48 Giotto, Padua, Cappella degli Scrovegni
- 49 Michelangelo, Pietà, Rome, Sint-Pieter
- 50 Michelangelo, Pietà, Rome, Sint-Pieter, detail
- 51 Bellini, Milaan, Pinacoteca di Brera

Pinksteren

- 52 El Greco, Madrid, Prado
- 53 Icoon, Moskou, Drievuldigheid van Nikitniki

Ontslapenis van Maria

- 54 Beato Angelico, Cortona, Museo Diocesano
- 55 Jacopo Torriti, mozaïek, Rome, Santa Maria Maggiore
- 56 Paolo Veneziano, Vicenza, Musei civici

Tenhemelopneming

57 Bartolomeo della Gatta, Cortona, Museo Diocesano

58 Titiaan, Verona, Duomo

59 Titiaan, Venetië, Basilica dei Frari

Maria in de hemel gekroond

60 Giotto, Polittico Baroncelli, Florence, Santa Croce, Cappella Baroncelli

61 Jacopo Torriti, mozaïek, Rome, Santa Maria Maggiore

62 Paolo Veneziano, New York, Frick Collection

63 Bergognone, Milaan, San Simpliciano

64 Maestro di Cesi, Parijs, Musée Marmottan

Laatste Oordeel

65 Michelangelo, Vaticaanstad, Sixtijnse Kapel, detail

66 Michelangelo, Vaticaanstad, Sixtijnse Kapel, detail

Inhoud

BOODSCHAP VAN PAUS FRANCISCUS	3
-------------------------------	---

Vrijdagavond 14 april

OPENINGSGROET	4
INLEIDING – ‘ <i>Mijn ogen hebben uw heil gezien</i> ’	12
HEILIGE MIS – PREEK VAN Z.H.E. MONSEIGNEUR GIUSEPPE BATURI	26

Zaterdagochtend 15 april

EERSTE OVERWEGING – <i>Geloof dat ons leven vorm geeft</i>	28
HEILIGE MIS – PREEK VAN ZIJNE EMINENTIE KEVIN JOSEPH KARDINAAL FARRELL	49

Zaterdagmiddag 15 april

TWEEDE OVERWEGING – <i>Opdat de wereld gelove</i>	55
---	----

Zondagochtend 16 april

ASSEMBLEE	80
HEILIGE MIS – PREEK VAN Z.H.E. MONSEIGNEUR FILIPPO SANTORO	97
VERZONDEN TELEGRAMMEN	101
DE KUNST IN ONS GEZELSCAP	103

